

Г Ю Л А К Р У Д И

ЧЕРВЕНИЯТ ДИЛИЖАНС

НАРОДНА КУЛТУРА

ИЗБРАНИ

РОМАНИ

ГЮЛА КРУДИ ЧЕРВЕНИЯТ ДИЛИЖАНС

Превод: Николина Атанасова

chitanka.info

Гюла Круди (1878–1933) е ярък и самобитен представител на Унгарската художествена проза от началото на XX век. Неговият поетичен свят — странна смесица от блян и действителност, минало и настояще, поезия и прозрение — е неповторим по своята оригиналност. По отношение на формата, езика и психологическия анализ той изпреварва много от стремежите на съвременната проза. Езикът му е блестящо лиричен, хумористично гротескен и горчиво сатиричен, възторжен и унил, преднамерено старомоден и смело модерен.

Макар и прибулена в арабеските на въображението, картината на действителния живот, която Круди рисува, е остра критика, насочена към тогавашното общество. Героите на неговите произведения са предимно корабкрушенци, дерайлирали от живота хора, които изживяват тежко катаклизмите на епохата.

Круди е неимоверно плодовит писател. Написал е шестдесет романа, близо три хиляди разказа, над хиляда статии и очерци и четири пиеси.

Едно от най-популярните му произведения е романът „Червеният дилижанс“ (1913). В този роман на фона на старинните Буда и Пеща пластично са изобразени порядките и нравите от началото на века, ярко се открояват образите на двете провинциални актриси, на вестникаря Казмер Резеда, на властния граф Едуард Алвинци...

ПЪРВА ГЛАВА

ПРОЛЕТНА НЕДЕЛЯ В БУДА

*След любовта яви се муза,
ума ми мрачен просветли.
Свободен, търся аз съюза
на дивни звуци и мечти.
Творя, сърцето не тъгува,
перото вече не рисува
край стиховете ми така
ни женски профил, ни крачка;
и няма вече пепелта да пламне,
тъгувам, ала без сълза.*

„Евгений
Онегин“

По Цветница на улица „Патантюш“ се появиха нови наематели: две жени, провинциални актриси, които се установиха в Пеща, тъй като не ти задържахше никакъв договор в провинцията.

Улица „Патантюш“ се бе запазила по някакво чудо в центъра на старата част на Пеща, сякаш словаците, объркали посоката, бяха пропуснали да разрушат нейните четири къщи. И тези стари пещенски сгради продължаваха да се притискат плътно една до друга с тесните си, дълги дворове, които вечер се губеха в мрака и навяваха страх. Между изтърканите каменни плочи струяха вадички, а водосточната тръба, завършваща с лъвска глава, от половин столетие бе престанала да изпълнява предназначението си. Каменната настилка под входовете отекуваше глухо като че ли някъде там, долу, имаше тайни скривалища на безброй подземни обитатели, а стълбищата се виеха стръмно нагоре и се люлееха тъй застрашително, сякаш ей сега щяха да се сгромолясат. С една дума, това бяха стари, занемарени къщи, зад чиито

прозорци навярно живееха също такива старци, свиреха музикални часовници, а жените бяха с болни гърди от плесента по стените. Не във всяко жилище имаше водопровод, вечер трябваше да се подвиква на портиера, за да запали лампите по стълбите. А когато навън подухнеше вятър, вратите и прозорците започнаха да скърцат плачливо. Може би в къщата е било извършено убийство и трупът, на убития вграден в стените. В някогашна Пеща често са се случвали подобни работи. И знае ли се в кое жилище се спотайва сянката на удушен сръбски търговец?

Актрисите се настаниха в дом № 3, на първия етаж, тъй като втори изобщо нямаше. Едната им стая гледаше към улицата, другата — към двора, а между двете се намираще малка кухня и тесен като сандък килер. Наеха чистачка, която си отиваше рано следобед; не завързаха познанство с никого в къщата, не приемаха гости, а и те самите рядко напускаха дома си.

Клара Хорват бе драматична актриса, а Силвия Фатъл — оперетна. Бяха постигнали известни успехи в Капошвар и Мако. Госпожица Хорват бе направила впечатление в „Мона Вана“, а Силвия — в „Лудият“ и „Витязът Янош“. Директорът обаче не поднови договора им, защото госпожица Силвия бе само едно красиво и мило създание и нищо повече. Клара Хорват пък не бе нито хубава, нито мила, а само прекалено горда, защото дядо ѝ заемал висок пост в някакво министерство. Оказа се, че и тя е недостъпна. Двете момичета от години наред живееха заедно и бдяха една над друга още от времето, когато учеха в театралната школа, оттогава не бяха се и разделяли. Дори артистите ги обвиниха в неестествена любов и сигурно тая бе причината госпожица Фатъл нито веднъж да не получи истински и искрени аплодисменти в провинцията, въпреки че имаше копринено бельо и фини чорапи, каквито нямаше никой друг в трупата. Обувките си никога не носеше повече от седмица. Връщаше ги обратно на обуцаря си в Пеща. А там вече ги очакваше един възрастен господин, който купуваше от обуцаря употребяваните обувки на изгодна цена. Но дори да допуснем, че не на всекиго са се харесвали мечтателните, понякога тъжни очи на госпожица Силвия, нейното чудесно малко носле, което порозовяваше винаги, щом тя започнеше да се смее или плаче, мъничките ѝ уши и ухаеща кестенява коса, що се отнася обаче до краката ѝ, там наистина не можеха да се явят

възражения. Те бяха точно такива, какъвто си представяха дамския крак компетентните по въпроса възрастни господа или онези възторжени почитатели, които с часове вървяха по улицата подир някои стройни крака, а нощем, обхванати от дива страст, притискаха към себе си по коридорите на хотела по-елегантните дамски обувки.

И действително по онова време госпожица Силвия имаше най-хубавия крак в Унгария, само че малцина знаеха това. (Обущарят и тайнственият стар господин не влизаха в сметката.) Клара с нескривана ревност поглеждаше към мъжете, които понякога вървяха подир тях при вечерните им разходки по брега на Дунава в Буда.

Клара имаше сиви очи, кестенява с червеникав оттенък коса и някаква мечтателност в походката си. Тя винаги гледаше на света с докаченост, като човек, когото са обидили или имат намерение да обидят. С месестия си нос и брадичка, с тази коса, която се къдреше по особен начин над шията и покрай ушите ѝ, където, на места ситните къдрици образуваха някаква чудновата мрежеста форма, сякаш копираха окосмяването на други части на тялото, с пълните си с неѝ, полюляващи се бедра и пухкав шал на бели и сини райета, с който обикновено се намяташе, когато изтичваше вечер до бакалина, с пищния си бюст и гладка шия, които образуваха лека гънка в деколтето на опнатата ѝ блуза, тя приличаше на еврейка. Когато се забравеше, започваше да говори носово, отваряше твърде широко уста, постоянно навлажняваше устни и примигваше начесто с русите си мигли. Клепачите ѝ постоянно бяха зачервени от нощен плач. Умееше да поддържа в идеален ред бележките от заложната къща и винаги знаеше кой от заложените предмети предстои да бъде продаден.

Когато се разхождаха под големите чинари по дунавския бряг в Буда, тя държеше здраво Силвия под ръка и подхвърляше иронични забележки по адрес на кавалерите. Ругаеше с истинско злорадство плешивите мъже с монокли, проявяваше съчувствие към чиновниците с изтъркани панталони, но най-гръмко се присмиваше на офицерите.

— Как жадувам поне веднъж в живота си да срещна мъж с изваяна глава, интересен не благодарение уменията на бръснаря му или на заучените театрални похвати, а създаден от природата фин, благороден и exquisite! Искане ми се да познавам някой средновековен рицар или някой от старите майстори на изкуството. Някой флорентински благородник, който мисли и чувства като поет. Или

някой вестникар, изискан като венециански дож. На такъв човек бих се отдала. В края на краищата вече съм на двадесет и четири години. Крайно време е да започна любовен живот — заяви съвсем сериозно госпожица Хорват, без да се смущава, че в полумрака някой от насядалите по пейките може да чуе желанието ѝ.

Тя хвърли наоколо един разпален поглед с пепелявосивите си очи, за да провери дали покрай Силвия не се озъртат досадни и излишни кавалери, после с известно негодувание в гласа подхвана често повтаряната от нея песен:

— Ех, защо не съм руска студентка! Защо съм се родила в Кьобаня!... Виж, в онази страна още се срещат истински мъже. Можех да стана любовница на Горки или на някой нихилист! Боже мой, какви истински и съвършени люде живеят в Русия! Достойни за любовта на една жена са даже и героите от старите романи, от книгите на Тургенев, дори и Обломов. Своеобразният им и мечтателен живот, безбрежните заснежени поля, влаковете, които прекосяват, без да спрат, територии колкото Унгария, тройките, църквите със заоблени, приличащи на луковици кубета. О, господи, в тази страна аз отдавна щях да започна любовен живот. Дори и от медицинска гледна точка е съвсем неправилно една двадесет и четири годишна здрава жена да ходи още недокосната. За какво са тогава хилядите мъже в града? Божичко, защо не мога да избира никого от тях!

Покрай двете актриси мина кавалер в панталони за тенис и жълти обувки. Госпожица Хорват го измери отгоре до долу със студено презрение.

— Бакалски помощник от Пеща — промърмори тя. — Дошъл в Буда да задира жените. Само че на корзото едва ли ще срещне святна жена.

В това госпожица Хорват беше права.

Обитателките на Буда не напускат домовете си преди Великден. Още не се знае каква ще бъде пролетната мода, а зимните дрехи вече са износени. В най-добрия случай по корзото ще мине някоя учителка с къса пола и елегантна походка. Многострадални и жалки отминават подгизналите от влагата зимни шапки. Обувките са деформирани от топящия се сняг. Известна свежест, изисканост и добро настроение внасят само онези жители на Буда, които през деня работят в учрежденията или магазините на Пеща. Ето, госпожиците от

шапкарските салони са заучили нова усмивка, която навярно са видели днес върху лицето на някоя фина пещенска дама, минала покрай магазина им, репетирали са я на речното параходче при завръщането си, а по-късно и на корзото. Минават учители с книги в ръце, на пейката близо до хотела седи дама с тъмна шапка, забулена в черен воал, която си дава вид, че уж наблюдава водите на Дунав, а тайно с нетърпение очаква някого.

Двете актриси често проследяваха пътя на влюбените двойки от Пеща до Буда, наблюдаваха ги как пристигат с кола, как изчезват в хотела и после отново се появяват. Как дамата се качва на автобуса и докато той се кандилка по моста, тя разсеяно и малко учудено разглежда хората и всичко наоколо. Сякаш изведнъж всичко се е променило. И комините на параходите, които бълват черен дим, и веригите на мостовете, издигащи се ту нагоре, ту надолу, и широката река, която се вие в далечината, дори и дамското бельо, простряно по палубите на шлеповете, натоварени с пшеница от Бачка. Като че ли всичко това преди го е нямало! Но щом дамата пристигне в Пеща, тя тутакси забравя всичко, оправя воала си, на устните ѝ цъфва весела усмивка, в очите ѝ засиява пролетта...

Мъжът пък взема трамвай, поисква с отегчен от живота глас билет, ала кондукторът го уведомява, че трамваят е само до моста. „Да ви вземат мътните“ — избоботва с възмущение мъжът, слиза от трамвая и се качва на файтон. Файтонът се клатушка насам-натам, сякаш слепият кон иска да връхлети върху всеки автомобил, който среща, поводителите се полюляват монотонно като тополи в селско гробище, мъжът се изсеква, избърсва очи, оглежда ръцете си, помирисва ги, после запалва цигара или пура и привидно забравил току-що преживяното, с безразличие се обляга назад. А какво учудване само би изразил този господин, ако на другия бряг в Пеща случайно отново съгледа своята дама да отминава нататък с гъвкава, очарователна походка, как спира на ъгъла, за да си купи букетче теменужки, а погледът ѝ с вещина оглежда предметите, изложени във витрината на магазина за детски дрехи.

— Господи! — високо подхвърля в такива случаи госпожица Хорват зад гърба на дамата. — Дали е успяла да измие от себе си помадата от мустаците му?

За кратко време двете актриси си извоюваха лоша слава на корзото в Буда. Когато кавалерите се връщаха от министерствата и учрежденията и с християнско достолепие се любуваха на раззеленяващото се в ранната пролет дунавско крайбрежие — макар че не бяха вече далеко от домовете си, където ги очакваше с озлобление или сдържан гняв някоя сластолюбива или недоволна, проклинаща или изпълнена с ненавист, разплакана или всеки ден готова да предприеме решителната крачка чиновническа съпруга, — никога не минаваха край двете госпожици, без да им отправят някоя презрителна дума или насмешлив поглед, защото на всички в Буда бе известна тяхната горделивост, недостъпност и иронично, пренебрежително държане.

Стари съветници на отдели се опитваха да се доберат до някакви любопитни подробности около тези безочливи момичета. Актрисите отхвърлиха ухажването и на най-упорития кавалер в Буда — винаги гладко избръснатия юрист Макоши. Госпожица Хорват му обеща плесница, в отговор на което той пък я заплаши с полиция.

— Само да дам знак на полицаия, и той ще ви отведе! — рече Макоши, най-известният тогава донжуан отвъд мостовете.

Госпожица Хорват остана поразена, хладнокръвието ѝ изведнъж я напусна, а Макоши се усмихна пренебрежително, когато Силвия (тя почти не участвуваше в тези словесни схватки) тихо заяви:

— А ние ще пишем до „Ден“!

Мнозина между посетителите на корзото навярно си спомнят високия, синеок и красив млад вестникар с мъжествено лице, който се появи на другия ден на корзото и отдалече следваше дамите по техния път. По молба на живеещите в Буда дами Макоши отново се зае да прогони пришълките, в резултат на което госпожица Хорват действително залепи една плесница на самонадеяния кавалер, появи се полицай, вестникарят старателно записваше, вечерното издание на „Ден“ буквално се разграби по тихите улици на Буда, а дамите от корзото, които бяха страдали не малко заради изящните шапки, елегантните тоалети и изтънчената хубост на актрисите, възнаградиха горещо Макоши. Съпругата на съветника — жена с грубовато лице — покани гости на следобедна закуска; в дома на коминочистача организираха вечеря, на която кокетната, но попрецъфтяла съпруга на домакина (стопанка на много къщи) почти публично заяви, че ще уреди дълговете на Макоши, а в католическото дружество устрои

прием, на който госпожиците от Буда дадоха израз на своето внимание към Макоши, като му подариха ветрило с подписите си по него. Изобщо всички чествуваха героя, прогонил нахалните пещенски еврейки.

И наистина двете малки лястовички престанаха да се разхождат по крайбрежието под хълма Гелерт. Вече никой не следеше авантюристките, във вечерния полумрак вече никой не правеше саркастични забележки, когато от пейките самотни, копнеещи за ласки жени дебнеха с искрящи очи кавалерите и когато краката неуморно работеха под масичките на кафене „Киоск“. Всичко тръгна пак постарому. Отново всеки можеше — без да се страхува от убийствената критика на госпожица Хорват — да носи панталони за тенис, кавалерите — да ухажват за по някоя вечер поувехналата съпруга на коминочистача. Чинарите пак тихо въздишаха, параходите свиреха, слънцето захождаше зад хълмовете, котараците се гонеха по покривите на старите сгради; еснафките можеха спокойно да си мечтаят за жълтите обувки на Макоши, а в малката градинка госпожиците да очакват вечер ухажорите си: нямаше опасност да прозвучи язвителният, рязък присмех на двете пещенски еврейки.

Клара и Силвия вече не посмяха да отидат от улица „Патантюш“ в Буда, където бяха прекарали най-приятните си вечери. Сега Клара се забавляваше с изрязването на фигурки от хартия. Фигурки на мъже и жени. С цветни моливи рисуваше на мъжете мустаци и бради, а на жените — големи очи и разтворени уста. После ги подреждаше върху масата за ядене и разиграваше сцени от корзото: пиян мъж се клатушка насам-натам, на друга страна крета жадна за любов възрастна дама, подтичват кутрета, а съветникът с провисналия търбух се носи сред тълпата с вдигнат в ръката бастун. Клара винаги мислеше сериозно, но и с известна доза чувство на отмъстителност за Буда, за чудноватите ѝ сгради, от които бе виждала да излизат странни хора, чиновници (с изтъркани дрехи) и офицери, безцелно подрънкващи саби.

— Много по-добре стана, че се магнахме от тази част на града, пропита със сажди и миризма на плесен, там нямаше да стигнем доникъде. И без това Кречени не се разхождаха по корзото — успокои тя Силвия, която като всички провинциални девойки обичаше да върви в такт с долитащата военна музика и да рее поглед в блесналите във водите на Дунава звезди. Понякога Силвия си мислеше за крал

Матияш, който вероятно се е разхождал по тези места, а кой знае дали сега, в среднощен час от крепостната стена не излиза и тръгва из кривите, тесни улички някой средновековен крал със златен шлем на главата.

Наближаваше срокът за плащане на наема, Клара загрижено броеше дните.

— Вземи да пишеш на лелята — каза тя една вечер на Силвия.

— Какво ще я правим в Пеща, нали сега не сме в театъра? — запита Силвия. — Леля няма да ни даде пари само заради хубавите ни очи, щом не са тук Данчфалви или Кюртъш.

Лелята — рано овдовяла хърватка — живееше в едно село край Драва и ходеше с ботуши и шуба. Силвия Фатъл бе нейна племенница. Лелята, макар и от село, бе възторжена почитателка на театралното изкуство. Разправяха, че в имението си смъквала кожата на работниците, бродела из горите със заредено оръжие и бдяла над всеки лист, ала за театъра беше готова на всяка жертва. А до това се стигна така: когато Силвия бе актриса, от време на време помолваше директора да я включи през следващата седмица в една или друга по-богата постановка. Артистите излизаха на сцената с жълти ботуши, хусарски куртки, калпаци с пера и звънтящи саби, а артистките играеха все роли на велики жени и говореха в ямб. Навярно дори и суфльорът седеше в кабинката с шпори на ботушите си.

Силвия канеше дравската леля на тези специални вечери, вдовицата Урбанович си туряше масивните златни гердани и огромни скъпоценни камъни, обличаше тежки копринени рокли, пъхваше в пазвата си натъпкан портфейл и отиваше в Унгария да се забавлява.

Вдовицата с гарвановочерни коси, огнен поглед и гримирано лице пристигаше при нетърпеливо очакващата я трупа, изгладнелите артисти се избръсваха гладко, а директорът ѝ продаваше своята ложа. След представлението устройваха вечеря в странноприемницата и сметката се заплащаше от вдовицата Урбанович, която караше циганина да свири през цялото време любимите ѝ песни. Обикновено по време на вечерята тя се влюбваше в един от артистите, нареждаше му да седне до нея, хранеше го, поеше го, често му даваше и пари. Понякога любовта на чернокосата жена траеше два, друг път три дни, а през това време трупата се хранеше в странноприемницата за нейна сметка. По време на пиршествата Силвия също се сдобиваше с

прилична сума, защото лелята обичаше нейната невинност. Дравската вълчица оставяше на девойката по някоя скъпоценност за спомен и успокоена, с пребледняло от оргии лице, напускаше града, за да продължи да бди — над падналите в горите ѝ клонки.

— И в Пеща ще намерим с какво да я забавляваме — рече Клара, — остави това на мене. Ще пораздвигим старицата и ще ѝ вземем парите.

Силвия седна и написа писмото. Не минаха три дни и вдовицата Урбанович пристигна. По нея висяха толкова много масивни гердани, като че ли имаше намерение да се забавлява в Унгария цял месец. Отседна в „Белият параход“ — собственикът на странноприемницата бе неин земляк, — после накара носача да я заведе до улица „Патантюш“. И веднага се нахвърли с гневен, остър глас върху племенницата си:

— Ах, в какъв противен град, ме подмавихте вие! Нито един свестен млад човек не срещнах по улиците, виж, комедианти с измъчени физиономии — с лопата да ги ринеш. Жените с увиснали до кръста бюстове, гърбовете им плоски, като дъски.

Едрата, облечена в бяло манто жена обикаляше из тясното жилище с тежки и кънтящи крачки, сякаш имаше намерение да стъпче цяла Будапеща.

Но Клара умееше да влиза в тон с неукротимата вдовица.

— Да, наистина, тук Миклош Зрини трудно би събрал армия.

— Зрини! — с презрение отвърна жената. — На този свят имаше само един Зрини: артистът Кюртъош. В Капошвар. Когато се провикнеше: „Исусе! Исусе!“ — сърцето ми замираше. Къде ли може да се е дянал този младеж?

Силвия се надигна живо.

— Тук е, в Пеща. Неотдавна го срещнах на улицата.

— Хубава новина — доволно отбеляза лелята и свали мантото си. — Макар че при мене, в гората, пощата идва само един път на три дни, чуя ли да се говорят лоши работи за вас, да знаете, ще престана да ви познавам. Я да те видя, Силвия.

Тя застана при прозореца, привлече момичето към себе си, подробно разгледа очите ѝ, помириса устата ѝ, опипа кръста ѝ, разтвори дрехите ѝ и накрая дружелюбно я тупна по гърба.

— Добре. Някой ден ще ти доведе онзи див дравски земевладелец. Има пет хиляди холда гори и препуска лудо двуколката си из планините. Силен е като мечка и гони пешком глиганите из храсталаците. Дори от вълци не се страхува, само жените го плашат. Но твоята снимка, онази с късите панталони, носи до сърцето си.

— Кога най-после, лельо, ще ми доведете този недодялан земевладелец? — запита Силвия.

— Почакай малко. Сега господин Дъорд е още мой приятел, не мога да остана сама в онзи див край. Имаме телефон — чудесно изобретение! — и вечер разговаряме през Драва. Ами ти, Червенушке! Ела тук! Нямам никаква вяра в червенокосите!

Госпожица Хорват се подложи на огледа с известна неохота.

— Аха! — със съмнение в гласа извика госпожа Урбанович. — Я ме погледни в очите!

Когато привърши и с Клара, тя стана сериозна и поклати глава.

— Ти вече си узряла, момичето ми. Не смея да те задържам. Омъжи се или си потърси някой порядъчен любовник.

— Къде да го намеря! Не мога да срещна мъж, който да ми харесва.

— Истина е. Жените от ден на ден стават все по-красиви, а мъжете погрозняха, станаха извратени, хилави. Някога моят дядо бе едър като дъб. Вярно, баща ми беше по-набит, но раменете му бяха широки като канара. В днешно време мъжете носят очила, бръснат се, подстригват косите си, а има ли на света нещо по-хубаво от една рошава, брадата, здрава мъжка глава? Ако аз ръководех само една година държавата, щях да изпратя всички деца в горите, сред планините. Да израсне там здраво, силно поколение от смели мъже. Нека децата се борят с вълчетата, да се катерят по дърветата чак до орловите гнезда. Аз за съжаление съм вече на петдесет години и не мога да имам дете. Но ако имах, щях всеки ден да го къпя в замръзналата Драва.

Клара преглеждаше театралните новини във вестника. Принципите на госпожа Урбанович и бяха известни.

Силвия бе подпряла замислено лакът на коляното си. Понеже бе певица, понякога ѝ хрумваха странни мисли.

— Кажете, лельо, защо не ви харесва мисълта и аз някой ден да се влюби? — запита тя с мечтателен глас — Защо на вас да е

позволено, а на нас не?

Лицето на хърватката пламна.

— Казах, аз вече съм на петдесет години, на мене всичко ми е позволено. Притежавам гори, ливади, скъпоценности, никой на света не може да ми заповядва. А ти какво си? Просякиня. Нищо си нямаш. Мислиш, че имаш глас? Или че си добра актриса? Ами! Ти си само една невинна, млада и красива жена, в това е цялото ти състояние. А когато някой ден изгубиш невинността си, ще плачеш самотна някъде, където никой няма да те вижда. Повече няма да си нужна на мъжете или ако им трябваш, то ще бъде другояче, съвсем различно отсега. Пазиш ли тънката, невидима граница, която сега те отделя от мене и от останалите жени, тя може да се превърне за тебе в съкровище. А може да не струва и колкото една захвърлена цигарена книжка. Във всеки случай хубаво е да я запазиш; защото мъжете много държат на тези работи!

За да спре пороя от думи, Клара изведнъж прегърна огромните рамене на лелята.

— Открих! Матияш Кюртъош играе във Варошлигет. Да го поканим ли на вечеря?

— Естествено — отвърна госпожа Урбанович и отново се обърна към Силвия.

— И майка ти беше побъркана, затуй я изгони баща ти. Умря в някаква провинциална болница. Ти не знаеш, защото тогава вече беше при мен. Баща ти се пропи, стана пътуващ музикант, носеше очила и нощем свиреше на пиано, докато един ден го намериха замръзнал край някакъв ров. Ти и това не знаеш, защото имах грижата да ти го спестя. Виж, аз зарадвах моя мъж с невинността си и му бях вярна, докато беше жив. Не съм му давала повод да се срамува заради мен, макар че бях хубава и млада. А той беше стар. Но аз отритвах мъжете, както дивата кобила — вълците. Жената има едно-единствено оръжие: своята невинност и вярност. Всичко останало идва по-късно. Но стига съм дърдорчила. Къде каза, че е онова актьорче?

Клара сложи вестника пред лелята. Госпожа Урбанович изрови от чантата очилата си, постави ги грижливо на носа си и като заклати глава, с радостно лице прочете, че М. Кюртъош ще играе довечера в пиесата „Мъчениците от Сигетвар“ във Варошлигет.

— Хубав ли е този театър? — попита тя след кратко мълчание.

— Прекрасен — отговори Клара.

— Тогава ще облека копринената си рокля. Вземете ложа близо до сцената. Боята за коса повреди очите ми. Не зная живак ли, или кой знае какво друго има в нея. Зрението ми взе да отслабва. Но щом съм издържала досега, мога ли да се появя като някоя побеляла старуха?

Силвия отпусна глава върху ръцете си и замислено се загледа пред себе си.

— А ти не се сърди! Още не познаваш мъжете, а аз, съм, имала предостатъчно работа с тях. Мъжът е годен само за два вида консумация: или да му станеш съпруга и с вярност, любов, благост и всеотдайност да живееш с него, докато склопи очи, та дори и в сетния си миг да не мисли за друго, освен за „своята скъпа и добра жена!“, или да го ползваш само за ден или час, след което да го изриташ навън, да проветриш стаята и хубаво да се измиеш. По-голяма от низостта на мъжете е само женската подлост.

Тя сграбчи куп банкноти от портфейла си, приглади ги една до една, както правят на пазара търговците при покупката на добитък, за да проверят дали няма сред тях фалшиви, после започна да ги брои върху масата.

— Зная, че имате нужда от пари. Нека по-добре ги получите от мене, отколкото да ви ги обещае някой негодник — и да не ви ги даде. В замяна от вас искам само да бъдете почтени и целомъдрени. Довечера ще дойда да ви взема с кола!

Клара прибра банкнотите в скрина за дрехи.

— Видя ли, че не се излъгахме в старицата? — каза тя, тананикайки. — О, боже, колко е хубаво човек да е богат, да пътува надалеко, да търси истинския мъж — най-хубавия, най-добрия, най-умния. А може би е нужно само да бъде благороден като старинен пръстен, възвишен като стиховете на Данте и безстрашен като толедска сабя. Как ми се иска да възкреся някой средновековен герой, някой млад папа или поне кардинал, водач на наемници или рицар разбойник, който, седнал у дома край камината, да ми чете стихове и от време на време да отпива от златен бокал студено червено вино. У когото никога да не се появи дори една-едничка груба мисъл към мене, който да гали косите ми с фините си, бели, покрити със златни пръстени ръце, да говори малко, като че ли пренася думите си в дар и дори когато каже само: „Хей, червенушке“ — аз да разбирам какво е

неговото желание. Господи, ще срещна ли някога мъжа, заради когото си струва дори да изгориш!

Силвия седна пред пианото.

— Сигурно моята майка го е срещнала, щом е изневерила на баща ми...

— Какъв е бил баща ти?

— Струва ми се, музикант в театър — отговори Силвия и двете замълчаха. Навярно си мислеха какво ли може да се обича в един артист музикант.

Силвия засвири валс от Рип ван Винкле, на няколко пъти затананика, после неочаквано скочи и прегърна приятелката си, която тъкмо приготвяваше някакви дантелени принадлежности.

— Клара, аз съм ужасно нещастна! — извика тя.

Драматичната актриса се засмя.

— Ще сключим договор и всичко ще се оправи.

— Едва ли на света има други такива безумни момичета като нас. Аз вече много пъти съм обичала в живота си, но винаги съм заповядвала на сърцето си да замълчи.

— Боже мой, защо не мога само веднъж да обикна и аз! — отвърна Клара с унесен поглед. — Все ми е едно какво ще каже старата хетера Урбанович! Или какво ще стане утре или вдругиден!

— Ти си фантазьорка. Очакваш папския канцлер Боргезе да стане от гроба си, в който лежи от триста години, и да почука в парадни дрехи на вратата ти.

— Или поне да ми определи среща в някаква сладкарничка в Буда, където пещенските пачаври се срещат с пехотинските поручици или със стажант-адвокатите. Бих стъпила там само заради някой истински кардинал.

— Ти винаги си била славолюбива, Клара. В театъра много те осъждаха за това.

Червенокосата изпълнителка на роли на наивки отметна глава като жребец.

— А защо пък, дявол да го вземе, да не бъда! Нима трябваше да се отдам на някой посредствен комедиант?

Силвия прихна. Тя винаги се смееше, когато Клара започнеше да ругае. Правеше го прелестно.

Двете се спогледаха, обзети от предишната веселост. Но Силвия бе нетърпелива. Идването на лелята винаги я настройваше към бунт.

— Любовта не пита той диригент ли е или римски папа. Лесно ти е на тебе. Сама си шиеш тоалетите.

— Защото, когато бях в театралната школа, докато другите се разхождаха с кавалери, аз се учех да шия.

— Никой не умее да пере и глади като тебе.

— Не е трудно. Само че трябва да се става в зори.

— Спиш дълбоко.

— Като готвачка.

— Ти си най-порядъчното, най-честното момиче. А какво ще правя аз, като не зная нищо друго, освен мъничко да пея — а според леля дори и това не умея! — слаба съм, често страдам от малокръвие и затова носът ми се зачервява, когато се смея, нямам вяра в себе си, нощем получавам сърцебиене и се боя от тъмнината. На двадесет години съм само, а вече съм обичала поне десетина пъти.

— Е, и кого си обичала? — закачливо запита драматичната актриса, докато вадеше кутията, за да приглади измачканите дантели.

Силвия отново седна на пианото и обхвана с длани главата си, като че ли сама се прегръщаше.

— Нощем по-лесно бих могла да ти ги изброя, защото тогава те всички ми се явяват. Идват при мен, галят ме, някои присядат на ръба на леглото, един хусар чука на прозореца ми, друг води цигански оркестър в зимната нощ; Череш, сценичният работник, в жилището на когото ходих веднъж, живееше далеч в края на града, до една кравеферма. Насреща се намираше кръчмата „При бялата роза“. Порано в стаята на Череш живяла касиерката на кръчмата, във въздуха още се носеше миризмата на евтин парфюм и мръсно бельо. С крак ритнах под леглото кутия, пълна с червила, с каквито се мажат певачките, може би затова и не позволих на Череш да ме докосне, макар че иначе той беше хубав, но малко тъжен момък. Оттогава той винаги ме наричаше „пачавра“.

— Е, и по-нататък? — запита госпожица Клара, наведена над дантелите.

— Хусарят пък постоянно ме канеше в казармата, защото той не можеше да идва при мен. Живеех в религиозно еврейско семейство, което спеше в преддверието, а на моя прозорец имаше желязна

решетка. Мисля, че на пагоните му имаше две звездички. Беше мургав, напет момък, с големи очи и елегантна походка, на челото му се белееше белег от рана, получена на дуел за една актриса. Ох, как само го обичах, очаквах го всяка нощ! Снегът се сипеше, а кучетата виеха, сякаш надушваха вълк в големия град сред равнината. Отварях прозореца и острият студ на зимната нощ нахлуваше в стаичката ми. Той ме караше да си спомням за една отдавна избледняла в съзнанието ми коледна вечер, в която баща ми седеше на масата пред шише вино, пушеше дълъг глинен чибук, а ние с мама стояхме до прозореца. Някой мина под него и баща ми каза: „Затвори прозореца!“... и това бе всичко, което си спомнях. Като че ли баща ми бе съществувал през целия си живот само за да каже: „Затвори прозореца!“ И докато всяка нощ очаквах хусаря край прозореца, често си мислех дали ако баща ми седеше сега до масата, пред половницата, щеше пак да каже същото.

— Сигурно.

— И хусарят идваше. Въпреки дълбокия сняг шпорите му звънтяха, сякаш някакво ангелче със сребърно звънче подтичваше пред него. Протягах ръце през желязната решетка на прозореца, той безмълвно се навеждаше над тях. По мустаците му имаше полепнали снежинки, но устата му бяха горещи. После той провираше своите ръце вътре и ме галеше, докъдето можеше да достигне. Обикновено не проронваше нито дума, от устата му се носеше дъх на вино, но това не ми беше неприятно. Често простивах, на другия ден гласът ми беше пресипнал, но бях много, много щастлива.

— А къде съм била аз през това време?

— Ти ли? Спеше дълбоко под пухената завивка, а аз покривах лицето ти с шал, за да не се събудиш от студения въздух. Хусарят носеше синя униформа и все настояваше да отида при него в казармата!

Клара гледаше усмихната.

— Да не е било, когато живеехме в семейство Клайн, където спяхме под дебели сини и червени пухени завивки, изпод които не се виждаше дори върхът на носа ни? Винаги сънувах, че се намирам сред планини от каша, през които не мога да си пробия път. За Коледа си бях купила оловни войници, които подредих на прозореца. Един от тях изчезна. А семейство Клайн бяха почтени хора.

— Взе го моят хусар, за спомен.

Клара вдигна дантеления шал (който довечера щеше да наметне върху раменете си) и внимателно го огледа навсякъде, за да се увери, че по него няма никакъв дефект или петънце.

— Хм — измърмори тя. — Моя оловен войник?

— Взе го. Не попита чий е.

— Никога не съм имала кукла или други играчки. Тогава, за Коледа, сама си направих подарък — кутия оловни войници. Малки витязи. Бяха много забавни, капитанът им имаше червен нос.

— Като моя, нали? — внезапно попита Силвия и хвърли скрит поглед към приятелката си.

Клара не отговори. Наведе се над ютията и затананика.

Силвия я загледа мълчаливо. В стаята се носеше силното тиктакане на един часовник с кукувица. Този часовник бе постоянният спътник в техните странствувания. Свикнаха нощем да слушат тиктакането му, макар че безброй пъти бяха впивали поглед в него с желанието да спре и те да могат да полежат поне само още десетина минути преди започването на сутрешната репетиция. Малките гарички — четвъртинките на часовете — часовникът отбелязваше с хриптящо покашлюване. Когато обаче голямата стрелка докоснеше цифрата дванадесет, от вратичката изскачаше малка кукувичка, кимваше живо и отдаваше чест на дамите, като началник на някоя от затъntenите гари на този безкраен живот. Когато тръгваха за театъра, прислужницата понасяше след тях покритата е чиста бяла кърпа кошница, пълна с благоуханните им мазила. По заснежените улици припадаше синкав здрач, ледът под моста проблясваше стоманеносив, момчетата, поставили по една кънка на краката си, се въртяха в кръг, като че ли се страхуваха от светлината на луната, скрита за храстите по покрития със снежни пелени висок бряг. Театърът на малкото градче се издигаше сред обширна незастроена поляна. Понякога, в големи студове, близо до него се чуваше вълчи вой. В друг град пък театърът се помещаваше в едната половина на градското казино и актрисите следвани от прислужниците си, които носеха кошниците с тоалетите им, минаваха забързани по корзото. Под един чадър на ъгъла печаха кестени и при всяко повдигане на капака мирисът на печени кестени изпълваше улицата, където старият букинист бе изложил прекрасен английски календар, който будеше възхищението на всички в града. На една страница ездачи в червени фракове гонеха лисици, на друга — над

имената на месеците препускаха с дилижанс героите на господин Дикенс, всеки можеше да разпознае сред тях чревоугодника господин Пиквик, във фрак с развети поли, и господин Уйлър. Календарът бе адресиран до господин Дъорд, собственика на странноприемницата. И ако актрисите отминаваха равнодушно край изложените върху синьо кадифе диаманти на бижутера и хвърляха само по някой бегъл поглед на цъфтящата палма в цветарския магазин, то пред сергията на букиниста те винаги спираха. Върху кутиите за писма и пликите се виждаше красива лейди в момента, когато прескача препятствие с кон, или как вятърът развява върху стар шотландски замък семейния флаг на някой лорд. На друга кутия за писма беше изрисувана есенна гора с ята врани, накацали по клоните.

— Помниш ли — попита Силвия — колко много врани видяхме за две седмици?...

— Навярно художникът е искал да изобрази тъжна есенна вечер в изоставен господарски дом, напуснат от собственика си заради любовно разочарование, в който са останали само врани — тихо отвърна Клара и се усмихна с разбиране, като човек, който предварително знае продължението на изречените думи и края на недосънуваните сънища.

Поздравът на малкия началник-гара сега не ги подканваше към нищо. Газените лампи в градското казино днес припламват за други със своите широки, приличащи на чаши за шампанско пламъци, оркестрантите приглушено настройват инструментите си, а в полумрака на зрителната зала се мяркат само белите бонета на разпоредителките. Коленичил върху прашните дъски на сцената под светлината на почти догорели свещи, реквизиторът рисува стар кралски портрет за тронната зала. Театралният прислужник шумно отваря и затваря железните врати на гримьорните, за да разнася на артистите бира, бели нагръдници и лачени обувки...

— Трябваше веднага да се досетя... Семейство Клайн бяха толкова почтени хора — каза Клара след известно време и продължителен размисъл. — Да беше дала собствения си оловен войник, а не моя.

Силвия, грубо изтръгната от мечтите си, хвърли към своята приятелка поглед, пълен с възмущение. На езика ѝ беше да намекне, че от години насам е делила всичко с нея, но Силвия бе нежно и

деликатно същество. Наистина дядото на Клара заемаше някаква висока длъжност в министерството, но баща ѝ бе само нощен пазач в Мариапоч.

Кой знае, кой ли можеше и да знае как някога Клара бе попаднала в театралната школа!

Силвия седна пред пианото, отметна глава назад и докато изпод пръстите ѝ се носеше мелодията на валса, мислите ѝ продължаваха да бродят по пътеките на миналото, когато (така ѝ се струваше сега) тя бе тъй щастлива, както никога няма да бъде.

... Тогава Силвия имаше дълго до петите манто от синьо кадифе, с което бе покорила целия град. Отражението на шапката ѝ, гарнирана с щраусови пера, трептеше в огледалото на цветарския магазин, когато минаваше покрай него, по воала и раменете ѝ блестяха снежинки, в припадащата мъгла сини ореоли обграждаха фенерите, а високите и елегантни офицери по корзото, от капитана с барутен дим върху лицето, облечен в палто от черна кожа, до кадета с висока шапка, любезно ѝ отдаваха чест.

— Ще дойдем на представлението — подвикваха те след нея.

„Боже мой, колко съм нещастна“ — мислеше Силвия, отпуснала тъжната си кестенява глава върху капака на пианото.

— Леля ти иде! — обади се зад гърба ѝ със студен глас Клара. (Тя все още не беше забравила оловния войник). — Обличай се. Тръгваме за театъра. Виж само с каква карета се задава госпожа Урбанович!

По улица „Патантюш“ завиваше най-елегантната карета от площад „Гизела“. Бели седефени копчета красяха сивото палто на младия кочияш, който умело заметна конете с покривало на жълти и черни квадрати. Фенерът на каретата хвърляше кристални отблясъци. Когато се изкачваше по стълбите, лелята пъхтеше така силно, че двете девойки уплашено изтичаха да отворят вратата.

— Какво се е случило? — запита Силвия.

— Нищо — отвърна госпожа Урбанович, тъй силно пристегнатата от корсета, че не можеше да седне. Лицето ѝ беше гримирано, очите ѝ блестяха възбудено, една роза красеше жълтата ѝ копринена рокля, а обиците и бяха големи колкото орехи.

— Вярно е, че не са вече модерни — каза тя пред огледалото, — защото кой в днешно време би дал три хиляди форинта за обици?

Модата се нагажда към вкуса на бедните и безпарични хора, за да могат всички да си купят обици, затуй ги правят с дребни диамантени висулки. Аз съм провинциалистка — добави тя гордо, — селянка — Не познавам модата на пещенските чиновнически жени.

Естествено Клара веднага изрази възхищението си от тоалета на лелята, макар вътрешно да презираше тежките скъпоценности (На нея ѝ се искаше да носи под ризата си само една fino изработена златна верижка, а на верижката — плосък медальон с едва забележими инкрустации около снимката на изискан рус мъж с розово лице, сини очи и червени дрехи. За други скъпоценности тя не мечтаеше.)

Госпожа Урбанович посочи черната си коса.

— Истинска е. Аз не нося перуки. Само пропадналите допълват и удължават косите си с разни други, остригани навярно от главите на приключилите живота си по болниците разпътни жени. Вярно, боядисвам я, защото още ми се иска да изглеждам млада. Не съм ли права?

— Права сте, лельо — отвърна Клара, която ловко и мълчаливо помагаше на Силвия бързо да закопчае копчетата си. Актрисите обикновено са свикнали да се обличат бързо, така че преди още лелята да започне да превъзнася пред огледалото достойнствата на гладката си кожа, Силвия вече си беше поставила бялата кожена наметка.

Госпожа Урбанович внимателно огледа племенницата си от главата до петите.

— Какви хубави крака имаш! — каза тя накрая.

— Най-хубавите в Унгария — подхвърли Клара Хорват — Всеки го знае.

Момъкът със седефените копчета свали кръглата си шапка чак до земята, вежливо поздрави дамите, помогна им да се настанят, после скочи на капрата и подкара конете с късо подрязани опашки към булевард „Андраши“.

Пътуването с каретата подежда добре на пътничките, настроението им се подобри.

През по-голямата част от пътя Клара, която бе напудрила червеникавокафявата си коса, беше държала притворени сивите си, дълбоки очи, сякаш още мислеше за оловния войник, но щом излязоха на потъналия в светлините на фенерите булевард „Андраши“, тя сякаш

изведнъж дойде на себе си и започна да оглежда „вечерния панаир“ с презрително отпуснати устни.

— Лельо, вие дори не подозирате колко от тези елегантни дами, които сега се разхождат тук, не знаят къде ще спят нощес.

— Зная. Пещенските жени са развратни.

— А никак не е изключено тези весели и гладко избръснати господа точно сега да замислят някое убийство или кражба.

— На всеки сто мъже деветдесет и девет трябва да бъдат застреляни, за да настъпи отново ред в света — разпалено отвърна госпожа Урбанович.

Отвъд площад „Кьорьонд“, където булевард „Андраши“ не беше тъй шумен, срещу тях изведнъж се разнесе плющение на камшик и конски тропот. Кочияшът им рязко отби встрани.

Край тях профуча впряг от шест коня с дълги опашки. Кочияшът бе в бял панталон и кадифена шапка, а отзад на капрата на боядисания в червено огромен дилижанс, чиито фенери хвърляха надалече снопове светлина, седеше друг лакей. Навярно някога, когато още не е имало влакове, така са пътували английските лордове от Уелс за Лондон. Големите колела се въртяха тържествено, а слугите стояха на капрата като истукани. Вътре, на задната седалка на тапицирания в жълто и бяло дилижанс, седеше сериозен господин с решителен израз на лицето, е рядка черна брада и глава на татарин. При вида на профучаващите покрай него актриси в очите му, които дотогава примигваха с безразличие, изведнъж блеснаха някакви светкавици.

До него седеше, дама с теменужни очи и червеникаворуса коса, облечена в кожено палто и кръгла шапчица с воал, с лице, върху което бяха изписани скука и равнодушие, дама, която напомняше пастелните картини в старинните шотландски замъци.

Погледът на чернобрадия татарски хан предизвика истинска сензация в колата на дамите.

Госпожа Урбанович не се сдържа и почука с пръстена си на кочияша.

— Чия беше тази червена кола?

— На негово превъзходителство господин Алвинци.

— Продължавайте — неохотно каза тя, защото и сега знаеше толкова, колкото и преди.

Малко по-късно Силвия прошепна тихо на Клара:

— Лицето на дамата с теменужните очи ми е познато. Лоти Щюмер от школата имаше такова лице.

Клара махна пренебрежително с ръка:

— Много от нашите колежки станаха дори и касиерки в нощни заведения.

ВТОРА ГЛАВА

АКТРИСАТА И НЕЙНИТЕ КРАКА

Старият театър в градския парк бе изграден от дъски и по онова време Жигмонд Фелд изобщо не обичаше да употребява за него думата „театър“. Наричаше дървената сграда „арена“. През горещините прозорците му стояха отворени и хората, които живееха наоколо, се събираха под големите дървета, за да слушат чудните мелодии на театралната музика.

Колко прекрасен бе светът тогава! Сега навярно мнозина, с умиление си спомнят за тази паркова арена, за младостта си, за този безвъзвратно потънал в гълбините на морето приказен остров. Революционно настроените млади вестникари, които по въпросите на театралното изкуство се кълнях в Сарду, Дюма и Гергей Чики, през лятото се подвизаваха във Фелдовия театър или някъде близо около него. А по-сериозната младеж, тая, дете „ядеше безсолния хляб на публицистиката“ на клерикалните или консервативни вестници, обикновено ходеше в Буда, където се забавляваше с тамошните оперетни певици, с късата поличка на госпожица Бардош, станала причина за много коментари и отвъд тунела и под хълма Гелерт, и с набития господин Немет, който изпълняваше теноровите партии и живееше с надеждата, че все някой ден дъщерите на еснафите от Буда ще закопнеят по него. Там госпожа Хадрик застъпваше модерното направление в драмата и хубавите ѝ, печални очи бяха постоянно насочени към входа в очакване да влезе дебелият „господин доктор“, който на следващия ден ще напише спасителната статия. А госпожица Флора Фаи се появяваше на сцената в красиво трико, с ангелска усмивка и ведро настроение и караше през антракта между второ и трето действие гимназистите да се вмъкват в храстите, откъдето после излизаха преbledнели. Побелелият Кречени се движеше из кулоарите величествен, елегантен и развълнуван като стар лондонски актьор, играл Шекспир в двореца още по времето на кралица Ана. Така израстваха тук сериозните младежи, които по-късно възприемаха

политическите идеи на Ферен Деак, във вестниците предпочитаха рубриката „Икономика и социология“, в юриспруденцията и банковото дело — крайната печалба, обикаляха из кафенетата в центъра и ухажваха грозните дъщери на влиятелните господа. Някои измежду тези младежи се наредиха на работа в министерствата и не е изключено, след като всеки ден са държали, палтото на своя началник, вече да са станали референти.

Но да се върнем към галантната революционна партия на шумните еврейски младежи с червени карамфили в петелките и на вестникарите-волонтери с буйни коси, които по принцип наричаха негодник всеки, когото не познаваха лично. На бедната Мари Чонгори обаче те бурно ръкопляскаха, защото по лицето ѝ цъфтеше деликатна и тъжна усмивка, жартиерите ѝ бяха от безукорно бяла панделка, като на мъртва манастирска възпитаница. Объркани весели оперетки и бурлески будеха техния възторг. Ц. Сиклаи танцуваше в дамски дрехи, а младите розови, чипоноси и усмихнати девойчета предпочитаха да се явяват на сцената в тесни панталони, без да ги е грижа имали повод за това, или няма. На двора се носеше цигарен дим и дъх на портокали. Ирен Фелд, жената с бяло като камелия лице, отминаваше нататък с широките крачки на жрица. Драматичният театър бе преместен далеко и преди настъпването на дъждовния сезон не можеше да се играе „Нора“. Девойките се настаняваха под навеса на народната сцена още от началото на май и господа вестникарите щедро обещаваха договор за зимния сезон на момичетата, току-що пристъпили, прага на портиерското жилище или дошли изпод дърветата на парка, където в прашните неделни вечери са продавали цветя и вода или може би са се любили за първи път. Във вечерния здрач редовно се появяваше сивият цилиндър на редактора Батасеки, прочут с това, че беше гледал в дървения театър петдесет пъти „Лелята на Шърли“, шестдесет пъти — „Сали Голдщайн“ и „Трикракият капитан“. Ръководството на театъра посрещаше с особена сърдечност този благороден приятел, който навярно и през деня не би напуснал салона, ако там можеше да се пуши и пие бира. Само под този претекст веселият редактор изпускаше по едно-две действия от изнасяните пиеси, като през това време се отдаваше на тайните си страсти: жени и гуляи с шампанско, а ръководството на театъра и до ден-днешен си мисли, че мъжът със сивия цилиндър е бил завладян от представленията и заради тях се е

старал толкова. От поетите в представленията участвуваше поетесата Гизи Кирай, чийто благороден профил изразяваше мирова скръб дори и в „Лелята на Шърли“.

Ето с какви неща се забавляваха по онова време младите вестникари. Редакцията менеше идолите си тъй, както се меняха сезоните, насочваше обожанието си ту към Клара Кюри, ту към славеите от омайните провинциални вечери. Когато един студент постъпи в Оксфордския университет, на шапката му зашиват лента, с която означават произхода и ранга му. А унгарският вестникар полага своя изпит, като провежда във вестника си кампания за или против прелестната Клара. Значка получаваше и доктор Белди, който през душните летни вечери със задоволство преброяваше войнството си в театъра. А то беше голямо. Напълно достатъчно да се превземе с него даже и крепостта на Буда. Друг отряд, макар и по-малоброен от първия, бе в плен на трелите на госпожа Аранка Хедъи и изпълняваше своя дълг с истинско благоговение. Негов пълководец бе прекрасният Бела Агаи, който след това — ех! — може вече и да не е стъпвал в театър! Господи, къде се дянаха отрупаните с цветя кошници, дъждът, схватките! Чистите възторзи, веруюто, религиите! В Индия Буда има безброй почитатели, но обожателите на Кюри са още повече. Щом тя се появеше на сцената, чародейната ѝ усмивка предизвикваше в кръвта на почитателите ѝ топли вълни, които се понасяха над изтърканите столове на зрителната зала.

Лятото смени зимата, а паркът и чучулигите в Буда засенчиха Клара Кюри. Лятото до голяма степен намали, силно разреди фалангата в Народна сцена, изневери ѝ дори и Сатанело, макар в себе си да беше решил, че ще напише опера за Народна сцена. Каретата на Шандор Броди често се застояваше пред „Политическият ботушар“, а дамите от Темешварската трупа смело пиеха възбудителното боле: та нали и в Народния театър не играеше никой. Дори и „русото чудо“. Санисло Тимар ходеше с пепитен панталон и пропагандираше светлите вратовръзки „Лавалиер“. Всяка нощ, след приключването на вестника, Йозеф Шмитей започваше да умува как би могъл в някоя топла вечер да прелети от редакторската маса на „Пещи хирлап“ в Буда, за да види прочутата госпожица Фаи, заради която всеки ден трябваше да води истинска битка с половината редакция, защото иначе и уводната статия, и подлистниците щяха да бъдат пълни само със

славословия по адрес на розовата Флора... Гениалният Ласло Бьоти бе още само един обикновен ухажор (но страшен редактор), който обикаляше около гримьорните на актрисите с аскетичното спокойствие на театрален пожарникар, поставил ръка върху крана за вода. Андор Миклош, унгарският Пулицър, пишеше лирични стихове под псевдонима Арманд и строгите критици предсказваха голямо бъдеще на младия поет. Дали оттогава е писал стихове?

Ами младите, с неутвърдени още имена господата вестникари! Без актриса любовница никой не можеше да се смята за сериозен сътрудник на печата, за когото трябва да се държи сметка. Епидемия ли бе това? Мода? В чекмеджето на бюрото, в което днес младите журналисти пазят учебника си по английски, се валяха снимки на артистки. Онова поколение разбираше по-добре от театрална интрига, отколкото от репортаж; беше по-лесно да се изтананикат от първия до последния такт оперетите на Конти, отколкото да се вземе интервю. Сякаш бе чиста утопия, че по него време на прага вече е застанало поколението, което не се увлича по актрисите, но което в куфара си носи всичко онова, което знаят в Кеймбридж и Оксфорд, диплома от Сорбоната и прекрасния талант на поетите. Керик, Шимон Кемени, Лакатош, Миклош Лазар и останалите прекрасни млади журналисти вече започваха да списват с талант и ентузиазъм най-добрите вестници в Будапеща. Нашата епоха би могла да се нарече и залезът на актрисите. Доколкото зная, сета заради актриса не се бият при Фодор. В салона на прекрасния майстор никой вече не умира с името на Федак на уста. Сабите почиват, работят перата. Вместо за Аранка Фодор най-младото поколение мечтае (а това не е справедливо) да отиде в научна командировка в Япония.

Беше май... Веселието по сватбите на главния и помощен персонал продължаваше под старите тополи на Градския парк, откъдето бумтенето на големия тъпан се носеше чак до улица „Щефания“, по която опиянени влюбени двойки изсмукваха от устата си майското благоухание, в театъра фенерите пръскаха чуден блясък, сезонът бе настъпил по-рано и пролетта същинска млада цветопродавачка — обикаляше около театъра, безделници проявяваха кавалерство, като носеха за вечерното представление кошниците на актрисите от дома им до гримьорните в театъра. Трина нехранимайковци се увъртаха около камериерката на госпожица

Чонгори. Ще видите, тук ще се случи нещо лошо! Младежите с кървясали очи отнемаха един другиму кошницата с костюмите. Бялата глава на стария представител на горната камара, който усърдно хвали пиесите, можеше често да се види в първата ложа на театъра, а на отсрещната страна прославеният Адонис — известният с хубавите си коне и позлатена каляска рицар — бе насочил походния си далекоглед към бойното поле на сцената. Вестникарите се бяха вече настанили, а от средните редове клокачеше ехидният смях на артистките, които тази вечер не участваха в представлението. В момента, в който оркестърът изсвири последните тактове на междуактната музика (от Гаспароне), диригентът с перука на главата обърна гръб към сцената, контрабасистът тайно отпи от бирата си, а един млад русокос музикант с очила препрочете за трети път някакво измачкано писмо. Кой ли му го бе изпратил? Дали за радост или за нещастие се говореше в него?

Госпожа Урбанович, с разкошната си рокля и пълна гръд, седеше надвесена напред в ложата, Силвия въздишаше: „Божичко, бих могла да играя тук, ако Чонгори не заграбваше всичките роли“, а госпожица Хорват по стар навик гледаше с тъжен, кротък или драматичен поглед застаналия зад ложите пожарникар, — докато той не започнеше да пристъпва от крак на крак.

— Най-много обичам четвъртото действие — заяви госпожа Урбанович, като белеше портокал, — в което при бягството три пъти извикват: „Исусе!“

Госпожица Хорват кимна одобрително.

— Аз също не разбирам защо изобщо старият Фелд представя останалите действия. По-добре да повтори четири пъти бягството и бенгалския огън.

Покрай предните ложи — откъдето се чуваше тихото шумолене на театралните програми и на вълни се носеха най-различни ухания от дамите със сияещи под вечерното осветление лица, с грейнали очи, бели блузи и ръкавици — мина висок бледалик млад човек в тъмни дрехи, с кестеняви коси, бадемови очи и къси мустаци. Държеше шапката си в ръка и почтително кимна с глава към Клара.

Но Клара не забеляза поздрава му, защото в момента бе заета с друго: на сцената се появи първата драматична актриса на театъра.

— Знам я аз тази Уйхейи — каза тя полугласно, без да откъсва поглед от сцената, както умеят да правят само артистките, когато с

една забележимо помръдване на устните си критикуват от зрителната зала своите приятелки, които участвуват в представлението. — Никога не си е знаела ролята и, разбира се, сега също не я знае, защото умът ѝ е постоянно в мъжете. Една от най-влюбчивите сред драматичните актриси. Още в школата непрекъснато кокетираше със старите ни преподаватели. На Уйхази целуваше ръка, а Гал едва не поглъщаше с поглед, въпреки че той не я обичаше особено, смяташе, че не е достатъчно талантлива. Веднъж, ядосан, дори ѝ каза: „Госпожице, така играят само слугините, напуснете!“ Но нищо не помогна. В школата тя бе дошла от търговската гимназия. Знаеше стенография и обсипваше момчетата със стенограми: „Обичам те, обичам те“ — им пишеше тя и те до едно разбираха стенографските ѝ знаци. Разправяха, че не обичала чистото долно бельо. И сега шанжаниращите ѝ чорапи, с които иска да подражава на Ясаи, са със съмнителна чистота.

Клара избъбри всичко това много бързо, сякаш спореше със себе си. После благодарение на придобитата си в театъра интуиция забеляза печалния рицар, които я бе поздравил преди малко, и отвърна живо на поздрава му.

— Кой е този? — запита госпожа Урбанович, от чиито поглед нищо не убягваше.

— Редакторът Резеда — отговори Клара и започна усилена престрелка с погледи с тъжния мъж, който държеше главата си наклонена на една страна, като че ли в някоя есенна вечер, замечтан пред тлеещия огън, бе горил едно по едно доказателствата за отлетялата си любов — в писма, къдрици и панделки от рокли или жартиери — и главата му бе запазила позата, в която е била, докато е гледал обгърнатите от пламъците женски писма. — Какво ли прави в Пеща? — добави драматичната актриса.

— Любопитна съм да узная — с хаплив глас се обади госпожа Урбанович — защо не ни представиш познатите си. Струва ми се, че хората, които познаваш, можем да познаваме и ние.

Клара вдигна пепелявосивия си поглед и по лицето ѝ пробягна дяволита усмивка, както слънчевият лъч проблясва в прозореца, когато се вдигнат щорите.

— Господин Резеда бе вестникар в Дебрецен и мой обожател. Не виждам нищо чудно в това.

И тозчас кимна към младия мъж, който се луташе в спомените си, отправил невиждащ поглед към облаците на вчерашната пролет. Той веднага стана от мястото си и с едри, но срамежливи крачки се запъти към ложата, като постоянно се червеше от срам, че е пораснал с половин глава повече от нормално високите хора и задето крачките му са такива големи, макар още от училището по танци да знаеше, че не бива да се правят крачки по-широки от шестдесет сантиметра.

Дравската вдовица разтърси силно ръката на редактора и по навик обходи с поглед копчетата по жилетката на представения.

— Резеда — каза тя, — нали това е едно цвете със силен аромат? Цвете на провинциалните момичета. Някога, когато моминството ми беше пълно с мечти, и в моята градина имаше много резеда и ружи.

— Я гледай какъв поет! — рече Клара със святкащ поглед.

Силвия гледаше господин Резеда отстрани, сякаш имаше намерение да преброи колко косми или зъби има той. Очарователното ѝ малко носле се зачерви, тя притаи дъх, като че ли наблюдаваше някакво изключително събитие или очакваше продължението на някакъв сън.

— Господин Резеда винаги хвалеше и мен. Веднъж беше писал в „Рип“, че гласът ми е като шумоленето на златно жито, зреещо в чифлик край Баншаг — тихо се обади Силвия, като разчленяваше думите, за да подчертае важността на казаното. — Но защо никога не потърсихте начин да се запознаете с мен в Дебрецен! Защо?

— Ех! — рече вестникарят. — Защо? — Гласът му бе тъжен като звук от отпуснатата струна на цигулка. Чувствуваше се, че е уморен до смърт от многото излишни приказки. Имаше ли смисъл да се говори: защо, за какво? И без това значение имат не думите, а делата.

В същото време, сякаш за да види само това, което го интересува, той плъзна чистия си като на дете поглед към шията ѝ, както слънцето при октомврийски залез се сбогува с града, леко докосвайки ниските плачещи върби, самотни мостчета и градини.

— Защо? — повтори Силвия и в гласа ѝ прозвуча учудване. — За да не мечтаете само по актрисите от миналото!... Спомням си статията ви за „Хлапето“, в нея писахте, че никоя актриса след госпожа Салкаи не била успяла да изпълни добре тази роля. И въпреки че госпожа Илонка Тисаи-Елингер била недостижима в „Прилепът“, целият град обожавал Зелма Марго! Господине, следила съм всичките ви статии.

— Госпожице — отвърна господин Резеда, развълнуван като войника, стоял на пост при божия гроб в нощта на възкресението, защото обикновено той обичаше да бъде саркастичен, понякога до цинизъм, — музата на оперетата беше за последен път в провинцията, когато закръглените певици не се срамуваха да показват белите си гащи. Когато още бе на мода актрисите да пудрят косите си, да ходят с черни чорапи, изрязани лачени пантофки и бели долни фусти, които те сами перяха нощем, докато блеснат от белота — ето кои бяха основните белези за еlegantността, която се изискваше от провинциалните актриси. Ех! Госпожа Тисаи приличаше на малко, кръгло птиче гнездо, изплетено от дългите треви на късното лято.

Сега и господин Резеда вдигна глава и хвърли бърз, изпитателен поглед към чистите като майска роса очи на Силвия, които, изпълнени с искрена тъга, сякаш говореха: „Колко съм нещастна, никой не ме обича, вие също, нали?“

После с дрезгав глас редакторът обяви:

— Защото, бях един истински Дон Кихот!... Пук-пук — изпука той с издадени напред устни, за което Клара го плесна с ръкавиците си по рамото.

— Що за отвратителен навик? — запита тя със строгостта на възрастна леля.

— Извинете, помислих, че дамите вече познават най-новата пещенска мода. Пук-пук. Извинете. Пук-пук — рече господин Резеда и ехидно се ухили, може би се надсмиваше над мнението на дамите, които в този момент сигурно го смятаха за последния нехранимайко, макар че... Той обърна очи към Силвия Фатьол, за да разбере нейното мнение. Певицата бе вперила в него печалните си очи като човек, който иска с погледа си да оживи някоя картина.

— Пук! — изпука Резеда така печално, като че ли — казваше „Всичко е без значение, утре аз ще бъда само един хубав мъртвец, защото през нощта ще направя нещо, което ще ме превърне в такъв. Госпожице, ще дойдете ли на погребението ми?“

— Я ми кажете, драги, как, дявол да го вземе, попаднахте тук? — заговори Клара самонадеяно, уверена, че е достатъчно само да даде знак на мъжа и той веднага ще се хвърли в Дунава.

Искрено развълнуван, господин Резеда се обърна към червенокосото момиче, сякаш посягаше към някакъв много нежен,

малък и тъжен спомен: револверен куршум или някой дамски образ.

— Станах жител на Пеща.

— А, значи, вече не сте редактор?

— С ваше разрешение, сега съм редактор в Пеща. Имам даже три седмичника.

— Чудесно — обади се Силвия. — Крал на печата.

— Само херцог, господарко моя — двусмислено отговори господин Резеда.

— И кои са тези симпатични вестници? — запита Силвия.

Резеда смигна с едното си око, като че ли се канеше да каже най-интересния виц в Европа.

— Единият се нарича „Добрият търговец на вина“.

Силвия плесна с ръце:

— Нечувано!

Господин Резеда смигна с другото си око:

— Името на втория е „Християнски вестник“, а третият...

Сега редакторът затвори и двете си очи: сигурно сам се боеше от опустошителната сила на своя бомбастичен виц.

— Третият ми вестник се нарича „Фенер“.

Госпожица Хорват, която познаваше Резеда по-отблизо, бе принудена да кимне.

— Навярно вестникът ви е предназначен — за тези, които вечер палят фенерите?

— Не! Той е революционен мой вестник, всичко в него, от първата до последната страница, пиша аз — с лукава усмивка отговори редакторът. — „Фенер“ е най-веселият вестник на света, но го четат само кандидат-самоубийците. Мотото на вестника е: „По-добре е да умреш, отколкото да живееш“. Духовито, нали?

Госпожа Урбанович се обърна:

— Забавлявайте се по-тихо, деца. Вече ни наблюдават от сцената.

— Платили сме си ложата, макар че Фелд бе готов да ни даде билети с намаление, както се полага на актьорите — докачено и сприхаво отговори госпожица Хорват. — А онази крава там не може да бъде смутена, тя изобщо не знае ролята си.

Все пак за няколко минути в ложата настъпи мълчание. Господин Резеда се усмихваше на себе си, възхитен от собственото си

остроумие: нищо не се знае, той наистина може още утре или вдругиден да се обеси...

— „Фенер“ — разсеяно повтори Клара. — А пишете ли в него за актрисите?

— Естествено. Именно те проявяват предпочитание към вестника ми.

— Аха! Значи, все пак не сте забравили принципите на провинциалния вестникар? Една приятна лъжа в пресата струва повече от най-хубавия букет цветя! Господин редакторе; а пъхате ли си носа зад кулисите на столичните театри?

Господин Резеда се засмя някак особено, като че ли вече беше труп и плуваше по средата на Дунава в компанията на някоя черна риба, която ще го придружи далеко-далеко, докато започне да се разлага.

— Само че... — подхвана той и оправи една къдрица върху челото си. — Само че нямам впечатлението да съм особено популярен сред театралните кръгове... Не се явявам чак толкова често сред тях...

— Резеда, в провинцията бяхте сериозен, кротък, тъжен и мечтателен младеж. Седяхте в театъра с вдъхновено лице на поет.

— Когато играехте вие.

— Носехте палто а ла Франц Йосиф.

В провинцията така се редактира вестник.

— Преди обяд на корзото обсъждахте с кмета театралните новини.

— Да, вашата прекрасна игра в „Нора“.

— Имахте бакенбарди.

— Господи! — неочаквано въздъхва Силвия и отправи поглед към сцената.

— И така какво пишете във „Фенер“ за актрисите? — запита Клара.

— За една порядъчна, ползваща се с уважение дама. Която на сцената изпълнява ролята на матрона, в последния брой на вестника се осмелих да пиша какъв дъх има устата ѝ.

— Великолепно. Сензация!

— Фурор, динамит, както заповядате! В малкия си вестник следя за любовниците на актрисите, за меценатите им, за движението на луната и давам имена на децата, отнесени от черния моряк на

безбрежния океан в един друг свят, където попадат всички, които са имали възможност да вкусят от земния начин на живот.

Госпожица Хорват поклати глава.

— Жалко, че сте изоставили поезията. Навярно музата ви не носи чисто бельо.

— Моята муза, уважаема, е босонога несретница с венец от безсмъртниче и страда от пиромания.

Представлението завърши тук-таме се чува ръкопляскания, цивилно облеченият портиер отвори вратата на театъра.

Дамите започнаха да събират вещите си. Клара помагаше на госпожа Урбанович, а Резеда поднесе на Силвия бялата кожена наметка, една от тези наметки, които се носеха само от провинциални актриси и истински херцогини. Силвия стисна под наметката ръката на вестникаря с малката си, топла като възглавницата на млада невеста ръчица.

— Изпратете ми един брой от „Фенер“! — прошепна тя тъй тихо, сякаш съобщаваше някаква голяма тайна. После гласно попита.

— Ще ни придружите ли?

— Отиваме на вечеря в „Белият кораб“. Там казахте на Кюртъош да дойде, нали? — обади се госпожа Урбанович, лицето на която след свършването на представлението беше разстроено като на девойка, която се връща от погребението на любимия си.

Пред театъра стоеше кавалер със сив цилиндър на главата. Върху също тъй сивия му редингот се виждаше свежо цвете, на лицето му сияеше усмивка: той събираше компания за вечеря.

— Всеки порядъчен човек вечеря само при Вадкерти — викаше той високо, — през този сезон при Вадкерти ходят всички „от театъра“.

— Жалко, вече обещахме да отидем в „Белият кораб“! — обърна се госпожа Урбанович към господина със сивия цилиндър, като че ли се извиняваше, защото покрай Кюртъош и племенницата си, тя смяташе, че има нещо общо с театъра.

Момъкът със сияещото лице вдигна рамене, искате да каже, че не разбира думите на възрастната дама. В този момент от полумрака се появиха две съвсем млади, приличащи на умърлушени врабчета актриси, които бледи и гладни бяха поели пътя към дома си.

— Момичета, бъдете мои гости! — провикна се облеченият в сиво господин. — Спечелих от турската лотария.

Господин Резеда придружи дамите до каретата им.

— Кой беше този приказен граф? — запита госпожа Урбанович, чието любопитство нямаше граници. (Тя не обичаше да губи напразно времето си в столицата.)

— Не е граф, а почти такъв. Господин Бата е покровител на малките актриси — почтително каза господин Резеда. — Всеки ден пие френско шампанско.

— Значи, ще ви чакаме, господин редакторе! — весело извика от колата Клара. Той щеше да ги последва пеш, защото в модерния файтон нямаше място за четиримата.

Госпожа Урбанович махна благосклонно с ръка като някоя царица и се отпусна назад.

Носеше се чудна музика — свиреха ниршегски цигани, по стените блестяха огледала. Газените светлилки пламтяха върху старинен полилей, подът бе застлан с червен килим.

— В Капошвар има по-хубава гостилница. — „Еленът“ — рече госпожа Урбанович с пренебрежителен тон. — Хей, гостилничарю!

В този момент пристигна и Кюртюш, успял само да махне грима от лицето си. Беше обикновен, с доста нахален поглед мургав младеж, който на този свят не знаеше нищо друго, освен да вика: „Исусе!“

Пристигна и редакторът, погледът му премина над артиста: искаше да подчертае, че не забелязва присъствието му. Отначало артистът пламна, но после пренебрежението на Резеда престана да го интересува и той изцяло се посвети на лелята.

— Спомняте ли си, уважаема госпожо, Данчхази? Актьорът Данчхази, който изпълняваше характерни роли.

— Не си го спомням — отговори госпожа Урбанович, която от всичко най-много обичаше да си похапва.

— Полудя. Ей така, без предварително да каже някому и дума. Великолепно, нали?

Лелята кимаше мило на своя любимец, а в паузата между две печени, събра трохите по масата и ги смеси на топка.

— Жалко — рече тя с въздишка, — че унгарската носия излезе вече от мода. Колко по-интересни щяха да бъдат мъжете, ако сега седяха около масите, облечени с костюми от времето на Зрини.

Редакторът седеше мълчаливо до актрисите. Силвия очевидно мислеше за нещо тъжно, Клара се състезаваше в яденето с лелята. Господин Резеда, винаги ставаше сериозен, щом налееха в чашата му вино. Беше в състояние да изпие огромни количества, без да проговори нито дума. Поемаше с някакво особено блаженство виното в устата си на малки глътки, след като предварително бе разучил цвета и мирисата му. Обикновено пиеше виното чисто, рядко го смесваше, и то само с газирани води, които носеха женски имена. Години наред от предпочитанието му се ползваха „Маргит“ и „Илона“. А самият той още нямаше и тридесет.

— Знаете ли кой притежава най-хубавите крака в Унгария? — внезапно попита Клара мълчаливия редактор.

— Вие.

— Ами! Силвия.

Господин Резеда отметна покривката на масата.

— Да проверим — рече той. — Вдигнете си полата, госпожице. Обещавам ви да ги, обезсмъртя във „Фенер“.

Силвия се подчини.

И наистина изящните ѝ глезени, към които копринените чорапи прилепваха плътно, и малките ѝ лачени обувки, украсени с панделки, заслужаваха да бъдат видени. Краката ѝ винаги будеха възхищение, стига да имаше кои да ги оцени.

Нослето на Силвия порозовя, тя с любопитство очакваше преценката на господин Резеда.

— Бива си ги — заяви редакторът, — лично на мене особено ми харесва постепенното закръгляне на крака от глезена нагоре. Да не повярва човек! Ако се съди по формата на краката, може да се предположи, че дамата е добре закръглена и нагоре.

— Моля, моля — прекъсна го Клара, — само на леля е позволено да говори пикантни работи.

— За съжаление и аз само говоря — отвърна развеселен редакторът, — защото никога досега на дело не съм прескачал през прозореца на нито една актриса, макар че в провинцията, където хората държат зли кучета, съществува такъв обичай.

— На нас този обичай не ни е известен — с достойнство каза Силвия.

— Извинете за дързостта!... Някога, още преди Наполеоновите походи, като представител на местния вестник, аз волю-неволю научавах театралните клюки. През лятото, а дори и през зимата не минаваше нощ, в която на дамите от трупата да не бъде направена серенада. И не представляваше кой знае какво усилие да се остави отворена дръжката на прозореца. (Циганите поемаха обратно, повлекли след себе си контрабаса, като някой бездиханен другар, а скритите в калъфите цигулки винаги се чудеха как пианите им господари никога не ги загубваха, та да трябва после сами да дирят домовете си.) Ето ти случай да открехнеш прозореца! Зората, влажна и сива като пролетни води, провира разперените си пръсти между акациите, а от леглото в стаята на госпожица Мачкавари или Кутяhazi се носи дъх на парфюм и нощен аромат. „Ти ли си, Хенрик?“ — се чува сънливият въпрос. „Не, аз съм Пицца!“ Ех! Защо не можех и аз да кажа: „Не, тук е редакторът Резеда.“

— Още нищо не е изгубено. По-добре късно, отколкото никога! — каза Клара.

— Не се подигравайте с мен, уважаема! Достатъчно донкихотовщина проявих заради ваша милост в Дебрецен и Варад. Щом влезех в кафенето, хората ме приветствуваха с думите: „Вече знаем, госпожица Хорват е най-добрата драматична актриса в Европа!“ В сладкарницата келнерките ми поднасяха крем ванилия, а по-рано пълнеха чашата ми със силна ракия. „Знаем вече...“ — казваха те с кисела усмивка, защото най-малкото, което можеха да очакват от редовния си посетител, бе той да висне в градската градина заради някоя от тях. Витрините, фирмите, скитащите кучета, „всички“ вече знаеха. Търсеха спасение с бягство в гората. Най-старата топола се свеждаше и шепнеше в ухото ми: „Знаем вече, госпожица Хорват...“ Джобният ми часовник нощем повтаряше същото. Стигнах дотам, че вдигнах ударника на револвера си. Целият свят знаеше. Ей богу, никога не ще намерите верен паж като мене, милейди.

— Надявам се, че няма да ме изоставите и в Пеща, сър? — каза Клара, като наблягаше на всяка дума и отправи към господин Резеда дълбок, изпитателен, но същевременно покорен поглед на сивите си очи.

— Това още не се знае. Аз съм загадъчен; доктор Шаму Загадъчния. Не питайте, херцогиньо, за неща, които не зависят от мен.

Обещайте ми например по един малък подарък за всеки ден, както картоиграчът Алвинци е обещал на Кларенс Монтморенси.

Госпожа Урбанович наостри слух, не малко усилия ѝ струваше да откъсне очи от хипнотизиращия поглед на артиста. („Колието го хипнотизирва!“ — помисли си господин Резеда.)

— Собственикът на червения дилижанс ли? — запита хърватката. — Много интересен, забележителен мъж — добави тя почтително, сякаш в компанията им имаше човек, който рано сутринта щеше да похлопа на вратата на Алвинци и да му предаде думите на госпожа Урбанович.

— Действително, Алвинци е твърде интересна личност! — отговори господин Резеда. — Безмилостен човек. Похитител на женски сърца.

Смръщил чело, артистът следеше с известна ревност внезапния интерес на своята дама на сърцето. После кимна презрително на господин Резеда.

— И ти ли, друже? — запита той с приглушен глас. Човек би помислил, че е заловил редактора в някаква срамна постъпка. Отпусна презрително устни и се огледа, като че ли търсеше друга компания.

Удовлетворението на Резеда намери израз в погледа, който той хвърли към накъдрения перчем на артиста. „Исусе!“ — повтори мислено три пъти редакторът.

— Да чуем, да чуем! — извика лелята и опря бюст в масата.

— Тази дърта свиня сигурно си въобразява — тихо прошепна господин Резеда на госпожица Клара, — че и аз съм тук само защото тя ще ми плати вечерята.

— Отдавна имам желание да се запозная с Алвинци! — натъртено каза госпожа Урбанович, сякаш всеки ден срещаше този забележителен господин при утринната му езда. — Силен характер. Аз не бих му струвала пари, както другите негови приятелки.

— Ах, ти, петстотингодишна вещице, дърта червена фусто! — продължаваше да мърмори господин Резеда.

Най-после Клара вдигна към него мечтателния си поглед, който напомняше здрач, припадащ в ранна пролетна вечер над гористите хълмове, между които върху гушещите се в рътлините ниви се стеле и ги обгръща като сън призрачна бяла мъгла.

— Резеда, не бъдете лош. Разкажете за Алвинци.

— Добре, но само ако артистът смени мястото си. Не искам този младеж да си въобрази, че говоря на него.

Клара тозчас уреди въпроса:

— Кюртъош, седни от лявата страна на госпожата!

— Защо? — учудено запита Кюртъош. — Да не би тук да се сядат според ранга?

Редакторът изпразни на един дъх голямата си чаша.

— И пиенето ми остана от провинцията. В Пеща не умеят да пият така — избоботи той, — без да сваля тъжните си очи от госпожица Хорват. — Пропих се, затова и жените вече не ме обичат.

— Не бих могла да обикна мъж със студени устни — успокоително рече Клара.

— Правилно — подкрепи я вдовицата. — Мъжът трябва да пие, да пуши и да играе карти. Не е истински мъж онзи, който поне веднъж не се е напивал. Било от вино, било от любов.

— От любов? — високо рече Резеда, после тихо добави: — Дано огън те изгори, дърта цървулано!

ТРЕТА ГЛАВА

РЕКОЛТАТА В ИНДИЯ БЕШЕ ЛОША

Родословното дърво на собственика на червения дилижанс, Едуард Алвинци, бе едно от най-древните в Унгария. Алвинци, от рода Гут-Келед, потомък на темешварския бан и кралски наместник Лайош Над, бе най-гордият човек в Будапеща. Той се гордееше със своя прародител, завоювал отечеството, които носел на шлема си перо на вожд, беше горд и с това, че ако трябваше отново да се избира крал в местността Ракош, неговият произход му даваше право да се надява, че короната ще се падне нему. Хохенцолерните още пасяха кози по времето, когато синовете на рода Гут-Келед вече бяха коменданти на крепости и банове. Дори по мнението на един московски историк, основателят на рода Гут-Келед навярно е произлязъл от племето, владяло някога земите в Далечния Изток, по течението на Дон, членовете на което пътували само на коне. (В знак на благодарност господин Алвинци искаше да изпрати на професора в Москва цяло стадо добитък, пастирите вече бяха започнали да се стягат за дългия път, който им предстоеше, когато своенравният Алвинци реши друго поръча на хаванската фирма „Диац Херманос и сие“ сто пури, най-хубавите и най-скъпите пури в целия свят, които изпрати на професора, придружени от благодарствено писмо с позлатени краища.)

Младежките си години Едуард Алвинци прекара в Оксфорд, където участва в гребни състезания, по-късно бе изпратен в австро-унгарската легация в Париж. В хофмайстерската канцелария във Виена се яви с имената на тридесет и трима (макар че и по-малко щяха да бъдат достатъчни) потомци на рода Гут-Келед — офицери и коменданти на крепости, които му бяха гаранти, за да сложи на раменете си дипломатическия фрак на аташе в Париж. (В съня си господин Алвинци навярно виждаше как Миклош, темешварският бан, удря с боздугана си по вратите на Хофбург: „Дошли сме не да молим, а да отстояваме правата си!“) В Рим във внука на татарските ханове се влюби една прекрасна италианска графиня, но нейната любов не му

донесе щастие: само за една нощ в „Клуба на благородниците“ той изгуби на комар стоте хиляди форинта, които майка му пазеше в ухаещия на лавандула гардероб за случай, когато беда би сполетяла дома им. Тази чудесна жена не пророни нито сълза, невъзмутимо изпрати на сина си стоте хиляди форинта, които на онова време представляваха огромно състояние: с такава сума можеха да се купят три области. „Сине, вече нямаме никакви пари.“ Само това му писа тя. Така че вместо ръката на италианската графиня, Едуард Алвинци отново остана само с индуския идол, който носеше навсякъде със себе си. Премести се в Петербург. Но Амур постоянно преследваше по петите младия дипломат. Една красива и тъжна руска балерина спря върху Едуард мечтателния си, нежен поглед. За беда и френският аташе обожаваше същата балерина, така че един ден в клуба „Травел“ се събраха секунданти, после още там се срещнаха на дуел и господата, като преди това изпратиха да им донесат копринени ризи от къщи. Казакът прислужник в казиното наточи и закали в огъня шпагите и навярно точно когато балерината препускаше с шейната си към операта и звънчетата разливаха весел звън по Невския проспект, шпагата на Алвинци прободете френския аташе три пръста над сърцето. Червена струйка кръв, пребеляло лице, нозете се подкосяват и смъртта поставя печата на северното сияние върху челото на френския аташе. Експресът за Ница потегли след един час, а малко по-късно, на три версти от Петербург, облечените в кафяви сака келнери от железопътната компания сервираха вечерята. Алвинци се нахрани изобилно и апетитно, после си легна спокойно в спалното купе, а на другия ден с нетърпение зачака момента, когато щеше да върне легационното си писмо на Балплатц във Виена. Завърна се в Будапеща, наситил се на дипломатическата кариера. Отседна в старата странноприемница „Златният орел“, където бе живял още през студентските си години, тогава в една, а сега в две стаи, защото и прислужникът, му трябваше да спи наблизко, вечер да го съблича, да масажира ръцете и краката му, да го завива и му пожелава лека нощ, както у дома му, в Унг, където земята, полята и реките принадлежаха на рода Алвинци още от времето, когато неговите прадеди го бяха завладени. Шумят унгенските лесовете, те укриват в дебрите си куруци^[1] и бойци, а планините се извисяват в далечината като снежни

привидения... Ах, колко жалко, че в „Златният орел“ не позволяваха да се държи селско куче, което да лае нощем на Едуард Алвинци.

(Когато достопочтеният редактор на „Фенер“ стигна до тази част на своя разказ, госпожица Клара Хорват едва чуто въздъхна: „Боже мой!“.)

След няколко дни писателят Силвестър почука в „Златният орел“.

Силвестър бе от онези стари писатели, които още използват пачето перо и пишат името си с „игрек“, но той се гордееше най-много с наследството, оставено му от самоубилия се Шандор Балаж, който му бе завещал редингота си. В коридора Силвестър най-напред видя прислужника Янош, който винаги се перчеше с дедите си, както Алвинци се гордееше с Илона Зрини.

— Буден ли е господарят ти?

— Покашляйте се пред вратата. Познаваме ваше благородие по кашлянето.

Силвестър се изкашля тихо, в отговор на което от вътре се чу едно уморено, апатично: „Е!“, което, изглежда, струваше на притежателя на гласа огромно усилие, колкото за цяла реч.

— Дойдох да ти пожелаю добро утро, сър!

Алвинци бе седнал на края на леглото (откакто напусна Петербург той винаги сядаше на ръба на леглото), краката му бяха обути в чехли, а над червената гарибалдейска риза бе облякъл копринен халат, какъвто носят източните господари. На главата му имаше кръгла бяла шапка, изпод която черните му очи гледаха внимателно, но с известна меланхолия. С такъв поглед конникът от пустата се вира в потъналата в мъгли и облаци долина. Алвинци гледаше на изток, натам, където някога бе властвувал основателят на неговия род. В краката му се валяха френски вестници. Силвестър вдигна един брой от „Жил Бла“.

— Тази вечер при мадам Луиза ще се играе една оценка от „Жил Бла“. Аз я написах.

Господарят погледна със скука към чехлите си, направени от най-фина кожа.

— Малка сценка — повтори Силвестър.

— Съвсем малка — подчерта отново той, малко по-късно.

Алвинци вдигна глава и хвърли поглед към Силвестър.

— Е?

— Сър! Не ми се сърди. Но бих желал да я видиш.

Алвинци се изправи, сви рамене, прекоси стаята и се загледа замислено в огъня, който гореше в порцелановата печка в ъгъла.

Ярките пламъци караха снежнобелия порцелан да розовее. Алвинци вдигна две дръвчета, докарани чак от унгенските гори — с такива дърва се бяха отоплявали и дедите му, — и ги постави в огъня. Потърка изящните си, но силни ръце. Огледа дългите си пръсти, които предпочитаха да държат сабя или поводи, вместо дамска ръка. После бръкна в джоба на копринения си халат и извади няколко златни монети. Сложи жълтиците върху дланта си и заговори тихо, но остро:

— Най-солидната нация е английската. Нейното говеждо е най-хубаво, както и парите ѝ. — Английското злато е най-доброто. Реално отговаря на обявената му стойност. Ето, Силвестър, провери!

Той подаде на стария писател няколко суверена^[2] с образа на кралица Виктория. Жълтиците със светкавична бързина изчезнаха в червената жилетка на Силвестър.

— А „Жил Бла“! — каза последният вместо благодарност, защото Алвинци имаше обичая да взема обратно подаръка си, ако му благодаряха за него.

— Ще видим. Ако нямам друга работа, може да намина към Мадам.

— Ще има прием, сър. Соаре!

— Безразлично ми е. Но не употребявай чужди думи, когато има подходяща унгарска. Този народ не може да преуспее само защото има такива писатели. По времето на моя чичо, поета Йеромош Алвинци, са се отнасяли с по-голямо внимание към чистотата на езика. Във всеки случай предай поздравите ми на нашата стара приятелка, госпожа Луиза.

Писателят, чието румено лице съперничеше по цвят на жилетката му, оправи връхната си дреха, както балерина воала си. (Той винаги ходеше с редингот — редингота на Шандор Балаж. Някога Алфред дьо Мюсе е носел такъв редингот.)

Алвинци вдигна от земята малка кошница, пълна с южни плодове. „Получих я днес от Неапол. Нашата приятелка обича лакомствата!“ — каза той и се усмихна с онази странна усмивка, с която източните владетели се надсмиват над глупостта на жените.

(Стаята му приличаше на магазин за антични предмети. По пода, подпрени на стената, се валяха голям брой старинни картини, които господарят различаваше по поставените на гърба им белези. Стари саби, пистолети, азиатски килими, индуски идоли. Над скромното, почти войнишко легло — малко сребърно разпятие, запазило диханието на последната целувка на Мария Антоанета. Върху нощното шкафче — къс, дебел малък пистолет, напомнящ главата на булдог. Стар неголям молитвеник, от който навярно някоя херцогиня от Средновековието е чела молитвите си. Буквите поизбледнели, само инициалите аленеят в благородна, бледа червенина, а на челната страница написани сякаш с кръв букви бележат: „1577. Коледа. Хенри“. Върху фината кожа на обложката личи пресованият герб на Монтморенси с изобразената на него кошута. На друга страна пастелни картини с прочути жокеи и състезателни коне, купувани само от англичаните, които обичат конете почти колкото и лорд Дерби. В чекмеджето на нощното шкафче, между различните бележки и захвърлени писма, проблясват златни монети. Една броеница, принадлежала някога на Екатерина Медичи, и малък, безсрамно и цинично хилещ се на света продълговат индуски идол, изобразяващ част от мъжкото тяло. На стената имаше окачени бойни копия, трофеи на някой от рода Алвинци, отнети може би от темешварския паша, а върху бюрото — телеграми и писма от всички краища на земята. Господарят на дома по цели дни седеше на края леглото, но знаеше всичко, което става по света. През годините, прекарани по легациите, той си бе спечели много познати и приятели.)

Преди Силвестър да напусне стаята с кошницата, Алвинци изведнъж бе обзет от необикновено оживление. Стана бързо и вдигна от бюрото си един продълговат плик.

Чакай, Силвестър, ще ти дам още нещо. Но имай пред вид, че засега то е тайна. В английското министерство на колониите в момента обобщават данните за реколтата в Индия. През тази година тя е много лоша. Официалното съобщение ще бъде публикувано през другата седмица. Ти вече го знаеш. Продай тайната си.

Той пусна писмото, седна уморено върху леглото и остана дълго загледан в зимния здрач. Около тънките му устни се очертаха дълбоки, мрачни бръчки.

— Мръкна! — промълви Алвинци тихо, без да забележи, че Силвестър вече е напуснал стаята.

Влезе момъкът, сериозен като войник.

— Какво има, Янош?

— Да се обличаме, милостиви господарю. Вечерята в казиното вече е поръчана.

Алвинци лениво протегна крака и се излегна настрани, сякаш искаше да отложи обличането.

— Каква е поръчката ни за днес, Янош?

— Студена диня, полска супа, пуйка и говеждо със сос. Също и салата, а госпожа Болдва ще изпържи понички.

— Понички! Спомняш ли си, Янош, дядовата готвачка в Унг? Какви прекрасни понички правеше. Старите обичаха да си похапват добре.

— В Унг готвят най-хубавите гозби на земята — сериозно и с убеждение отвърна Янош. — А какви ли не буламачи ядохме в Рим, докато нейно благородие, старата господарка, изпрати при нас госпожа Рипка.

Алвинци се замисли.

— Кажи ми, Керек, къде се дяна госпожа Рипка?

— След като овдовя, тя се омъжи повторно за кочияша на старите господари от Байноци.

Мисълта на Алвинци се зарея в миналото.

В това време младият момък постави сред стаята гумена вана и донесе топла вода. Господарят му бе седнал по турски, със свити крака. Изведнъж скочи от леглото и с дълги, остри букви записа нещо в една тетрадка. Някаква година и едно име. После се остави да бъде облечен от момъка.

В едно огледало, което увеличаваше образа му, внимателно проучи очите и лицето си, напарфюмира смокинга си, раздвижи крака, обути в елегантни обувки, и натъпка джобовете си с портмонета и разни вестници, от които те се издуха. Взе в ръка къс, обкован с желязо дрянов бастун, пъкна под мишницата си бутилка шампанско, стара и благородна като епископска библия. Беше от избата на Уелския принц. После извади от различни кутии пури и зареди огромната си като пътническа чанта табакера така грижливо, както аптекарят приготвява чудодейните си лекарства. Кутиите, пълни с прекрасни

пури, обвити с червени бандероли, върху които личеше подписът на председателя на Република Куба, се валяха в такова изобилие навсякъде из стаята, сякаш господин Алвинци бе най-големият тютюнопроизводител в Хавана. „Пурите на Алвинци“. Това понятие бе станало синоним в Будапеща. Означаваше най-скъпите, най-хубавите, най-благоуханните пури.

След банкетите в казиното вестникари и херцози мушваха в джобовете си от тези пури. Пазеха ги за спомен от обедите на Алвинци, както се пазят копитата на тиханските кози. Понякога пътят на пурите продължаваше по-нататък: подаряваха ги на домашни лекари, на критици или съдии... Една запечатана в стъклена кутия пура на Алвинци обикаля близо две години из Будапеща, докато най-последен един пиан негърски танцьор я изпуши.

Намалиха се с нея богатствата на Пеща.

На ерцхерцога, който след един обяд пропусна да си вземе такъв трофей, сам Янош мушна в джоба на шинела хаванска пура.

— Какво е това? — уплашено запита императорският воин.

Янош Керек доброжелателно продължи да му помага при обличането на офицерския шинел.

— Моля ви, задръжте я. Няма да ви бъде излишна...

... След това сграбчи купчина писма, на които още не бе отговорил, превърза ги с гумирана панделка и ги мушна във вътрешния си джоб. През нощта, настанил се удобно на канапето в казиното (след като разменише обичайната хилядафоринтова банкнота за заплащане на вечерята и лакеят върнеше разликата върху поднос), господин Алвинци изваждаше вестниците и писмата. Коженото канапе се покриваше с писма и телеграми. Със златния си молив той нанасяше в ъгъла на всяко писмо бележки, които на другия ден служеха за указания на Силвестър при написването на отговорите. Нощта е дълга, затова той мушва под мишницата си и един том от Карли.

— Ако закъснея до сутринта, ще получиш петдесет пенгьо, Янош! — казва той с господарски жест, а в това време камериерките от странноприемницата вече влизат във владението си — презатоплената, ухаеща на пури и дъх на прясно сено стая. Навярно някога в такъв кабинет херцог Ришельо е проучвал важните държавни документи. Появява се белолика камериерка в бяла престилка и огромна

женствена прическа, пристъпва тихо по червения килим, поздравява и отминава с подрънкващите си ключове.

Господарят спира, усмихва се — може би така папа Доде се е усмихвал в Авиньон подир танцуващите провансалки — и уморено казва:

— Янош, ще получиш от мен пет жълтици, ако прелъстиш тази светица! Пет жълтици!

Така говори Алвинци на слугата си, който носи след него бутилката с вино.

Още секунда оживление, в очите сияе очарователна усмивка.

— За същото Силвестър ще получи десет жълтици — добавя той с малко уморен, но мелодичен глас. — Можеш да му го кажеш.

Във вътрешността на напоената с миризми на пури и парфюми кола, която цял ден чака пред странноприемницата с дългокраките си руски коне, той се настанява като човек, който тръгва на далечен път. Сгушва се зиморничаво в палтото, нахлупва меката шапка върху челото си. До краката си поставя бутилката с прекрасно вино, от златните бисери на което налива в кристална чаша по време на вечерята.

— Лека нощ, Янош.

Вратата на колата се затваря и конете поемат в тръс към казиното, което е само на петдесет крачки от „Златният орел“.

(Господи! — повтаря отново госпожица Хорват и слага ръка на челото си, като че ли да провери температурата си.)

А Силвестър гуляе нощем в „Златният орел“ в компанията на провинциални господа. Радич свири и буйното веселие трае до полунощ. (Господинът с червената жилетка бе по-голям почитател на гуляите, които започват с четене на поезия, продължават с мъжко пиене и завършват с буйства, отколкото на любезниченето с жените.) Мадам Луиза или както още я наричаха, Дона Жуана (а понякога и „Дамата с белите камелии“), канеше в двореца си артисти и писатели, ако, разбира се, редовните ѝ посетители — графове и херцози — разрешаваха това. На литературните вечери се оказваше, че Дона Жуана е прекрасна актриса, тя сама изпълняваше по няколко малки сценки. От страниците на стар, сантиментален роман беше излязла тя... По-късно отново и повече ще говорим за Дамата с белите камелии, сега ще споменем само, че тя изпълни сама двете мъжки и

женската роля в „Жил Бла“, а намиращият се сред гостите писател Одон Шаламон изрази на езика на Серсей възхищението си от изкуството на домакинята. Само че господин Силвестър още преди това се бе измъкнал, защото научи, че в „Златният орел“ се забавлява пещенският областен полицейски началник — господин Дапши. Над Центъра бушуваше снежна виелица, газените лампи танцуваха изплашени, в тишината потракваше бръснарска чиния, както по времето, когато Калман Лисняи и Ласло Бьоти скитаха нощем и хлопаха с бастуните си по железните табели на печатницата „Хекенаст“. (Печатницата на противниците им.) Сгушен в редингота на Шандор Балаж, полузадушаван от студения въздух на снежната виелица, Силвестър скоро забрави приема, на който се носеше уханието на парфюми и камелии и където писателите, съвременните писатели, пиеха чай, облечени във фракове. Когато стигна до „Златният орел“, той килна встрани малката си кръгла шапка и си спомни една стара, весела пещенска песничка... (Такива песни правеха веселбата да трае дълго.)

Вече бе минало обед, когато Силвестър със смирението на крепостник се яви при своя приятел, покровител и васал, господин Алвинци.

— Сър, нощес пих повече, отколкото трябваше.

Застанал пред печката, господарят замислено и съсредоточено пушеше пура, поставена в цигаре с дълъг мундщук. Стаята бе изпълнена с кафеникавобелия гъст дим и екзотичния аромат на благоуханното растение от далечните острови. В кълбата дим можеха да се различат испанци с широкополи шапки да садят тютюн, зеленеещи се тютюневи ниви и негърки в тях; от някакво пристанище тръгва тримачтов кораб, вятърът надува белите му платна и той се понася, към далечни морета, натоварен с украсени със сини цветчета кутии, пълни с пури. (Стоките от далечните морета пристигат при нас в странни кутии. Кой не е разглеждал чудните изображения върху кутиите с чай и смокини. Струва ни се, че пратките, дошли от приказните земи, носят със себе си и тяхното своеобразие. Китайският змей и японските гейши, мирисът на кубинското кафе, изпълващ пристанищата, и пренасяните върху камилски гръб персийски килими — всички те карат човека да мечтае за далечни пътешествия.)

Господарят поемаше дълбоко дима от пурата си. Червената му копринена риза и обшитата със сърма жилетка блестяха под лъчите на зимното слънце, проникнали през прозорците на странноприемницата.

— Не обичам пияниците! — каза той презрително. — Мисълта за лошата реколта в Индия не ме остави да спя цяла нощ. Това е много сериозна работа, Силвестър. Недостигът в житницата и съкровищницата на британците ще се почувствува не само от лордовете и притежателите на бирени фабрики, той ще се отрази и върху европейската търговия. Може да се каже, че цялото земно кълбо се интересува колко тона ориз докарват корабите в Бомбай... Преди обяд времето бе слънчево, направих кратка разходка из града. И срещнах... една необикновена девойка с теменужни очи, същински предвестник на пролетта.

Силвестър хвърли настрани редингота.

— Веднага ще уведомя Мадам. Девойката с теменужните очи трябва да бъде намерена. Заповед на господаря.

Алвинци се загледа в дима.

— Не — отговори той. — Тя не е за нежните ръце на нашата приятелка. Тя е нещо различно, нещо изключително. Пастелна картина, появила се на света изпод благородната четка на английски художник. Нежност и красота! Стройна, жизнерадостна, грациозна. Удивлението ми може би нямаше да бъде толкова голямо, ако я бях срещнал след някой лов с кучета при моите английски приятели в Уелс, в обширния хол на старинен замък от времето на кралица Ана. Червеникаворусата ѝ коса блестеше като зряло житно поле огряно от летните слънчеви лъчи. Не се срамувам да призная — добави Алвинци сериозно, — че, станах истински поклонник на госпожицата.

Старият поет бе развълнуван, както всеки добър приятел би се вълнувал при подобни обстоятелства.

— Ще напиша стихотворение за нея.

— Не, тя не е и за това — тихо отговори Алвинци. — Млада е като настъпващия март и все пак цветът на лицето ѝ напомня за старинни накити. За тъмното злато и пурпурния блясък на скъпоценните камъни върху короната на свети Лайош. Или за лятна утрин в Алпите, където снегът по недостъпните върхове розовее под лъчите на изгрыващото слънце, в дълбочината се синее планинско езеро, а в лесовете цъфти момина сълза.

— Поемата вече е готова — извика Силвестър.

Алвинци махна с ръка.

— Не. Тази девойка не е за твоето перо, Силвестър. Ти продължавай да пишеш роли за Мадам Луиза и текстове за гуляйджийски песни за полицейския началник Дапши. По времето на крал Лайош един от моите деди Миклош III — е бил неаполитански регент, струва ми се, че госпожицата най-добре би подхождала за неаполитанска кралица... Фантастично! Откакто я видях, не мога да я забравя.

— Как се нарича? — запита Силвестър.

— Кларенс... Така я нарекох в себе си, когато я следвах, отдалече по улицата. Придружаваше я възрастна жена, изчезнаха по улица „Микади“. Жалко, че не живеем в средните векове, в Мадрид, където сега няколко приятели, които знаят да въртят ловко шпагите, биха ми помогнали най-добре. Носилката спира в мрака на нощта и аз грабвам Кларенс. С острите си толедски шпаги моите приятели биха държали в шах хората на Хермандад.

— Сър, езикът на нашата приятелка Мадам се върти по-ловко и от най-добрата толедска сабя. Тя е помогнала на много от свежите цветя на пролетта да попаднат в ръцете на вече побелели, достигнали зимата си господа.

— Аз съм още млад, Силвестър. А и не считам за достойно да отнема с потъналите си в злато ръце прашеца, меда и аромата на неочакваното ми приключение. Силвестър, аз почитам госпожица Кларенс много повече, отколкото ти можеш да допуснеш. Да. Почитам я. Ето точното определение. И ще бъда много щастлив, ако мога да се погрижа за нейното възпитание и бъдеще.

— Смятам, че това лесно може да се уреди, сър.

На следващия ден Силвестър бродеше сред хълмовете на Буда. На хълма Янош имаше един огромен камък и храст до него, там той обикновено лекуваше душата си. Легнал на тревата, Силвестър пречистваше душата си, сливаше се с музата си и увековечаваше плодовитостта си върху безбройните малки хартийки, с които бяха пълни всичките му джобове. След уединението на хълма Янош поетът се завръщаше сред хората възроден и обновен: вече няма да пие, няма да играе на зарове, вместо гуляйджийски песни ще се залови да напише голям исторически роман и ще започне да издава в Буда малък

вестник, подкрепящ интересите на местното население, който естествено ще му носи по осемстотин пенгьо годишно. Килнал настрани кръглата си шапка, той слизаше от хълма, като си подсвиркваше с уста. „В бъдеще ще плащам на бакалина с рекламна разписка“ — помисли си той, когато идеята за споменатия вестник започна да назрява у него.

Почука в „Златният орел“ едва на третия ден.

— Негово благородие? — запита той слугата.

— Вече е облечен.

Господарят стоеше наред стаята, готов за път. По лицето му играеше лека усмивка.

— Силвестър — каза той с мек глас, — ако желаеш, ела с мен.

Слязоха от колата пред кантората на един нотариус. Табелката с името на нотариуса бе много стара, сякаш висеше на стената от времето на турското нашествие.

В тясната канцелария препълнените с преписки шкафове, бюра и рафтове се огъваха от това библейско изобилие и създаваха впечатлението, че всички подпечатани документи в страната са струпани тук; от завещанията лъхаше на ковчег и восъчни свещи, а свободното място бе толкова оскъдно, че писарите на нотариуса не смееха да понапълнеят малко.

Затова пък нотариусът беше дебел. Носеше очила. По-рано често бе посещавал Келитцер, където играеше кегли, така че веднага позна Силвестър.

— Аз станах филистер — изпревари старият писател нотариуса. Влязоха в съседната стая, вратата на която бе грижливо затворена след тях.

На онази част от тръстиковото канапе, която по някакво чудо бе останала незатрупана от купища документи, седяха облечен в черен сюртук господин с прошарена испанска брада като тази на председателя на ветераните (по него време в Пеща ветераните бяха прицел на вицовете) и една дама с изплашен поглед, облечена в червена рокля.

Жените имат почти едно и също изражение на лицето при погребение, сватба, а дори и при по-голяма покупко-продажба. Човек никога не знае предварително кога лицето им ще заплаче или ще се

засмее, защото могат да се очакват и двете неща. Мъжът с испанската брада поздрави Алвинци с тържествен, сериозен и силен глас.

— Добър ден, Ваше Високоблагородие.

После седна, приглади брадата си и започна да закопчава и разкопчава сюртука си, като че ли блъскаше главата си над въпроса защо не е сложил за този тържествен случай сабята си.

На един стол до бюрото в средата на стаята седеше Кларенс, облечена в хубава, семпла рокля; от шапката ѝ се спускаше лилав воал, а ръцете ѝ, облечени в ръкавици, бяха отпуснати в скута ѝ. Имаше теменужни очи, златиста коса с червеникав отблясък, стройни нозе и благородно държане на херцогиня, случайно попаднала при нотариуса, за да подпише договор с наематели си.

Силвестър веднага ѝ целуна ръка, а Алвинци кимна почтително. За момент настъпи тишина. Майката извади кърпичката си.

Дебелият нотариус зачете бързо:

— „Удостоверявам, че в бюрото ми се явиха, от една страна, Петер Щюмер и съпругата му, живущи в Будапеща, I район (Буда, Крепостната част)... малолетната им дъщеря Лоти Щюмер, ученичка в театралната школа... От друга страна, Едуард Алвинци (от рода Гут-Келед), кралски камерхер и земевладелец...“

Силвестър замаяно се подпря на стената.

Съдържанието на нотариалния документ накратко бе, че Алвинци, внук на източните владетели, от днес обявява госпожица Лоти Щюмер за своя годеница, ще се грижи за нейното възпитание и бъдеще, осигурява на родителите ѝ годишна рента, в замяна на което те се задължават да възпитат дъщеря си в скромност и целомъдрие... Ако желае, госпожицата може да поеме пътя на театралното изкуство...

Следваха подписите.

Никога Силвестър не бе подписвал името си с такива разкривени от вълнение букви.

Алвинци пристъпи към годеницата си и ѝ целуна ръка.

— И така, Кларенс, не забравяйте, че сте моя годеница.

— Няма да забравя — отвърна тя с тих глас.

Алвинци бръкна в джоба си и извади малкия молитвеник на Монтморенсови — книжката с щампования герб с кошута, — от който са се молили френски херцогини, превърнали се отдавна в теменужки.

— Ето годежния ми подарък.

После господарят се ръкува със старите.

— Господин Щюмер, възпитавайте детето си в целомъдрие. Аз понякога ще ви посещавам. Да вървим, Силвестър.

В „Орела“ той отново облече ориенталския си халат... Разрови огъня в бялата печка, потърка зиморничаво ръце. Замисли се и с глас, с какъвто понякога човек говори в съня си, тихо рече:

— Често съм мислил, че си нямам никого... Животът ми е безцелен, празен. Политиката ме отвращава, компаниите също не ме привличат, обичам да бъда сам. Сега поне ще имам близък човек, с когото понякога да разговарям. Чиято съдба ще бъде свързана с моята. Може би Кларенс носи в теменужните си очи щастливата ми звезда! Ще ѝ осигуря условия да учи френски, английски. Да четете хубави и полезни книги. Може би малкото девойче ще ми създаде много радости. Във всеки случай всичко това обещава да бъде много забавно. Още от утре започваме дежурство. Силвестър, всеки ден тайно ще придружаваш Кларенс от Буда в Пеща и от Пеща в Буда, но тя не бива да узнае, че я следиш. Ще я пазиш като очите си.

— Да, сър.

След един час в стаята влетя слугата Янош.

Ваше Високоблагородие, морякът е тук.

— Какъв моряк?

— Ами офицерът. Морският офицер.

— Говедо. Той е морски капитан.

— Все едно — моряк е, щом ходи по водата — сви Янош рамене.

Пенсионираният морски капитан винаги се кланяше с голямо възмущение пред Алвинци. Жълтиците на господаря щедро допълваха пенсията му. Имаше мустаци като на немски разбойник. Брадата му стърчеше остро напред.

— Капитане — поде Алвинци, — познавам ви като човек, на когото можеш да се довериш. От дни наред моят секретар и стар приятел Силвестър се държи някак странно. Моля ви да наблюдавате Силвестър и да ми докладвате за него.

Морякът удари пети и се оттегли с няколко солидни златни монети в джоба.

Янош отново влезе в стаята.

— Да звъните ли благоволихте?

— Янош, морякът трябва да бъде поставен под наблюдение. Любопитен съм какво прави по цял ден.

— Ще бъде сторено, Ваше Високоблагородие.

Привечер колата на Алвинци спря пред малкия тайнствен дворец на мадам Луиза.

Сградата с широки стрехи (която се бе стаила с розовите си пердета, с осветените си с електричество прозорци и цъфтящите японски дръвчета в една малка уличка на Центъра) тихо, сякаш по сигнал разтвори врати, когато Алвинци слезе от колата.

Облечената в лека бяла коприна елегантна Мадам, с чувствено лице, по кротък и мечтателен поглед, посреща Алвинци с дълбок поклон като някой владетел.

— Заповядайте, господин Монте Кристо!

(Всеки посетител на тази къща си имаше псевдоним. Истинското име, известно само на господарката, никога не се произнасяше нито пред прислугата, нито пред гостите.)

— Мила приятелко Луиза — рече господин Алвинци, разположил се удобно на дивана, където в следобедите дремеше един от най-богатите среброкоси кралски знаменосци в Унгария: той можеше да си отспи само тук, докато слушаше госпожа Луиза, да чете от „Киш Уйшаг“ заглавията на новините, а той — херцогът — ги коментираше, докато задреме, след което продължаваше да ги коментира Луиза: „Обгорялата шивачка“. — Голямо чудо, да е внимавала...

— Заповядайте! — отговори Мадам с трогателна смиреност, защото никой не познаваше по-добре от нея хората, и грижливо затвори крилата на белите врати, водещи наляво и надясно към малките салони, в които върху шарени копринени възглавници обикновено седяха крале, кардинали и посланици.

— Мила приятелко — поде отново съвсем сериозно Алвинци, по бледото му жълтеникаво лице не се четеше никакво вълнение, — още от детинството си при мене работи слугата Янош Керек. Имам важна причина да разбера с какво се занимава той. Моля, дайте ми чаша вода!

Мадам донесе водата върху сребърна табличка. После замислено се загледа пред себе си, поставила два пръста на долната си устна.

Алвинци сложи върху сребърния поднос купчинка златни монети, колкото бяха попаднали в ръката му, и бавно, доволен от себе си, стана от дивана, възглавниците по който Мадам бе избродирала саморъчно.

... Госпожица Хорват, която до този момент слушаше унесено, сграбчи ръката на редактора:

— Кажете, коя е мадам Луиза? Приема ли гости? Аз ще я посетя. Господин Резеда вдигна рамене.

— Не вярвам да, го сторите. Мадам може би няма, да ви и приеме. Тя не допуска непознати хора в къщата си.

— А ако вие ходатайствувате за мен? — със смирен поглед запита Клара.

Този път господин Резеда поклати глава отрицателно:

— Мадам Луиза е твърде забавна дама, но жените, които посещават нейния дом, избягват да се хвалят, че са ходили там. Естествено говоря за жени, които все още имат намерение да се омъжат.

— Странно — промълви Клара и се замисли.

Оркестърът в ресторанта бе разбрал, че госпожа Урбанович е от ония богати покровителки, които имат обичай да хвърлят към диригента на оркестъра златните си гривни, когато разберат, че той тегли лъка, за да им създаде настроение. Музикантите, келнерите и кочияшите имат някакъв специален език. Понякога те с едно леко движение на ръката казват много неща. Само по разпилените върху пътя сламки просяци и крадци описват цели градове, преди още да са преминали граничните им камъни и влезли в тях. Диригентът на циганския оркестър вече не свиреше за никой друг, само за дебелата гривна, която се мъдреше върху китката на госпожа Урбанович. Мелодиите се гонеха една друга. Сантиментални и вълнуващи, игриви американски и френски песнички. Циганите свиреха неуморно, макар че хърватката нито веднъж не вдигна поглед към тях. Накрая зад цимбалиста се изправи оркестрант с боядисани мустаци и торбички под очите, върху чието лице бе изписана безкрайната умора на човек, който от години работи само нощем (навярно някой от дедите му е

осъмвал със свирка на уста в лагера на Ракоци), и започна да свири на контрабаса „Московски валс“.

Сега госпожа Урбанович наистина вдигна глава и погледна към циганите.

Отдавна не бе слушала този валс. В Белград тогава служеха улани. Имаше офицерски бал. Капитанът се наричаше Хенрик.

Заслушани в старинния валс, госпожиците също потънаха в мечти... Зима, шейни с пеещи звънчета препускат по заснежените московски улици, тук-там между покритите със сняг покриви проблясват златните кубета на църквите, а от сивите очи на загърнатите в одеяла жени лъха, безпределна меланхолия. Носят окървавения Пушкин след дуела... или френския аташе... Татарският хан Алвинци се качва пред легацията на шейната си и заповядва да го откарат на гарата. Гривестите коне изчезват в галоп сред облаци сняг... На гарата разкошните пулманови вагони на експреса са потънали в електрическа светлина, купетата се изпълват с благоуханията на куфарите.

Не е трудно, да се открие, че тези мисли се въртяха в главата на драматичната актриса Клара Хорват по време на „Московския валс“.

След няколко дни господин Резеда лично занесе в квартирата на актрисите на улица „Патантюш“ един брой от вестник „Фенер“. Силвия съзря редактора още докато той беше на улицата, и излезе да го посрещне в тясното антре, където единственият предмет, който можеше да се събере, бе картината, изобразяваща лов на елени, окачена на стената. Закачалката бе поставена високо, като че ли шапките обичаха да гледат към улицата през горните прозорци на антрето. Всъщност при актрисите не идваше никой.

Силвия бе облечена в червен памучен пеньоар на бели точки, ръцете и врата ѝ бяха открити, косата ѝ бе навита на кок, от бюста ѝ се излъчваше свеж дъх. Малките лачени обувки любопитно надничаха изпод късата дреха.

— Донесохте ли го? — с топъл глас запита оперетната актриса.
— Има ли вече писано в него за краката ми?

— Ваша милост навярно си мисли, че вестникът ми е ежедневник? Съвсем не. Той излиза само веднъж седмично, и то не

редовно. Може би в следващия брой ще поместя няколко бегли мисли за краката ви, ако дотогава, разбира се, вестникът не престане да излиза.

— Предварително благодаря — отвърна Силвия и постави ръка на рамото му така, че почти го прегърна през шията. Свежото лице, блеснало от чистота и добро здраве като утринна роса в чашката на бяла роза, сякаш случайно се допря до печалното лице на господин Резеда... В тясното антре мечтателният мъж, в чиито очи витаеха скрити блянове, отново погледна малките ѝ обувки, чорапите, украсени от двете страни със златни стрелки, изпънати върху леко разкрачените ѝ стройни нозе.

— Зная, зная — каза през смях господин Резеда. — Имате великолепни крака!

— „Фенера“! — рече Силвия, натъртвайки отделните букви, като че ли отдаваше особена почит към всяка от тях. После взе вестника и го захвърли върху гардероба.

Госпожица Хорват бе заета с изкърпване на старо бельо. Силвия викна през рамото на редактора:

— Клара, скрий гащите!

В първия момент Клара се стресна и скри под престилката си една-две дамски принадлежности, но после пак ги извади.

— Полудяла ли си, Силвия? Та нашите гащи никак не интересуват господин Резеда, той е виждал достатъчно такива. А и те са от тия, които се носят от порядъчните жени. От ученичките в горните класове на девическите училища... По тях няма дантели, защото предназначението им не е да бъдат гледани върху техните притежателки.

Но господин Резеда, противно на навика си, се приближи живо и с голям интерес започна да разглежда въпросните дамски принадлежности.

— Прекрасни са, дантеленото бельо ми е опротивяло. Мечтал съм за ей такива, с избродирани по тях дупчици, червени и сини листенца. А на кръста да се връзват с панделка на фльонга.

Клара успя най-после да измъкне от ръцете на редактора дамските вещи.

Господин Резеда разроши коси и хвърли на земята шапката си: държеше се като студент, излязъл сред природата през май.

— Дом на актриси! Боже мой, как копнеех някога да проникна в дома на актриса! Когато изпитвах към тях безкраен възторг, като че ли всички те бяха романтичните жени от минали времена, пастелни портрети върху подплатени с коприна медальони, носени над сърцето, отдавна отзвучали върху клавишите на спинетата мелодии или чародейки с мечтателни очи като Роза Дери. Къде е дневникът със златните кантове, в който се пазят изсушени цветя, писма, къдрици? Къде са стихосбирките, поемите на Кишфалуди в червена подвързия със златен венец отгоре, а вътре едно име — името на графиня от древен род. Копринени пантофки с тънки подметки на обути в бели чорапи стройни крака с развиващи се под коляното атлазени панделки, а над красивата извивка на бедрата — пристегнатата в кръста пола на едри цветчета, като стъклена камбана сред рядката растителност на градината крие скъпоценни съкровища; малка шапка, завързана под брадичката с розова панделка, а под нея — виещи се като змии златни къдрици; сластолюбиви очи, леко гримирано лице; изтърган пътнически сандък, няколко изсъхнали венеца и избелели театрални афиши — така някога си представях аз актрисите. Какво ли е останало от някогашните пастелни портрети?

Клара захапа края между зъбите си и посочи шевната машина.
— Ето, там шия.

Силвия отвори капака на пианото. От розовата рисунка върху него гледаха пастир и пастирка с бели къдрици. Тя прекара по клавишите тънките си гъвкави пръсти.

— А аз тук мечтая.

Но господин Резеда не се остави да бъде изтръгнат от обзелото го настроение, за което, изглежда, отдавна се бе готвил:

— Актрисата, мои дами, е чудно създание. Всяка актриса може да бъде богиня или героиня на роман. Дори старата госпожа Лочарек, прочутата комедийна актриса, изглеждаше някак странна и чудесна, когато се наметнеше с шала си, макар че това беше най-обикновен зелен шал... Роклите с оригинални цветове и кройки, наметалата, шапките с пера, които като че ли се създават специално за да бъдат актрисите и с облеклото си по-интересни от другите жени! Гримираните лица, различните воалетки, тюлове, панделки, които актрисите слагат на себе си, са сякаш само за да подлудяват мъжете. Необходимо е още малко въображение, за да може човек да прибави

към своя възторг обожаваните роли, дългите ноци над тези роли, борбата и страданията, странствуванията, бедността, любовта и красивите спомени, които запълват живота на всяка актриса... Актрисите са най-интересните същества на земята. Сиротинките на дядо господ.

Клара се засмя тихо.

— Млекарката често отказва да ни дава на кредит. А бакалинът трябва да се ухажва.

Но Силвия, искрено развълнувана, отправи към господин Резеда блесналите си очи и заруменяло лице. Отпусна ръце върху клавишите и прочувствено запя любовната песен от Хофмановите приказки.

През това време Клара тихо запитва:

— Е, какво става с нашия приятел? С граф Монте Кристо? Все още ли остава недостъпен за мен?

— Сериозно ли искате да се запознаете с него? — намръщено запитва господин Резеда.

Клара погали лицето на редактора и с майчински тон му каза:

— Момчето ми, нима още не сте ме опознали? Смятате ли, че мога да бъда съблазнена против волята ми? От господин Монте Кристо или от който и да е друг? Ако някога реша да принадлежа някому, то ще бъда ваша, Казмер.

Казмер Резеда бе почти на тридесет години, през това време бе ходил с продупчени обувки, а друг път, когато бе наследил хиляда пенгьо, имаше дванадесет брича за яздене. Така че в живота си бе преживял много повече, отколкото кой и да е обикновен човек. И все пак... много по-мъдри мъже са попадали в мрежата на женските хитрини. Когато Клара го погали, редакторът на „Фенер“ се изнерви.

— И така: тази вечер — отсече той решително. — Мадам Луиза дава прием, имам разрешение да заведа и вас.

Госпожица Хорват се изправи и бързо целуна по челото господин Резеда, той обаче гледаше тъжно в земята:

— Все едно че ви продавам на Мароканския панаир.

— Нищо.

— В тихото огнище на вашата душа хвърлям въглена на опасността, на неспокойствието. Ще пропаднете. Все едно, дали ще тръгнете нагоре или надолу. Можете да станете графиня или улично момиче.

Госпожица Хорват не отговори, а широко отвори двете крила на гардероба.

Никой от двамата не забеляза, че в същия миг пианото внезапно спря да свири, замлъкна и мелодията. Има песни, които остават недопети.

Пребледняла. Силвия стисна устни.

— Облечи костюма от синьо кадифе, с което игра във „Федора“
— тихо каза след малко тя.

Господин Резеда тъжно поклати глава, като гледаше възбуденото, радостно приготвление на Клара. От начало върху лицето му се изписа подигравателна усмивка, после той започна тихо да се смее. Накрая с разтреперан глас и привидна веселост извика:

— Омръзна ли вече Пеща на старата фуста?

Трябваше два пъти да повтори въпроса, докато получи отговор.

— Госпожа Урбанович покани Кюртъош край Драва — церемониално отговори Силвия.

— На глигани! — високо вметна Клара.

---

[1] Въстаници против австрийското иго в Унгария. — Б.пр. ↑

[2] Стара английска монета. — Б.пр. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

НАЙ-ГОСТОПРИЕМНАТА КЪЩА В ПЕЩА

Мадам Луиза бе писателка. Пишеше стихове, разкази (всички ние, които сме посещавали нейния салон, си спомняме за „Анемони“-те), в прекрасните си писма, които изпращаше до писатели и хора на изкуството (понякога дълги по двадесет страници, но винаги пълни с женско очарование и поетичен възторг) беше госпожа Савине, друг път, когато се явяваше с мъжка шапка и ботуши на костюмирания бал в казиното — Жорж Санд, докато у дома си бе мадам Помпадур. Жалко, че добрият Людовик вече не бе жив.

Мадам Луиза (истинското име на която бе Вилма Шротиш) беше последната романтичка в Пеща. Родена в малко селце някъде в Заддунавие, тя се гордееше с императорското рицарство и телескопа на дядо си; майка ѝ — *à la Romantique* — бе избягала от дома си, за да стане актриса, а баща ѝ служеше на императора в далечен гарнизон, някъде из Чехия. Дядото постоянно бе зает с изучаването на звездите или с привеждането в ред на герба си, а през това време Вилма се биеше с децата или седнала в беседката, четеше Корина. Тъй расна тя до шестнадесетата си година: учеше френски, свиреше на арфа и пееше, а старият хусар, когото нейният баща върна на село, я научи да язди. През февруари в селото отседна взвод улани и когато настъпи май, Вилма избяга през прозореца на дядовия си дом с техния капитан. Стана цветопродавачка в Пеща.

Направи го в духа на старите романи и трябва да вярваме на писателите, че наистина някога са съществували такива жени, такива хора, беседки, майски нощи; похитени госпожици. Днес всичко това ни звучи като тъжен стон през лунна нощ, издаден от скъсаната струна на вдигнатата на тавана старинна спинета. Из старите градини се полюляват и отминават сенките на прекрасните жени от минали времена, кулата на замъка блести в нощта.

Възможно е някогашните жени да са били по-различни от днешните. Част от тях паметта съхранява дълбоко, сякаш мъжете си

нямат друга работа, освен в знак на обожание да им се кланят като пред олтар. Техните коси и уста не са имали възбудителен дъх. Животът на другите — между които и на прекрасната Мадам — е преминал през най-различни приключения и авантюри. Виновни за това са писателите и историята. Седнали на златни канапета, жените (които цялата фамилия възторжено обича, а съпругът и детето — обожават) четяха творбите на писателите и тихо се усмихваха на различните хитрости и похождения. Госпожа Луиза спадаше към онази категория жени, които се чудят как да повторят живота на мадам Помпадур. Старци словоохотливо разказват за въздушните скокове на „виенската балерина“, „Дамата с камелиите“ просълзява всички сантиментални същества, съдбата на Мюсе и на куция лорд засилват романтиката и не е за учудване, че романтичните жени с леко сърце бягат от бащиния си дом. Днес край камините седят достопочтени възрастни дами, някогашната мечта на които е била само да бъдат „дамата с камелиите“.

И така Мадам продаваше цветя в малък магазин на площад „Сервита“, а вечер пишеше и четеше романи. Освен това всеки ден разменяше по едно дълго писмо с Фриц, уланския капитан. (Този навик тя запази докрай.) Мадам бе красива, млада и както четем в стиховете на поетите — най-хубавата жена в Пеща. Имаше благородната осанка на сърна, кестенявите ѝ коси, дълги чак до коленете, я покриваха като шатра; очите ѝ излъчваха сияние, чистота и чувственост. Краката ѝ бяха малки, а талията ѝ можеше да обгърне и дете; по челото ѝ беше изписана печал, която облагородяваше израза на лицето ѝ като в образа на Мария Казанска. По онова време графовете и херцозите лично ходеха по цветарските магазини, защото бяха романтични хора. След като „пропадна“ за втори път — как романтично звучеше това някога! — Мадам бе взета под покровителство от един старомоден граф, с благородни мисли и характер, голям католик, в лицето на когото нацията и виенският двор виждаха бъдещия всевластен държавник.

Благородният граф се отнасяше сериозно към всяко нещо в живота.

На първо място той почиташе религията. Свети Лъдовик и рицарите му можеха да се поучат от граф Фердинанд. Църквата никога не бе имала по-предан последовател от него. Когато говореше за рая и светиите, в гласа му звучеше искреност и най-дълбоко благоговение.

— Луиза, бъди верующа — казваше ѝ възторжено той. — Религията е всичко. Животът не е в състояние да нанесе на сърцето ти рани, които вярата да не излекува. И винаги можеш да разчиташ на опрощение на греховете.

На второ място Фердинанд уважаваше баща си, пенсиониран имперски министър.

— Докато е жив баща ми, никой не бива да узнае за връзките ни. Бъди вярна и почтена. Аз ще се погрижа за бъдещето ти.

На трето място в сърцето на старомодния благородник живееха императорът и нацията. Но за тях той по-рядко говореше на Луиза, не я смяташе за достатъчно зряла, за да разбере тези сложни неща. Уморен от политиката и обществения живот, той почукваше в малкото жилище, което бе наел за Луиза, и отпускате глава в скута ѝ.

— Говори ми за детството си — казваше той.

За любов, безумни прегръдки или за оргии, каквито обикновено се разиграват зад копринените пердета в жилищата на метресите, изобщо не ставаше дума. Графът винаги заставаше пред Луиза с благородния финес на мраморните колони на Акропола, а неговата възвишеност и чистота будеха в „дамата с камелиите“ благоговението на светиците, които без особена причина ходят по местата за молитва, за да коленичат пред иконата на свети Георги.

Кръстоносецът бе късметът на Мадам. Благочестивият мъж стана причина Луиза да не загине във водовъртежа на града и под негово влияние по-късно тя дълги години разсъждаваше благородно и възвишено, макар че беше само негова метреса и нищо повече.

Жалко, че ястията с подправки и клюката, която всичко надушва, не позволиха на госпожа Луиза да завърши живота си като светица. Благородният граф, прекалено погълнат от политиката, гледаше по-сериозно на идеалите, отколкото на действителността и малкото гнездо, върху стената на което висеше старинно разпятие, а под възглавницата стоеше броеница, както в стаята на някоя католическа херцогиня; все по-често се лишаваше от неговото присъствие. По това време в страната бяха възникнали грижи около религията и рицарят на свети Людовик седмици и месеци отстояваше по арените интересите на светата църква. Семитите, които съвсем, наскоро бяха съблекли жълтия си плащ, освен за парични заеми аспирираха и за нови права. Разпиленият от вятъра прах на Ян Хус и Джироламо Савонарола

възкръсна и съратниците на Габор Бетлен удряха по банките на долната камара за свободата на синовете на Сем. Графът от сутрин до вечер не сваляше бронята и като Танкред се сражаваше с враговете на църквата, а нощем му се привиждаха халюцинации за унищожението на народа и короната. „Моли се“ — пишеше той във всяко свое писмо до изоставената Луиза, която бе изпратил в чужбина, придружена от една много просветна, но обедняла баронеса, защото драскачите на Сем и стрелящите с отровни стрели млади фанатици почти се бяха добрали до малкото гнездо и можеха да връхлетят върху благородния Танкред в този розов бастион.

На един обяд в романтичния Мюнхен Луиза се запозна с двама унгарски аристократи. Господата бяха близки на графа и естествено взеха под закрилата си неговата приятелка. Никога не бива да изпращаме приятелката си сама или дори придружена от друга жена не само в чужбина, а дори и на съседната улица.

Съпругата е като блестяща звезда-орден върху фрака на дипломата, нейното изчезване се забелязва веднага. Любовницата обаче е само като някоя дрънкулка върху верижката на часовника, можем дълго да ходим, без да разберем къде сме я изгубили.

Двамата добри приятели разкриха пред искрящия поглед на Луиза широкия свят: блестящите вечери в Операта, фееричния разкош на парижките балове, апартаментите с баня в „Гранд Хотел“ и зашеметяващия въздух на казиното в Монте Карло. Експресните влакове се движеха по главните магистрали на Европа с голяма бързина, но разумът и вътрешният мир на Луиза се развиваха още по-бързо. Светът, който досега тя познаваше само от романите, превърна някогашната упорита и непреклонна, но в сънищата си честна девойка от Заддунавие в дама, която мечтаеше за наслади и искаше да блести в коприна, кадифе и скъпоценности. Благодарение добрата си компания, тя има щастието да се запознае с негово величество крал Милан, а на едни състезания в Ница подаде визитната си картичка — Луиза де Пецеи — на един истински американски милионер, един бирен крал, за да я потърси, когато дойде в Будапеща.

Независимо от всичко тя всеки ден отделяше време да води пътеписен дневник и да пише обширни писма на Фриц и Фердинанд в Будапеща.

По-късно, се наложи благородният Фердинанд да посегне към своите спестявания, за да може да изпрати подир мадам Луиза исканите от нея суми. Във връзка с този случай той бе направил само следната забележка: „Мила, в Париж ти навярно си забравила да се молиш, затова ние тук загубихме сражението.“

Ех, истина е, по време на пътешествията си из чужбина Луиза бе престанала да се моли. Беше забравила у дома си броеницата, чиито зърна някога една истинска херцогиня Метерних бе прехвърляла между пръстите си.

В чест на Фердинандовата приятелка галантният Алвинци (тогава аташе в Париж) устрои обяд, който по своята пищност беше рядкост дори за Клуба на дипломатите. На състезанията в Лонгша вече куп аристократи обкръжаваха приятелката на нашия клет Фердинанд, който в родината с презираща смъртта смелост воюваше в защита на интересите на трона и църквата...

— Кълна се, не съм ти изневерявала — заяви на графа със сериозен тон и невинен поглед Луиза, когато най-последно се завърна в Будапеща.

Фердинанд я целуна по челото.

— Чувах, че си се забавлявала добре, това ми стига!

... какво беше необикновеното в тази изключителна жена, което в Париж или Будапеща я правеше център на компанията? Дали някой от прадедите на Шротишови не е имал достъп в двора на Людовик XIV, или просто тя имаше късмет, както обичаха да казват несретничките, приключили кратката си кариера в същите износени долни фусты, с които някога бяха започнали? Мъжете още от времето на Нион де Ленкло са се възхищавали от прекрасните жени, без да се замислят коя е тайната на обаянието, което се излъчва от тях.

Приемът, на който Резеда заведе Клара, бе устроен в чест на актриси и писатели. (Мадам Луиза обичаше само херцозите и поетите, останалите мъже изобщо не зачиташе.)

Домакинята беше без корсет, в копринена рокля на дребни цветни венчета, вместо накит в косата си беше забода една червена роза, с което подчертаваше неофициалността на приема. С годините тя бе станала по-женствена, а (откакто бедният Фердинанд я бе изоставил, за да отведе най-последно пред олтара онази произхождаща от древен род херцогиня, за която родителите му го бяха сгодили още в

люлката) по слепоочията ѝ се бяха появили няколко белега, приличащи на птичи нокти. Само челото ѝ продължаваше да блести с невинността и тъгата на девойка, която скърби за коледните си играчки.

— Добре дошли в моята колиба — весело каза тя на Клара, като че ли я познаваше от много отдавна. — Днес ще направим селско празненство, ще прием селско вино... Силвестър, ела да те представя.

Господин Резеда докосна рамото на Клара:

— Секретарят на Алвинци!

За приема Силвестър бе съблякъл редингота, наследен от Шандор Балаж, но затова пък бе сложил на главата си червена домашна шапка с помпон, а между зъбите си стискаше къса дървена лула. Тъкмо четеше едно свое стихотворение на дребничкия Бела Бонифац, който с присвити зад пенснето очи слушаше одата за стария камък на хълма Янош:

*И, камъкът подзе тогаз:
надгробна плоча ще ти бъда,
а онзи близък шипков храст
на твоя гроб ще пази сянка...*

Силвестър се изправи, поклони се на госпожица Хорват — към жените той бе винаги много галантен, — после ѝ целуна ръка:

— Ако бях по-млад, щях да напиша стихотворение за вас, но вече съм само един стар ерген. А ето и моя приятел Бела Бонифац.

Бонифац бе дребно, мургаво човече с рошава коса и брада, точно такива руските студентки виждат в съня си нихилистите. Очите му обаче бяха кротки и меланхолични като очите на дете, на малко, мечтателно мило дете, което винаги мисли за умрялата си майка.

— Господин беглецо — каза госпожа Луиза на дребничкия нихилист, — ще поставя хубавата госпожица до вас. На селските приеми аз лично контролирам кухнята. А трябва и да посрещам гостите, ако случайно дойде още някой.

Нейният весел, жизнерадостен смях и звучен глас изпълниха малкия салон, където подаръкът на Уелския принц — златен паун — държеше на гърба си малка кошничка за визитни картички. В леките си дрехи и удобните, приличащи на чехли обувки тя така подвижно

подтичваше напред-назад, сякаш никога не беше напускала селото си и стария си дом.

— Да има и пържени яйца — извика Силвестър, — зъбите ми вече никак не ги бива.

— Ще има, драги приятелю. И на персийския шах винаги правех пържени яйца, когато имах щастието да го посрещна у дома си.

Силвестър махна с ръка:

— Какво? На персийския шах ли? Че той има ли представа от вкусни пържени яйца? В Мариабешеньо живееше една ханджийка, госпожа Намет... като стажант-адвокат доста тичах подире й...

Усмехнатата възрастна прислужница с боне на главата, от тези прислужници, които наследяват местата на майките си в старите провинциални къщи, сложи върху масата пълно с червено вино шише с дълга шийка. Паунът на Уелския принц бе преместен в ъгъла.

— Заддунавско вино? — извика Силвестър.

— От нашето село. От селото на госпожата! — отговори прислужницата.

— От него ще прием! — рече Силвестър и започна весело да пълни чашите.

— За ваше здраве, хубава госпожице!

Клара нямаше да е истинска артистка, ако веднага не влезеше в тон с общото настроение. Тя се смееше, чукаше се, пиеше. Появи се и мадам Луиза, забързана, със зачервено от кухненския огън лице. Докосна с устни една чаша с вино.

— Днес ще пируваме. Вечерята ей сега ще бъде готова. Ето, чувам как долу влачи крака домашният ми враг Иван Илич.

Силвестър прекрасно се любуваше на хубавата Луиза, както стар чичо гледа племенницата си.

— Да, мила приятелко. Пратете по дяволите персийските шахове и английски херцози. Унгарският поет, унгарският, хусар — ето кои са най-личните хора на земята! Помните ли как гуляехме в малката кръчма в Буда с Шандор Балаж?

Заради него изпуснах визитата на немския посланик я!

Клара огледа малкия салон, където бяха, идвали крале и посланици. Нито тук, нито по-късно в останалите помещения на жилището тя не откри дори и следа от рафинирания, възбуждащ страстите вкус, за който бе чела в романите си. Това бяха скромни

стаи, подредени по-скоро с буржоазен, отколкото с аристократичен комфорт. Един от салоните превъзнасяше бидермайерския стил, друг — рококоето.

В трапезарията бе разположена широка орехова маса и бюфет, които напомняха за селските господарски къщи, където се пазят останалите от дедите мебели. По стените имаше окачени толкова много снимки, колкото могат да се видят изложени само във фотографско ателие. И все на мъже.

Автографите, които навярно се намираха в долната част на снимките, бяха дискретно закрити от рамките. Но и така на една от тях Клара разпозна Едуард, британския крал. На други — един кардинал с фино лице, млади и стари магнати, облечени в карнавални костюми. На централно място — венец с националния трибагреник. Подарък, поднесен на госпожа Луиза от младежите в Кьобаня за участието ѝ в едно представление на самодейци.

На останалите места бяха окачени снимките на домакинята. Луиза язди кон, Луиза в брич, с малък предизвикателен цилиндър на главата, в скромна моминска рокличка, с цветя в ръката, на друга снета в момента, когато сменя кожената наметка от раменете си. Луиза в траурни дрехи, Луиза като испанска танцьорка, ето там, с шлейфа, а в ръката ѝ ветрило, което струва цяло състояние. Тук, облечена според модата от хиляда осемстотин и осемдесетте години, там чете книга, на друго място подпряна на писалище с тънки крачета, навярно в момента, когато пише „Анемоните“.

Само в старинните провинциални салони, които всяка сутрин жените сами почистват, а през лятото стоят заключени, се опазват така грижливо първите снимки, на които са снети нашите бащи, деди, роднини, и показват на идните поколения облечените в унгарски национални носии мъже и жени. „Фото Йенай“. От портрета гледа баба ни, снимана преди четиридесет години с шапка покрита с мъниста, и дълга пола на цветя.

Над широкото легло на госпожа Луиза висеше само една снимчица: портретът на стар бледолик господин, с военна шапка на главата, дръзко килната встрани.

Върху нощното шкафче, до броеницата на херцогиня Метерних, бе поставена снимката на млад господин и младо момиче.

— Сина ми ли гледате? — извика госпожа Луиза, когато влезе в стаята. — Да, това е синът ми и неговата годеница. Вторият син, когото оженвам. Щом ги отгледам, оставят ме, отиват си. Неблагодарна пасмина са мъжете.

— Те не са й истински синове! — обясни, татко Силвестър.

— Все едно. Обичам ги, като да са от собствената ми кръв. Особено този, Марци, се бе сраснал към сърцето ми. Нямаше и три години, когато баща му, капитан Сентлелеки, падна от коня си. В своето завещание той остави детето на мене, защото ми беше добър приятел. Търсих може би половин година, докато накрая успях да открия детето и майката в едно вариете в Галиция. Сама отгледах Марци. За двадесет години майка му го е виждала само веднъж. Омъжи се в Москва за един фабрикант на кожи. Е, да, жената имаше други грижи тогава, а не да мисли за сина си от Сентлелеки. После се сдобих с още един син — Силвестър, изпрати ми го от Париж една приятелка, работите на която вървяха зле. Но него дадох да го възпитават на село. Нека има кой да поеме стопанството ми, когато остарея. А сега хайде да обядваме. Иван Илич е гладен.

В трапезарията наистина завариха Иван Илич, по-сивял мъж с гърбав нос и лукав поглед, който тъкмо заглаждаше ножа за ядене с джобното си ножче.

— Ножовете винаги са тъпи, Луиза! — рече той с упрек.

— А да не взема да държа остри ножове, та като се разсърдите един ден, да ме намушкате с някой от тях — през смях отвърна Луиза. — Ще ме промуши, ей богу, като нищо ще ме промуши. Иван Илич е опасен човек — обясни домакинята на Клара.

Иван Илич седеше в края на масата умърлушен, с наведена глава, като някое болно птиче.

— Господин Иван Илич е герой от роман — продължи госпожа Луиза, тази тема очевидно й беше приятна. — Избрах името му от един руски роман. От двадесет години ми е сътрапезник на обяд и партньор на карти следобед. Само не дай си боже да спечели макар и една реконтра! Готов е начаса да ме прободем с ножчето с ножчето си! Илич! Прасе такова! Пак ли сте пиянствували през нощта?

Иван Илич направи детинска гримаса.

— Мърморана! Вие сте една злобна мърморана! — рече той и се изкашля, докато пълнеше чашата си: — Б-р-р! Домашно вино!

Настроението ми пак ще бъде кисело цяла седмица.

А виното гаврътваше направо, без да преглъща. После кривеше лице, като че ли е захапал хрян.

Облегнат на двете си ръце, той гледаше със заплашителна и подигравателна усмивка към вратата и само чакаше да види дали няма да поднесат на масата гозби, които той не обича.

— Ето, така я караме, моля ви се, вече двадесет години! — продължи да нарежда госпожа Луиза по адрес на дребния, приличаш на миеща се мечка мъж. — Всеки обяд е готов да ме набие заради кухнята. Прислугата вече започна да мисли, че ми е годеник или дори, че тайно сме се венчали. А ако аз някога се омъжа, съпругът ми трябва да е като архангел Гавраил. Кажете, драги, не можете ли да ми препоръчате някого за съпруг? Вече ми е скучно. Мъж е нужен в тази къща.

Иван Илич се засмя иронично.

— Нима си, въобразявате, че някой ще посмее да се ожени за вас! Та вие още първия ден ще го напъхате под масата!

— Разбира се, ако е шушумига като вас.

Бела Бонифац, който вече бе изпил три чаши вино, след пилешката чорба престана да се храни.

— Сбърках — каза той с необичаен за него висок тон, — сбърках, като не успях да вдигна във въздуха паметника на Хентци. Сега всичко щеше да е по-друго. Може би и вестникът ми щеше да съществува.

— Какво има, господин Крийчо? — провикна се домакинята. — Карой Етвеш сигурно вас е описал в романа си „Човекът, който винаги се крие“.

Бонифац разпалено стана и оправи очилата си:

— Как няма да се крия, моля ви се. Три пъти съм затварян за обида на императора. Шест пъти за провинения в печата. Брой нямат делата, водени срещу мен заради бунтарство. И на всичко отгоре такъв малшанс! Да не успя да взривя паметника.

Лицето му бе разгорещено, косата разпиляна, в очите му блестеше пламъкът на апостолиите:

— От тази държава нищо няма да излезе, докато не стане република.

Нов гост прекъсна изказването на поета nihilist. В стаята се появи Ленке Бартфай, заслужила актриса, която, между нас да си остане, износваше старите рокли и обувки на госпожа Луиза. Още носеше турнюр^[1], макар че той бе излязъл от мода преди десетилетия. Тя започна с известна церемониалност да прави комплименти на всеки от компанията, а на госпожа Луиза целуна лицето и ръката.

— Извини ме, мила, не исках да компрометирам дома ти, но... Един господин с цилиндър започна да ме преследва по улица „Ваци“! Не, исках да види, че влизам в твоята врата. Какво мнение ще си състави той за тебе? — бърбеше актрисата, чието лице от многото мазила бе добило цвета на червена тухла, а със странните си къдрици и фльонги приличаше на артистка, току-що пристигнала направо от някой провинциален театър, изнасящ пиеси по панаирите из Панония преди половин век. Тя продължи с голямо възмущение:

— Ех, ако беше друг път... Но точно днес, когато съм поканена на прием?... Не. Невъзможно беше. Извини ме, мила.

Илич се подсмиваше на края на масата. Ленке Бартфай вдигна вежди чак до челото си.

— Господин придворен шут! Пардон, искам да кажа придворен майстор, запомнете едно. Бартфай никога не лъже.

Задушаван от бурен смях, Иван Илич едва успя да изпие виното си.

— Вие къде работехте, мила? — обърна се новодошлата към Клара. — При Комйати ли? — Зная го. Беше по-добър като актьор, отколкото като директор. Не? При Кречени? Наци е много старомоден човек. Шекспир и само Шекспир. Или Верди. При него човек направо се побърква.

Понеже не можеше да разговаря през масата с господин Резеда, Бела Бонифац се обърна към съседа си и започна доста патетично, макар и приглушено да разказва за страданията си, за които — особено когато не бе замаян от винените пари — обикновено пазеше дълбоко мълчание. Бонифац бе странно недоразумение на унгарския живот. Към нещата се отнасяше сериозно. Започна като поет, драматичната му поема „Исус“ някога ще бъде изровена от музеите, но появиха се Ишоци, Верховай и клетият Бонифац забрави Исуса. Стана фанатик, крайно ляв вестникар. Малкото му състояние бе погълнато от различни вестници, които се опита да издава. Къде живееше? Къде скиташе?

Вече десет-петнадесет години никой не знаеше това положително. Понякога оказваше чест на стария си приятел Силвестър, като му искаше в заем петдесет или поне двадесет крайцера, заради което прекосяваше пеш целия град, от единия чак до другия му край.

Веселото настроение на компанията се повишаваше. Пригответените по селски ястия много се харесаха на гостите, повечето от които произхождаха от провинцията.

— Ще ви изпълня „Жил Бла“! — изведнъж заяви госпожа Луиза. — Ленке, помогни ми да се преоблека.

— Браво! — одобри Силвестър — А ти, Бела, престани най-после с паметника на Хентци.

— Мадам изчезна с бързи стъпки в съседната стая, откъдето скоро се върна, облечена като парижка гризетка. Беше с повдигната от едната страна пола, на раменете си беше сложила шал, а в ръката си държеше кутия за шапки.

Но преди да започне представлението, влезе побелялата прислужница с уплашено лице.

— Старият Сентпетервар пак умрял — заяви с искрено съчувствие тя и подаде едно писмо на господарката си.

Силвестър, авторът на „Жил Бла“, който вече се бе разположил на стола си в позата на автор, чиято пиеса се играе на сцената, ядосано измърмори:

— Старият поет е избрал най-неподходящия момент за смъртта си. И на мен изпраща некролозите си винаги когато нямам нито стотинка.

Мадам Луиза четеше писмото с печално изражение на лицето. (Тъжна, тя беше по-красива, отколкото весела.)

— Сбират пари за венец и ковчег... Аз вече три пъти съм виждала стария изпънат. Гъделичках го по носа: не реагира. Шест малолетни деца има в дома му. Смее ли да мръдне! Юлиш, нека влезе човекът, който донесе писмото!

Отиде при шкафа и извади пари.

На вратата застана един мъж, който отдалече вонеше на бъчва.

— А, вие ли сте, чичо Кречек? — развеселена каза госпожа Луиза. — Ето ви десет форинта, само да не ги изпиете още по пътя. Много поздравя на стария поет.

— Да започваме най-последно — взе да проявява нетърпение Силвестър.

Госпожа Луиза запристъпва насам-натам из стаята с полюляваща се походка, като същинска гризетка, която се разхожда по някоя парижка улица и очаква пристигането на автобуса.

Ето, той приближава...

— Нотр Дам? — пита малката гризетка.

В този момент от някаква далечна стая долетя звук от цигулка. Някой настройваше струните ѝ.

— Дьоко! — обади се от края на масата Иван Илич, очите на когото вече гледаха накриво. — Забравили са да му дадат вечеря.

— Мълчете! — извика госпожа Луиза и цялата пламнала, излезе бързо от стаята.

Силвестър въздъхна:

— Бедната жена, никога няма да успее да изиграе сценката до края... не я оставят на мира.

Господин Резеда напълни чашата на Иван Илич.

— Кой е този Дьоко? — лукаво запитат той.

Хофмайсторът сложи пръст пред устата си, но щом изпи виното си, подхвана без подканяне:

— Кого интересува това? Мърморана е богата, независима жена, прави каквото си иска. Графът ѝ е осигурил пожизнена рента. Защо да си няма един Дьоко? Криещият се войник Дьоко, който трябва да си стои в стаята, когато в дома има гости.

Госпожица Хорват с тъжна усмивка прошепна на ухото на господин Резеда:

— Мисля, че нямаше да изгубим, ако си бяхме останали вкъщи. Не си струваше за тази компания да си обличам роклята от синьо кадифе. Седя тук като ездачка от двора на Маргарита Наварска на лов със соколи. И напразно очаквам Алвинци.

— Той стои зад гърба ви като самия дявол — също тъй тихо отговори господин Резеда с подигравателна гримаса на лицето.

На вратата на съседната стая бе застанал Алвинци в зимно палто и шапка в ръка. Погледът му изразяваше скука и лошо настроение. Лицето му изглеждаше по-жълто от всеки друг път, а космите на настръхналата му брада стърчаха във всички посоки. Можеше да бъде взет за плашило от азиатските степи, брулени от северния вятър Джан.

Приличаше на човек, комуто е много студено или на току-що пристигнал от дълъг път през виелици и студен дъжд, който е шибал отзад и отстрани покритата му с рогозки кола... Яката на зимното му палто бе вдигната чак до ушите, като че ли отдолу криеше кардиналски одежди, в които — като глава — на не можеше да се разхожда вечер из Центъра. Поклони се равнодушно, внимавайки да не изпусне изпод мишницата си шишето вино, покрито с прах и паяжина. Личеше, че се чувства някак неловко, задето в къщата, в която друг път обикновено го посрещат като крал в инкогнито, сега изведнъж попадна сред такава компания. Портиерката бе отворила вратата пред него, както правеше това и през деня. Алвинци огледа с присвити очи насядалите край трапезата.

— От уплаха господин Силвестър едва не се мушна, под масата.

Малкият Бонифац обаче вдигна чашата и с веселия си детински глас извика:

— Добре дошъл, Ваше Високоблагородие. Да живее азиатският господар! Моля, заповядайте, седнете.

Дребничкият нихилист насила улови ръката на жълтия хан и го поведе към масата. Алвинци, чиито ръце бяха заети с шапката и бутилката вино, нямаше възможността да се отбранява срещу това внезапно нападение, затова се подчини, седна настрани от масата и понеже в компанията имаше само една жена (Мадам и Ленке бяха излезли), той се обърна към госпожица Харват:

— Съжалявам, че смутих веселата компания... Моля, продължавайте да се забавлявате.

Говореше просто, почтително сякаш просеше разрешение от херцогиня Естерхази. Гласът му бе мек и церемониален като на рицар кръстоносец; а погледът му изразяваше уважение. (Въпреки че беше стар ерген, той винаги откриваше нещо особено във всяка жена и се отнасяше към нея с искреното уважение на мъжете, които много са обичали майките си.)

В това време Силвестър се беше вече съвзел и веднага се отзова в помощ на господаря. Поиска да го освободи от шапката му, но Алвинци отпрати към него вледеняващ поглед, като че ли Силвестър беше виновен той да попадне в такава неподходяща за него компания.

В стаята влетя запъхтяна мадам Луиза. Но преди това отвън се чу как ругае несъобразителната прислужница.

— Сър — започна тя. — Простете. Наистина, ако бях знаела...

— Алвинци вече весело се усмихваше. Той погледна покровителствено Луиза:

— Нахлух, без да се представя. Моля ви, госпожо, помогнете ми!

— Господин Монте Кристо, госпожица Немет, господин Тулипан... хей, приятелю, за какво сте се замислили? — бързо попита мадам Луиза. — И господин Нихилиста, но него Ваше Високоблагородие вече познава. Той изпрати от азиатските степи сеното за състезателните коне на ваша милост. Сеното, с което са били отгледани и конете на унгарците, тръгнаха да завоюват родината си, и което, привързано за седлото, е стигнало чак до унгарските планини — нареждаше Луиза с красноречие, на което биха завидели и оратори, защото като добра актриса тя знаеше как трябва да произнеса отделните думи.

Граф Монте Кристо обаче само уморено кимна с глава и бегло погледна поруменялото лице на госпожица Хорват. (Изглежда, хунското сърце бе предизвикало възторг у госпожицата!)

— Както виждам, почитаемата компания вече се е нахранила — най-после заговори сериозно Алвинци и извади изпод мишницата си покрито с паяжина шише. — Виното е от мен. Прекрасно е. Идва от избата на едно старо френско абатство. Струва ми се, че е правено по авиньонските възвишения, където някога се е произвеждало папското вино „Шато ньоф“... Ето и подписът на игумена потвърждава автентичността му. Печатът също е непокътнат. Изпийте го за здравето на красивите жени.

Алвинци стана, кимна леко с глава и напусна стаята с бавни, лениви крачки. Мадам Луиза го изпрати до преддверието. В стаята остана само лекият аромат на хавански пури. Госпожица Хорват стоя дълго и мълчаливо загледана в кристалната чаша, пълна със светата кръв на авиньонските възвишения... Господин Резеда тихо се подсмиваше.

— Господи — обърна се Мадам към Силвестър, — омръзна ми вече да се самоубивам заради всеки от любовниците си. Веднъж малкият куршум на пистолета мина край сърцето ми и смъртта, нахлушила до носа островърха качулка, загърната в мантия на венециански карнавал, стоя много седмици на ръба на леглото ми... Защото се осмелих да обичам. И бях изоставена.

С леко, естествено движение тя разтвори копринената рокля върху гърдите си. Наистина в бялата плът се виждаше малка трапчинка — белег от куршум. Но скритата в тлъстините дупчица не представляваше кой знае каква ужасна гледка. Смъртта би се оказала приятен и благороден кавалер, ако винаги работеше с ръкавици като лекаря хирург Пауликович, който вадеше pistolетните куршуми от мъже, стреляли един в друг или в себе си заради жена.

— Добър изстрел — с тон на познавач рече господин Резеда, сякаш pistolетните куршуми бяха негови лични приятели.

Кестеняви те очи на Мадам се изпълниха с издайнически сълзи, както очите на човек, замечтал се след изпълнението на някоя хубава, тъжна песен.

— Десет години оттогава. В една зимна вечер бях останала сама къщи. Внезапно почувствувах силна болна в сърцето за Елемер. Струва ми се, че в живота си най-много и истински съм обичта само Елемер, макар че цели две години, докато той учеше в парижката Сорбона, си разменяхме само вълнуващи, дълги, писма. Пишихме си всеки ден... Извадих от нощното шкафче малкия си pistolет, легнах в леглото и го притиснах към сърцето си... Не усетих нищо, само изведнъж се почувствувах много щастлива. Не чух изстрела. Не усетих и миризмата на барут. Стори ми се, че в миг заспах и от някакъв прозорец виждах едновременно улица „Хатвани“, улица „Калап“, площад „Шебештен“, целия Център. Забелязах как веселякът Шандор Грос, с когото съм танцувала само един-два валса в живота си, скача на крака в игралната зала на кафене „Корона“: „Момчета, Луиза се застреляла!“ И вестта лети от едно кафене в друго, от една улица в друга: „Луиза Пецеи се самоубила!“ Носи се новината по тесните, криволичещи улици на Центъра заедно с вятъра, стоята се изпълва с лекари, добри приятели и познати, само него не виждам, той е далеко, в Париж... А аз се усмихвам щастливо на блъскащите се около леглото ми. Ето истинското последно действие на „Дамата с камелиите“, а не както го е написал Дюма-син... Прислугата прекара в плач нощта около леглото ми. Всичките те отдавна служеха при мен. Дойката още от детинството ми, нейната дъщеря и внучка също живееха у дома. Камериерката ми Милка работете при мене от двадесет години, а портиерът доведох със себе си от къщата, в която живеех по-рано като наемателка. Всички плачеха, плачеха, а аз не можех да им кажа нищо,

защото от устата ми течеше кръв. Но старата дейка разбра погледа ми. Постави в дясната ми ръка снимката на Елемер. А отляво до себе си бях сложила един стар, череп, който се бе търкулнал пред краката на коня ми някога, когато яздех по едно шосе, покрай малки селски гробища... Така лежах цяла нощ. На заранта, едва съмнало, донесоха вестниците. В тях пишеше: „Самоубила се е «Дамата с камелиите», прочутата Луиза Пецеи...“ Един голям писател бе публикувал за мен статия в „Магур хирлап“.

— Иван Илич, който бе останал в трапезарията в компанията на бутилките с вино, се обади със запъване през отворената врата:

— А мене защо пропуснахте да споменете в историята? Кой писа в илюстрирания вестник за причината, която ви е накарала да се застреляте? Кой в Пеща знаеше истината?

— Я млъкнете там, стара бъчво! Тогава, вие, писахте, че съм посегнала на себе си поради материални затруднения, че съм изгубила всичко на борсата... А аз бях само влюбена.

Господин Силвестър клатеше глава разчувствуван. Не, не можеше да се допусне, че материални затруднения могат да накарат романтичната мадам Луиза да посегне на живота си. Много благородна е тя!

Очите на госпожица Хорват блестяха като две звезди. Господи, може би и тя поне един път в живота си ще направи опит да се самоубие...

В дъното на стаята Ленке Бартфай се опитваше да заплаче, но сълзите не идваха на очите ѝ.

— Мадам, вие сте прекрасна жена — само повтаряше тя. — Обожавам ви, Мадам.

Сложила два пръста на устните си госпожа Луиза уморено се усмихна, мислите ѝ я върнаха назад, към отдавна минали събития, тя се мъчеше да открие грешката, която бе направила тогава.

— Бях купила пистолета още в Англия, а в една медицинска книга прочетох къде точно се намира сърцето, ръката ми не трепна и все пак останах жива. Ако бях умряла тогава, много страдания щях да спестя! Нямахте да изпитвам повече разочарования от никого! И Иван Илич щеше да отиде по дяволите. На кого ли щеше да мърмори за обедите?

— А цигуларят на кого щеше да свири? — подвикна от съседната стая с насмешлив тон Иван Илич.

— Мерзавец! Вие най-добре знаете, че отглеждам сина на моя починала приятелка, той живее в къщата ми, в една малка стая към двора, учи в музикалната академия... Детето понякога се сърди, че не му разрешавам да идва при мен, когато имам гости... Кажете, господин Силвестър, трябва ли едно шестнадесетгодишно момче да гледа разни работи, които после да го карат да си фантазира кой знае какво?

Вместо отговор господин Силвестър се надигна от мястото си, за да накаже безсрамно хилещия се Иван Илич, госпожа Луиза го спря:

— Оставете, приятелю, около полунощ той вече не знае какво говори! Ще взема все пак най-после да се омъжа, за да влезе мъж в къщата, който да респектира Иван Илич. Аз вече не мога да се справям с него. Качил се е на главата ми. Всеки ден съм нащрек да не набие мене или някого от прислугата ми! Ужасен човек.

В очите на Мадам заблестяха искрени сълзи. Мъжете — Силвестър, господин Резеда и поетът нихилист гледаха сърдито към съседната стая, в която пируваше рошавият, дребничък човек, (Щом приближеше дванадесет часът през нощта, Иван Илич винаги си хапваше по нещо. Дали се намираше в кафене или при Мадам, в полунощ той винаги бе гладен.)

Иван Илич напълни догоре една чаша с вино. Оправи салфетката на врата си и тържествено се поклони на компанията в салона:

— Вдигам тост за годениците на Мърморана! За тридесетте годеници!

Мадам Луиза взе да се смее на комичното човече:

— Млъкнете, дърти дяволе.

После фамилиарно, но малко тъжно се обърна към господин Силвестър:

— Все пак и Иван Илич принася някаква полза. През последните десет години имах тридесетина годеника. Иван Илич проучи всичките — той чудесно умее да разследва, — опозна ги, издирва и накрая доказва, че всичките те са искали да се оженят за мен заради парите ми... Но, господи, заслужавам ли аз, на която херцози и крале са целували ръка, на стари години да бъда налагана с колан от някакъв си селски нотариус!

Госпожица Хорват, която на няколко пъти по време на приема направи опити да се сбогува, сега решително стана:

— Късно е вече!

Мадам Луиза пристъпи към нея, сякаш искаше да оправи някаква къдрица около нейния врат, и тихо пришепна в ухото ѝ:

— Да не забравя... Монте Кристо попита коя е госпожицата с хубавите очи.

После Мадам се обърна, все едно че нищо не бе казала.

Господин Резеда пристъпваше с широки крачки край госпожица Хорват из тъмните улици на Центъра. Редакторът изпитваше огорчение, като виждаше, че Клара е потънала в мечти.

— Е, струваше ли си да ходим на приема? — запита той подигравателно. — Нямахте ли да е по-добре, ако тримата със Силвия бяхме отишли да хапнем риба в някоя малка кръчмица в Буда или да четем илюстрирани списания в някое от тихите кафенета на Йозефварош? За себе си мога да кажа, че се чувствавах направо зле.

— Вие не можете да разберете, господин Резеда — отговори Клара. — За мен това са вратите към широкия свят... Дворецът на Мадам е нещо като граничен пункт в моя живот. Зад моя влак остават скуката, беднотията, грижите и еднообразните дни. Струва ми се, че отсега ме очаква само веселие, блясък и разкош. Хотел в Кайро, пътуване до Бомбай, парижката Гран Опера и тоалетите на Пакен... Може би ще имам и скъпоценности. Обещавам ви, че ще нося само старинни накити. Боже мой!... — възкликна госпожица Хорват и замълча, за да продължи след малко: — Прекрасното у Мадам е, че тя е обикновена и непосредствена като някоя селянка. А навярно знае да говори и на езика на крал Милан. Може да разговаря и с архиепископи. Божичко, какво ли е казвала на Уелския принц, когато го е приемала в своя салон? Как искам да ме научи да говоря хубаво.

Господин Резеда се изсмя остро сякаш въртяха нож в сърцето му.

— Ах, значи, милейди завижда на „Дамата с камелиите“? Въпреки че тя не каза нищо, заради което би могло да ѝ се завиди...

— Именно затова! Тя не спомена нищо за прекрасното в своя живот, за дните, пълни с блясък... Може би тя щеше да ми стане противна, ако беше разказала макар и само едно свое приключение, пък ако ще то да е било и с английския посланик — заключи

госпожица Хорват и решително дръпна лъвската глава на звънеца пред входната врата на старата къща на улица „Патантюш“.

---

[1] Малка възглавничка, слагана от дамите през 19 век отзад на кръста за по-голяма закръгленост на формите. — Б.пр. ↑

ПЕТА ГЛАВА

ЧЕРВЕНИЯТ ДИЛИЖАНС СЕ ПОЯВЯВА

Когато господин Резеда пристигна в малкото жилище на актрисите и поднесе на Клара и Силвия букетчетата теменужки с такъв небрежен жест, като че ли ги бе намерил случайно на улицата, той свари госпожица Хорват съсредоточено да изкърпва старо бельо: тя правеше това винаги когато беше тъжна.

— Какво ново? — попита той, но веднага до болка прехапа устни, забелязал старото бельо. (Той знаеше, че в такива случаи нещо в къщата не е в ред.)

Силвия сложи ръка върху рамото на редактора:

— Вчера ходихме на театър. На куклен театър. Кукловодът весело разиграваше куклите си, в дъното на сцената чудно блестяха прозорците на големите колкото детски играчки къщички. Сякаш биха покрити със снежен кожух... Беше много забавна вечер — добави Силвия с пресилено сериозен тон: господин Резеда все още не бе описал краката ѝ във „Фенер“.

Известно време Клара правеше мълчаливо бод след бод, мислите ѝ бродеха някъде далеко-далеко. (Изобщо само всеблагият бог би могъл да каже какво мислят жените, докато шият! Когато изкърпват детските дрешки, когато удължават ризите на мъжете си или репризират чорапите на своите внуци, те навярно винаги мислят за различни неща. Щом навършат петнадесет години, под предлог, че шият или кърпят, жените навярно вършат същото, което и мъжете когато нощем седят самотни в кафенетата и с пръсти рисуват най-различни фигурки върху мраморната маса.) После вдигна очи, които сега светеха с блясъка на очите на сърдечно болните.

— Искам още веднъж да пия от виното на авиньонските папи, господин Резеда! — тихо промълви тя.

Мечтателният редактор долови лекия намек и се засмя весело, като че ли Клара бе казала нещо много забавно.

— Старите папи отдавна са измрели, в Авиньон може би изобщо никога не се е произвеждало вино, а тази лъжа може просто да съчинена във ваша чест. Изглежда, някой е издал, че ваша милост е голяма почитателка на църковните големци — на папите с бели одежди и на кардиналите с пурпурни мантии с леко руменеещи лица...

— Наистина онова вино имаше цвета на кардиналските мантии. А вкусът му! На вярно в него са били разтворени рубините от пръстените на духовните пастири... Господин Резеда, бих желала отново да видя граф Монте Кристо!

В ъгъла на устата на редактора висеше краят на почти изпушена цигара, която вече бе взела да пари устните му. От болка той направи странна гримаса, после улови в длани горящата угарка.

— Както заповядате — отговори Резеда, като търкаше опарените си устни. — За мен ще бъде висше щастие, ако господин Алвинци най-после забележи възхищението ви, което би направило чест на всекиго. Той е изискан джентълмен и може да посвети час-два на ваша милост. Първият кавалер в Унгария обича винаги да изпълнява желанията на дамите, поднасял е подаръци даже и на херцогиня Естерхази. А старите графини от квартала на магнатите вече получават от него само букетчета цветя. С всички е внимателен, мил, обаятелен като средновековен владетел. Струва ми се, че той осигурява месечна издръжка на нашата обща позната Ленке Бартфаи, макар че с тази актриса в попреминала младост е имал вземане-даване само неговият покоен приятел, клетият Рихард В.

— Прекрасно — съвсем сериозно заяви госпожица Хорват. — От ден на ден все повече го уважавам. Макар че още не съм разменила с него нито дума. А миналия път, на улица „Хатвани“, той изобщо не ме забеляза от колата си!

— Браво, значи, вие вече дори го следите! — извика господин Резеда и плесна с ръце като клоун. — Бога ми, херцогиньо, права е старата поговорка: достатъчно е мъжът да е малко по-хубав от дявола. Алвинци не е красив човек.

— Вие не разбирате тези неща, господин Резеда! Струва ми се, че такъв е бил и Миклош Зрини...

— Личи си, че ваша милост е възпитаничка на госпожа Урбанович. Но това сега е без значение. Моля облечете се, аз дойдох именно с тайната мисъл да ви заведа на едно място, където ще можете

отново да видите обожаемия Алвинци. Приличам на средновековен шут. Не се чувствавам добре, ако бодливият камшик не се върти над главата ми.

Силвия, която се занимаваше с подреждането на най-различни фигурки от портокалови семки върху чинията, се обади с отчаян глас:

— А аз пак ли трябва да остана у дома?

— Защо? И ти можеш да дойдеш с нас! — сухо каза полуизвърналата се встрани Клара и крадешком погледна господин Резеда.

Силвия продължи още известно време да си играе с портокаловите семки, после се надигна от масата.

— Зная, че присъствието ми не те радва, Клара, и все пак ще дойда. Не ми се иска да извършиш някоя глупост. Господин Резеда, обърнете се към прозореца, ще се обличаме.

Обличането продължи дълго, защото дамите, противно на навика си, този път не си помагаха взаимно.

— Не е лошо да обуете и галоши — внезапно рече господин Резеда, — в полето снегът още се топи.

— Че къде ще ходим? — извикаха в хор двете момичета.

— Там, където сега се намира Едуард Алвинци. Буда-Зар.

Жените обсадиха редактора от двете страни, а той засмяно се отбраняваше. (Само едното му око коварно премигваше.)

— Не бива да се плашите толкова. Буда-Зар е малко селце сред възвишенията. Там се намира лятната вила на господин Алвинци. Всяка година на този ден той е там. Само един ден. От сутринта до вечерта. На трети март. Времето е слънчево, така че дори и от здравна гледна точка една малка разходка сред хълмовете на Буда ще бъде полезна.

— Аз не обичам да се разхождам, господин Резеда — нацупено измърмори Клара.

Господин Резеда имаше странно лице, понякога едната му половина се смееше, а другата плачеше. Сега той обърна засмяната страна към Клара:

— Чудесно ще се забавлявате, милейди. Нали знаете през целия си живот аз съм се стремял вие да се чувствувате добре.

Отвъд мостовете те се качиха на конския трамвай.

Дългите, приличащи на огромни кифли и вмирисани на бира вагони се движеха между възвишенията на Буда. От време на време кочияшът натискаше клаксона. При „Тюндер Илона“ направиха продължителен престой.

Трябваше да изчакат насрещния трамвай. Всички пътници се втурнаха в кръчмата. Докато кочияшът надигаше чаша вече за лятната си сметка, кондукторът направи няколко опитни хвърляния на намиращо то се в ремонт игрище за кегли. Навсякъде слънце и пролетна свежест. Нежните листа на дърветата изглеждаха пепеливосинкави, и по горския път весело подтичваше шарено кутре.

— Вече е пролет! — рече Силвия, като дупчеше с върха на чадъра си меката почва.

Госпожица Хорват гледаше с известно съмнение янусовото лице на господин Резеда.

— Далечно ли е още замъкът на граф Монте Кристо?

— Скоро ще пристигнем — отвърна загадъчният мъж.

Трамваят, които идваше отгоре, пристигна. Дългата кола уморено спря пред „Тюндер Илона“.

— Колко любов, щастие, мъка и радост возят тези кончета през лятото — разсъждаваше господин Резеда, — когато откарват трамваите с влюбените двойки към възвишенията на Буда. Да се изтегнеш в тревата през неделните следобеди на юни, отдалечно да долита до тебе звукът на латерната и за първи път да лъжеш и обещаващ вярност до гроб на девойче, което си примамил от строг родителски дом и довел на екскурзия. Да пиеш бира в „Зеленият ловец“, а вечерта да отнесеш пъстър букет цветя у дома! Който не го е опитвал, не знае какво значи да се живее! Когато бях студент Пеща, примамвах всичките си познати жени сред възвишенията на Буда!

— Стига — прекъсна го госпожица Хорват. — Едно възпитано момиче не се търкаля из гората!

Господин Резеда прихна:

— Ами, не се търкаля! През летните неделни следобеди са възможни много неща, за които човек през зимата не се и досеща. Любовта е красива само сред природата. Спомняте ли си комедийната актриса госпожа Борчи? Тя се разхождаше с младите хористи из гробищата на Дебрецен дори и през зимата, когато имаше сняг до кръста!

Компанията млади хора не бе повървяла и четвърт час пеш след последната спирка на конския трамвай, когато господин Резеда внезапно сложи пръст на устните си.

— Да пазим тишина, мили мои дами. Френският роман започва.

На един хвърлей от горския път се издигаше старинна неголяма лятна вила; известно време между големите дървета, които почти я закриваха, се виждаше само покритият с мъх стръмен и остър покрив от малки дъсчици, който сякаш бе излязъл, от някоя стара илюстрирана картичка. Канавката край оградата бе пълна със сухи миналогодишни листа, а розите в парка още се спотайваха под кафявите си сламени кожуси. Огромните дървета около къщата стояха в замислено безмълвие, като че ли тайно очакваха настъпването на нощта, за да избягат някъде далеч. Високата ограда от дървени летви заобикаляше градината, в дъното на която се таеше загадъчно усамотена вилата. Навярно е прекрасно да се събуждаш тук в ранно лятно утро, когато звънката роса възвестява раждането на деня. А с каква ли неизразима тайнственост е изпълнена нощта! Вятърът, дъждът, бурята и всички неземни мистерии се спотайват около самотната вила. От хълмовете слизат диви зверове и дебнат около нея в мрака на нощта. Изпълнени със зли намерения хора опипват дръжките на вратите и прозорците. Дъждът ходи с призрочни стъпки по покрива, а клоните на дърветата навярно тръпнат, докоснати от ръката на смъртта, потропват по стъклата на грижливо затворените прозорци. Как успокоително действа в такава дълга нощ присъствието на вярно куче и сигурно оръжие! Макар че какво ли биха могли да помогнат те срещу тайнствата на нощта?

Сега слънцето преваляше зад гората, златистите му лъчи се прокрадваха през клоните на синкавите дървета в изоставената градина.

Неочаквано откъм градинската пътека се чу шумолене на тревата, изпукаха клонки счупени под нечии стъпки, сърцата трепнаха от шума, внезапно нарушил тишината. Може би ей сега ще се, случи нещо! Убийство, ще се появят диви зверове или тайнствени горски духове... Госпожица Хорват притисна ръка към сърцето си...

В този момент по тясната пътечка се откри фигурата на мъж, облечен във фрак, с цилиндър и вратовръзка. На дневната светлина лицето му бе бледо като пергамент, като древен пергамент, пазен в

стара библиотека от куц библиотекар. Черна брада ограждаше лице го му и го правеше още по-бледо, а унилият му, печален поглед замечтано се рееше в храстите на градината.

От дясната му страна пристъпваше стройна жена в бяла булчинска рокля, с портокалов венец на златисторусата коса, с дълъг бял воал и ръкавици до лактите.

Те вървяха един до друг по градинската пътека сред лилави храсти и треперещи рози, безмълвни като мъртъвци, току-що излезли от старата крипта зад малкия замък, за да направят следобедната си разходка...

Скоро булчинският воал изчезна зад завоя на пътеката.

Господин Резеда прихвана отзад ръката на госпожица Хорват, която трепереше с всяка фибра на тялото си. Мълчаливо я отведе далеч от вилата.

Силвия следваше приятелката си, макар от време на време да хвърляше поглед назад към тайнствения дом.

Дълго вървяха мълчаливо.

— Господи, какво беше това? — най-после попита госпожица Хорват и избърса челото си.

Господин Резеда не отговори. Силвия разсеяно правеше с чадъра си дупчици в меката земя.

В „Тюндер Илона“ те седнаха до прозореца. Господин Резеда поръча греяно вино: вече се захлаждаше, а и дамите бяха доста измръзна ли при горската разходка.

Изведнъж, докато още пиеха виното си, пред „Тюндер Илона“ изсвистя силен плясък на камшик. Появи се огромна, боядисана в червено кола, много приличаща на дилижансите, които някога се движеха из Унгария, теглена от четири бързи дорести коня с дълги опашки. Щорите на прозорчетата на колата бяха спуснати наполовина. Точно пред кръчмата старият кочияш размаха камшик над конете. Огромните колела с грохот отнесоха червения дилижанс в припадащия пролетен здрач.

— Алвинци! — със страх изрече Клара.

Господин Резеда се усмихна иронично:

— Аха, значи, вие не го познахте в градината? А може би под воала не видяхте и госпожица Монтморенси?

— Да, тя беше. Балерината от Гран Опера — сериозно добави Силвия и разбърка виното си. — След безуспешните си опити в драмата и пеенето сега се е посветила на танца! Може би в него ще има по-голям късмет.

— Боже мой! Но каква беше тази странна разходка в гората? Във фрак и булчинска рокля? Нима нашите познати са изгубили разума си? — извика госпожица Хорват.

— Не, работата е много проста: през лятото старите Монтморенси — татко Щюмер и майка Щюмер — живеят във вилата, която Алвинци им е купил като подарък. А през зимата, през март, Алвинци празнува годишнината от своя годещ с госпожицата. Вероятно дамата и така е много щастлива, защото от тази работа едва ли ще излезе брак — обясни господин Резеда и се опита да се усмихне високомерно.

Още дълго госпожица Хорват се взира през прозорците на „Тюндер Илона“ към губещия се във вечерната синева горски път, сякаш очакваше червеният дилижанс да се върне, този път за нея.

— Да тръгваме — неохотно предложи Резеда. — Празненството завърши.

Госпожица Хорват мълчаливо закопча ръкавиците си.

— Боже мой, дали някога ще се разхождам и аз така в бяла булчинска рокля по пътеките на старинен парк... Навярно стените на замъка са покрити с портретите на прадедите. Дали Монтморенси в своята бяла рокля се спира при тях? Дали целува старото разпятие, принадлежало някога на майката на годеника ѝ? Умее ли тя да разговаря със старите мебели; свири ли на годишнината от годеща си на старото пиано сватбения марш на „Лоенгрин“? Моли ли се пред старата икона, към която са отправяли поглед жените от семейството; навива ли старинния музикален часовник, под мелодиите на който някой от прадедите е пиел самотен виното си?... Не! Лоти не навива часовника! А аз никога не бих забравила да го навия.

И госпожица Хорват напусна с бавни стъпки кръчмата „Тюндер Илона“. А през цялото време на пътуването с конския трамвай тя гледаше над раменете на господин Резеда със самоуверена, горда усмивка.

— Аз бих навивала старинния часовник — повтори по-късно тя още веднъж и тъжно се усмихна.

Господин Резеда вдигна рамене и забеляза:

— Ваша милост говори като някоя истерична пещенска еврейка, която вечер, ако не седи в ложата си в операта, чете Флобер или Шандор Броди...

ШЕСТА ГЛАВА

ПОСЛЕДНИЯТ НИХИЛИСТ

Бела Бонифац, журналист, упълномощен от Дантон и Робеспьер да управлява дунавската провинция, един ден успя с цената на огромни трудности да премине от Буда в Пеща.

По това време той живееше на Хълмовете, сред топящите се снегове и хапливи мартенски ветрове, където, времето скрива пред белоногата, ухаеща на теменуги млада жена — Пролетта — не само трупове на умрелите в зимната гора птички, но най-старателно се мъчи да въведе ред и чистота и сред хората. Още с първия полъх на пролетния вятър природата подхваща работата си и отнася заболелите през зимата от охтика и неспокойно мятаните се заедно с нощните снежни виелици тежко болни с прогнили дробове, изтощени сърца, с обхванати от рак стомаси и заболяла от любовна треска кръв; поглъща ги, както дървесните гъби поглъщат разпилените край стария воденичен яз греди. Живите придружават ковчега до гробищата, проветряват стаите и преглеждат останалите от мъртвия вехти палта, проядени от молците панталони и стари шапки, за да ги продадат на вехтошаря. Понякога навън, някъде далеко в края на града, беден просяк моли всемогъщата природа да премахне най-сетне от пътя му някой тежко болен, за да може да се сдобие с чифт стари обувки. А разяденият от рак старик, който вече само мислено се занимава с формите на болногледачката си, не иска да се раздели с потното си от страдания легло, както не иска да напусне тоя свят и младата придворна дама, привлякла съвсем наскоро върху себе си вниманието на негово височество херцога. Пролетно време смъртта кръстосва надлъж и шир своето владение, за да натори с човешки трупове поля и ливади, та върху тях да поникнат красивите цветя на приближаващото лято.

Навярно под гробищата, дълбоко в земята, има канали, по които към далечните поля и градини се отправят красивите очи на херцогини, гърдите на безпътни момичета, мозъците на учени и

сърцата на поети, за да се превърнат в прекрасни цветя, слънчогледи или диви рози. Ето, днес докосваш нежно с устни тила на прелестната любима и ръцете ти, треперещи от възбуда, посягат към топлата ѝ долна дреха, а утре тези вълнуващи прелести продължават да живеят в някое растение, в зеленчуковата градина на селянин от Ракошпалота, което се сервира под формата на салата а ла Фридрих Щастливия, приготвена според указанията на Брия Саваре. Ти изяждаш салатата (с апетита на гастроном, като гарнитура към вкусно приготвено месо), а през това време очите ти изучават живата плът на другите жени, под чиито пъстри рокли искаш да откриеш по-различни от познатите ти женски форми, и само силната ракия понякога те кара да си спомниш за мъртвата и обладавана от тебе любима.

Въпреки че подобни мисли могат да хрумнат всекиму, Бела Бонифац, вестникар и нихилист, смяташе под претекст, че се е вгълбил в разсъждение по този въпрос, да се промъкне безплатно покрай митницата при тунела. Беше облечен в кафявия си шинел, от който би се срамувало всяко плашило в Бачка, ако трябваше да го носи.

Но постовият бе бдителен и с рязък тон призова Бела Бонифац да заплати митническата такса.

Поетът вдигна рамене и се върна обратно. Колко глупави са хората. Та ако той имаше пари, щеше ли да остави колибата си на хълма Янош? Нали точно липсата на пари беше причината той да се дигне от Буда, за да отиде при приятеля си Силвестър в Пеща и да му иска в заем един-два форинта, а в краен случай поне двадесет и три гроша.

(Според неговите пресмятания щяха да му бъдат достатъчни двадесет и три гроша, за да изкара днешния ден.)

Митничарите гледаха Бела Бонифац така строго, както хората някога са гледали Михай Колхааз, търговец на коне от Колхаазбрюк край Елба, виновник за много походи, смърт, нещастия и мъки, както четем в книгата на Хенрик Клайст. Митничарите винаги са били строги хора, те и сега, придържайки се към своя жесток и безчовечен закон, постъпиха необмислено към господин Бела Бонифац. Нали е странно през тунела да не може да мине един задълбочен в мислите си човек, който сигурно не е най-некадърният в столицата, и то само защото е забравил да сложи в джоба си два медни гроша? А децата на богатшите безпрепятствено профучават в елегантни карети под хълма

Гелерт в посока на булевард „Кристина“ и когато наближат Варошмайор, внимателните кочияши забавят хода на конете, стъклата на каретите се спускат и лекият, свеж ветреца гали хлапачите на търговците на кашкавал ракия. Стари дами и затлъстели господа, в чиито хранопроводи скрито се разхожда ужасният рак, възмездие за младежките им прегрешения, заразената кръв и апетитните обеда, на които френският готвач е заливал с пикантен сос пържените дреболии на животни, лястовици и пойни птички — щом преминават влажния тунел, поемат дълбоко чистия въздух на хълмовете на Буда. „Природа! Романтика! Любов!“ — крещат дъщерите на госпожа Австрия, когато през пролетните следобеди минават край чудните сгради на Буда и поляната на Мартинович, за да могат не само с помощта на червилата, а и с руменината на пролетния дъжд да зарадват клетите си съпрузи — чуждестранни агенти и пощенски контета, които откриват любовта в харема на улица „Мадяр“.

И така, изгониха Бела Бонифац от митницата и кръвта в сърцето на нихилиста стана гореща: като Голфщром в студените океани. „Имал съм право! Винаги съм имал право! И ако запратя бомбата, пак ще имам право!...“ — казваха вълните на кръвта, която обливаше сърцето му, когато той с блаженството на мъчениците започна да се катери по хълма с крепостта, за да може оттам, поради липсата на двата гроша, да премине от Буда в Пеща.

Вече два дни не беше ял.

Пещенската акция на Бела Бонифац обаче не се увенча с успех. Господин Силвестър, неговият приятел и покровител, бе отишъл с господаря си на хиподрума и в този пролетен следобед господин Алвинци със сребристоклатна вратовръзка и синя шапка пиеше бирата си, докато неспокойни и буйни жребци и кобили с диви погледи и благородна стойка препускаха по зеления хиподром. След шестата чаша бира господин Силвестър ругаеше раздражено лорд Дерби и Елемер Батяни, защото не бе спечелил при надбягването. В същото време облеченият в развяващ се шинел (с какъвто навярно ходят пътуващите певци от Еперйеш и Лъоч или странстващите студенти поети, които скитат по пътищата и изкарват прехраната си, като декламират стихове на обутите в червени ботуши полски панове, най-голямото удоволствие за които бяха танците) Бела Бонифац препускаше на зигзаг из Пеща. Вече се свечеряваше, а той още не бе

срещнал никого, който да го почерпи поне чаша вино, затова се зае да търси място на улица „Ваци“, където да постави динамитна бомба със закана да запали фитила ѝ в шест часа следобед. После се отправи към железопътния мост, по който можеше да прекоси безплатно Дунав, и докато градът оставаше все по-далече зад клетия човечец, изминал цели четири мили с надеждата, че верният му приятел Силвестър ще го почерпи чаша вино, рунтавата му брада и отдавна неподстригваните къдрици престанаха да се ежат наперено, тъжните му очи зад пенснето помръкнаха и той започна да мисли за Христа, както правят бедняците, когато всички ги изоставят.

По-късно назарянинът помогна на Бела Бонифац да премине по железопътния мост, даде му и достатъчно сили да се покатери по хълма Янош, където той прекарваше зимата на безплатна квартира в една изоставена пьдарска колиба.

Долу в града вече бе започнало да се здрачава, само кулите продължаваха да блестят. На хълма обаче беше още светло.

Пред колибата на пьдаря имаше пън. Седнала на него, една облечена в черни дрехи дама очакваше Бела Бонифац.

Това беше Дидери-Дир, поетеса; разведена адвокатска жена, някъде от Трансилвания, с която Бела се бе запознал по време на своите странствувания из провинцията. Тогава той бе отделил част от времето си, за да запознае адвокатшата с поезията, четеше ѝ стихове, тъпчеше главата ѝ с безкрайни сантиментални разкази и поеми за сърцето и любовта; когато два дни по-късно отново го обхвана желанието да пътешествува, преди да потегли, той препоръча на страдащата от меланхолия жена някои поети: тъжния Ревецки, в чиито стихове бе втъкана златна паяжина, нежния като вечерен звън Томпа и „Пролетните води“ на Иван Тургенев.

— Но не отминавайте Бунин и Бабурич, почитаема госпожо. И ще видите, душата ви ще оздравее — бе казал Бела, закопчавайки догоре шинела си, като че ли навън духаше силен вятър.

— А после? — бе запитала жената със сребреещите коси и поглед на сърдечноболна.

— За останалото ще ви пиша!

По тоя повод Бела Бонифац наистина размени няколко писма с Дидери-Дир. По онова време поетесите си избираха такива псевдоними, защото имена като Теменуга или Зорница те считаха за

изтъркани. Когато баронеса Орси написа нов молитвеник, католичките оставиха направа старите. Ето как стават модерни жените! Дидери-Дир му изпрати стиховете, които бе написала след неговото посещение. У Бонифац винаги се намираха пари за пощенски марки, щом трябваше да пише или отговаря на писмата на дами.

— Как попаднахте тук? — строго запита Бела Бонифац. — Не ви ли казах да се пазите от Пеща? Това е най-поквареното място. Докарва жените до падение...

Храстите и дърветата по хълма бяха вече заспали, дремеха и огромните камъни, и обраслите в мъх дънери, затова отникъде не се чу глас на присмех над думите на Бела Бонифац.

Жената улови ръката на нихилиста.

— Аз сърдя ли ви се, че не живеете в дворец на улица „Андраш“, както разправяхте, когато бяхте у нас.

Бела вдигна рамене.

— Преместих се на хълма по здравословни причини.

— Където едва успях да ви открия след три дни лутане.

— Да бяхте си останали у вас, госпожо. Пеща зачерня човека. Тук няма поети. А и тези, които рядко се срещат, запълват времето си, като ухажват нощните дамички от кафене „Белицаи“. Надявам се, вие не искате да попаднете в кафене „Белицаи“?

— Напротив — отговори сърдечно болната жена. — Искам да видя отблизо младия Ендре Ади. О, аз научих много неща, откакто ме напуснахте. Кореспондирах си с някои хора, една жена ми разказа всичко за поетите, които в стиховете си проповядват революцията в живота, обещават на своите читателки идването на Ренесанса в любовта, а нощем пият бира и в музикалното кафене покровителствуват сиротинките на госпожа Йолан... О, божичко, защо не съм по-млада!

— При Йолан ли щяхте да отидете?

— Драги господин Бонифац, моля ви, разведете ме по местата, където поетите прекарват нощите си. Изгарям от желание да ги видя по-отблизо.

Нихилистът поклати глава:

— Госпожо, сбъркали сте адреса! Аз не познавам млади писатели и поети. Моето време мина. Аладар Бенедек, който носи на раменете си глава на лъв, е последният лирик, когото имам щастието

да познавам. Макар да е вече на шестдесет години брадата му да е леко посивяла, той все още има успех сред женския свят в Йозефварош. Или ако заповядайте, ще ви запозная с Имре Гашпар, който следобед си почива в кегли-клуба — една едноетажна къщичка на улица „Йозеф“, след като през целия ден е писал писма до разни епископи и евреи, търговци на едро. Писалката събира цялата си сила и фантазия, дребните букви се леят с библейско изобилие и неведнъж се появяват оригинални цитати от „Манфред“ или „Онегин“... Старият разносвач Шец никога не тръгва към различните краища на града с по-малко от десет писма. А докато падне здрач над Йозефварош, старият пощальон с червена шапка отново скрито се завръща в кегли-клуба. Или можете да се запознаете с беловласия, облечен в червена жилетка Гюла Ердеи, романист на отдавна минали времена, който за романа си „Бедният Дежьо“ получи двадесет форинта от „Пещи Наplo“, а сега пише оди, посветени на състезателните коне на Миклош Семере, тъй като за хората не си струва вече да се пее, с ваше позволение... С Ласло Шефер или Адорйан Селеш. Все прекрасни, сериозни мъже. Спартански характери, в джоба им никога не липсват кълчища, напоени с газ, готови за всеки случай, ако се наложи, да запалят страната... Мога да ви представя и редактора на списанието на гостилничарите, целият пропит с дъха на парадска водка и с миризма на восъчни свещи, който някога е носил факел при погребението на Кошут и досега продължава да пази восъчната угарка, останала от свещта. Лайош Чете, бащата на Адам Покроц, пие хилядния си шприц в кръчмата на тлъстия Лигети, докато Бела Яшкула Вираг редактира столични вестници на улица „Пратер“ и със сините си очи мечтателно се взира във всички високи прозорци, зад които предполага, че живеят богати меценати. Това са добри, но нещастни особняци, отдавна изкупили греховете си, които постоянно киснат из малките кръчмици на Йозефварош. Странна смесица от благородство и слабост. Понякога техен идеал е умрелият от глад английски поет Четертон или издъхналият в болница Гюла Ревички... Друг път идоли на тяхното обожание стават Робеспьер или Дантон. Те спазват законите на Дебреценското национално събрание от четиридесет и девета, обявени в голямата калвинистка катедрала... Но за най-добра компания аз считам Бела Понграц, изоставения от бога и хората поет, който дори през годините на най-голямата мизерия и нищета остана благороден и

чист, както старите златни монети с лика на млад император с лавров венец, извадени на бял свят от дълбините на крепостните кладенци... В самотните си скитания младият Гьоргей, генералски син, често попада из местата, където се уединяват поетите — по тавани, в стари мазета, в мизерни стаи, взети под наем от хора, които сами не могат да плащат наемите си. Младият Гьоргей е постоянно в движение, неспокойно броди из Пеща и Буда, тъй както някога е скитал по шосетата на юг от Лондон, към цветните градини на Англия. Успокоява се само когато от време на време го настаняват в една тиха къща в Липотмезьо. Веднъж в седмицата ползва отпуск и в компанията на графиня О. Б. Отива на театър, обикновено на някоя класическа пиеса, която младият Гьоргей е гледал още като дете в Париж или Лондон, а след представлението вечеря с графинята. Всичко е добре скроено от хитрите лекари. В компанията на дами господин Гьоргей не посяга към напитките, напротив, старее се да бъде млад, духовит и високообразован кавалер. На графиня О. Б. разказва за английската кралска картинна галерия, за чудесния Бритиш Музеум и за музиката на Хайдн, който има много почитатели в религиозните английски домове. Прибира се много преди полунощ, като преди това придружава графинята до далечната и тиха къща, защото графиня О. Б. също е болна... Ето, тези са моите приятели, госпожо. В техния кръг мога с удоволствие да ви въведа.

Дидери-Дир, поетесата (каквито са, общо взето, всички жени), предпочиташе по-близката луна, която плува над върховете на кулите, отколкото бледните, далечни звезди върху южното небе.

— На мене са нужни нови приятели, Бела — заяви тя пред колибата, надигайки се от пъна. — Навярно хората, за които ми разказахте, са леденосиви, мрачни, самотни, странящи от жените капризни старци. Покрай моя мъж ми е дошло до гуша от стари хора... Мечтая за дружбата на младежи с блестящи очи и изгряваща звезда, в тяхната кола искам да впрегна моя кон. Желая да се издигна, защото чувствавам, че имам талант. Та нито един от всички, които споменахте, няма свой вестник...

— Няма го вече Олвошд! — меланхолично забеляза Бела Бонифац.

Жената със сребреещите коси мечтателно загледа небосвода над хълма Янош, върху който бяха започнали да се появяват вечерните

звезди.

— Искам да се влюбя... Още веднъж да бъда влюбена, защото няма да живея дълго. В Ендре Ади или в Бела Ревес. Във Виктор Цолноки или Карой Ловик... в някой млад писател, който е в началото на своята кариера, като Жорж Санд в Алфред дьо Мюсе... Искам да бъда Мария Башкирцева. Ах, какви мечти: заедно да се изкачваме по стълбата на славата. Единия ден вестниците да поместват поема от Дидери-Дир, а на другия — песен от любимия, от скъпия Адфред. А понякога може да публикуват имената ни едно до друго в колоните на „Седмица“. Не, драги Бела Бонифац, аз не дойдох от снежните планини на Трансилвания, за да пия бира със стария Имре Гашпар в малкия кегли-клуб на Йожефварош!

— Ваша милост е кариеристка!

— Възможно е... Искам да имам лежа в Националния театър, в която през антракта да ме посещават облечени във фрак писатели. Може би ще имам салон, ще давам приеми и редакторите ще целуват ръката ми... Разрешавам ви понякога, когато нямам гости, да ме посещавате.

Дидери-Дир целуна Бела Бонифац по челото и с театрални стъпки напусна поляната пред колибата на хълма Янош. Бонифац дълго гледа след нея и накрая тихо промърмори в посивялата си брада:

— Ти пак ще се завърнеш при мене, бедно момиче!

След една седмица двете дъщери на Дидери-Дир посетиха господин Бонифац.

Бяха шестнадесет-седемнадесет годишни, нито хубави, нито грозни момичета. Олга лудееше по литературата, а Гизи — по изкуството.

— Чичо Бела, майка ни се е побъркала. По цели нощи обикаля из кафенетата с млади дългокоси поети и псевдожурналисти... Много се срамуваме за нея. Не искаме да останем в Пеща.

— Вървете си у дома, при баща си!

— Баща ни живее с една слугиня. Решихме да напуснем Унгария. Знаем да танцуваме, Олга пее френски песни със съпровод на арфа. Млади сме и не сме грозни. Вчера сключихме договор с импресариото. Отиваме в Русия като ваниететни актриси. Много ни се иска да дойдете с нас. Като баща или като стар приятел.

— Клетите ми! — с болка извика Бела Бонифац. — Ще загинете, ще изгорите, ще умрете. Ще пропаднете, в болница ще свършите.

— Елате с нас, не ни оставяйте да загинем! — замолиха се още по-настойчиво дъщерите на Дидери-Дир. — И без това тук нямате никаква работа. Пазите само колибата на пъдаря.

Бела Бонифац се замисли.

— Някаква работата все пак си имам. Всяка седмица трябва да пиша статия за списанието на гостилничарите. Ужасна отрова е литературата. Заразява като сифилис гражданите и гражданките, които се докоснат до нея. Всички писатели са мошеници. Твърдят, че работата им е царска, най-славната професия. А в същност никой не изпитва нужда от литература. Хората щяха да бъдат много пощастливи, ако я нямаше литературата. И без нея щяха да се раждат, да обичат, да умират. Големият, прекрасен живот няма нищо общо със ситните, гъсти букви. Писателите от векове съзаклятничат и тровят човешката душа, с цел да преживяват те. Приказките и песните им са, за да предизвикат неспокойствие и смут в човешката душа. А щом в едно семейство проникне сладката отрова на литературата, там тозчас идва нещастieto. Жените на всички писатели са нещастни. Шестнадесетгодишната дъщеря на моя приятел Силвестър се обеси. Ето че и вашата майка ви изоставя, защото нощем ѝ нашепват стихове по кафенетата...

— Ще дойдете ли с нас? — попитаха момичетата.

Ще дойда, бедничките ми. Няма да позволя да станете жертва на безумието, което наричат литература. Веднъж в зеления алкохол, друг път в протиеестествените пожелания на нервите, трети път в пламтящото горене на кръвта, навсякъде живее лудостта, която носи само едно име — литература. Ще се махнем от тази страна, където в името на литературата оставят да се движи на свобода една побъркана адвокатша.

Гизи, която бе по-практична, огледа отгоре до долу облеклото на господин Бонифац.

— Преди всичко да отидем на шивач, чичо Бела! — каза тя и хвана под ръка рошавия възрастен човечец.

... Две години Бела Бонифац обикаля из Русия с дъщерите на Дидери-Дир. С танците си момичетата спечелиха хубави дрехи и неголяма сума пари. Прекосиха цяла Русия — от Москва и Петербург,

чак до края на транссибирската железница, където казаците офицери полудяха при посрещането на първото варшавско вариете.

После, някъде далеч в Азия, на една затънтена железопътна гара им откраднаха всичко. Парите, сандъците с дрехи, скъпоценностите. И дъщерите на Дидери-Дир заедно с поета Бела Бонифац останаха без пукната пара, дрехи и храна на хиляди версти от унгарската граца, сред монголските конекрадци и подивели пияни офицери, на една полузатрупана от снега сибирска гара, покрай която влак минаваше само веднъж в седмицата.

СЕДМА ГЛАВА

ВИЕНЧАНКИ В ПЕЩА

В Пеща беше май.

Теглен от малкия си локомотив, бързият влак от Виена, който пътуваше по една от най-хубавите железопътни линии, навлезе в пещенската гара гордо и задъхано, като че ли се мъчеше да подражава на своя знатен, далечен родственик — експреса, Ница — Петербург, чиито дълги пулманови вагони щяха ей сега, да спрат и от потъналите в електрическа светлина, тапицирани с коприна и украсени със злато купета да заслизат руски князе, полски войводи и чешки милионери... И така, през тези дни на май бързият влак от Виена пристигаше в Пеща препълнен и изсипваше на перона измета на виенските кафенета — мъже със съмнителна репутация и порочни жени.

В Пеща имаше конни надбягвания.

От разкошните вагони на влака пъргаво слизаха живите „герои“ от полицейските досиета. Фрапиращо елегантни спортисти, които през зимните месеци дирят препитание сред посетителите на локала „Ронахер“, откъдето в зори се прехвърлят в картоигралните кафенета и често се подслоняват при старата цветопродавачка; борсови агенти и покерджии с решителни физиономии, червеникави лица и необикновени мустаци, прически и вратовръзки, които са по вкуса само на виенските гамени; бели гамаши и огромни бинокли в жълти калъфи. Дълбоко изрязаните лачени половинки или оранжевите високи обувки с връзки и токове стъпваха уверено върху пещенския асфалт. По тънките пръсти на гостите блестяха пръстени, а леренфелдският им диалект бе изпъстрен с апашки жаргон. Познанията и духовното си превъзходство те бяха формирали из виенските кафенета, нахално ироничните им погледи шареха по улица „Керепеши“.

Жените бяха още по-екстравагантни. Носеха бели блузи и дълги гладки поли; кръглите шапки жирарди или реморандките с големи пера стояха добре на главите им. Светлокестенявите им коси бяха гладко сресани и опънати назад, лицата руменееха, сякаш току-що

измити със студена вода. Очите им бяха сини, устните — розови, а зъбите — бели. Само че много рано започваха да дебелеят. Бяха жизнерадостни и самоуверени. Спортните лейди приемаха непринудено ухажванията на всеки добре облечен мъж, а любовниците им, маркьори в кафене „Хабсбург“, сега бяха дошли в Пеща на печалба.

По времето, когато най-луксозните заведения в Будапеща бяха „Синята котка“ и „Флора“ (Карой Шомоши още не бе открил едно от най-красивите вариетета в света), виенският тип жена се бе наложил като идеален за всяка истинска актриса. От Будапеща изведнъж изчезнаха пълничките дамички с млечнобели гърди и розова, като у малките прасенца кожа на лицето, които пиеха само бира или френско шампанско, скубеха мъжете студено и пресметливо, а докато лежаха в прегръдките им, мислеха за фойтонджията Макс. Само тук-таме можеше да се срещне още някоя и друга позастаряла, неуспяла да направи кариера в столицата дама, останала в мюзикховете на улица „Кирай“, където някога Едуар VII, тогава още уелски принц, се учеше да играе чардаш.

Цецилия Карола нощем, играеше в мюзикхола „Белицаи“, където още можеха да се срещнат (като последни припламвания на живота от „Синята котка“) графове и барони във фракове, чичо Блау играеше по риза билиард, с богаташа Лазарович, денем и нощем следвана по петите от верните си банкери Хартман и Лефкович, които като истински алкохолици се наливаха с шампанското на младия милионер. В пещенската нощ се носеше мелодията на валса от „Дамският батальон“ на Кмох и Райнер, изпълняван на сцената от осемдесет красиви танцьорки, облечени в трико. Чудесният отряд бе предвождан от стегнатата в униформа на хусарски капитан Цецилия Карола (тя докарваше до възторг както старите банкери евреи, така и младите графове). Батальонът замина със специален влак за Надварад, за да играе вечерта в „Черният орел“, и навярно по фасадите на сградите вече са се развявали празничните знамена, когато от Торино пристигна телеграма: починал регентът... Неприлично щеше да бъде в такъв момент Цицелка да подлуди надварадчани със своята дълга и гъста коса, която покриваше от главата до петите, затова представлението беше отменено. Госпожиците Кюри и Федак са големи приматадони, но те далеч не са в състояние да предизвикат такъв възторг, какъвто

възпламеняваше в Пеща младичката, наивна на вид Цицелка. Попитайте старите господа, преселилите се в Америка борсови агенти, хилядите сломени кавалери и Ференц Райна какво е представлявала Цецилия Карола, когато по време на представлението на „Дамският батальон“ разгръща националния трибагреник! Полунемската още пещенска нощ бясно аплодираше, файтонджиите, чакащи пред мюзикхола, крещяха „Да живее!“, а мелодията на песента се разливаше на вълни... Е, кажете, кое е по-хубаво: „Дамският батальон“ или песента „Капещи листа“, която е на мода сега? О, старите диригенти бяха прекрасни хора. Който някога се залови да пише историята на Будапеща, ще има какво да разказва за Карой Шомоши и за Цецилия Карола. Те научиха града да пирува. В Будапеща навярно и днес продължават да пият шампанско, защото то е стока, която винаги ще се търси, докато на света живеят богати чревоугодници и покварени жени. Но тогава, в дните на конните надбягвания, Карола вдигаше крак върху мраморната плоча на масата в кафене „Белицаи“, а Блау Диоген с благоговението на рицар пиеше шампанско от лачената обувка на чествуваната актриса, младите господа Елемер Батяни, Миклош Семере и Мюнци с дългата сива брада караха да им свирят френски мелодии, а господин Шомоши гуляеше заедно с гостите си; по същото време веселят и богат с идеи Лантош откри в Пеща първия елегантен ресторант, в кухнята на който огънят никога не изгасваше и човек можеше спокойно да се забавлява чак до сутринта, и все пак предприемчивият мъж претърпя крах, макар че приготвяваше пилешката супа по рецепта на Брия Саваре; по-практичните отвориха кръчми, които започваха работа след полунощ. Там, например в „Гробището“, златната младеж гуляеше до десет часа сутринта под мелодиите на Щрасер, които се изпълняваха по същия начин, както ги пеят и пастирите в полето, и пиеше бира от поставено върху масата буре; през май на мода бе да вдигат пианиста от леглото му точно на обяд, когато бързите жребци на Мони препускаха (докато кочияшът заедно с конете и сбруята им мечтаеше за виенския Пратер) към ресторанта в градския парк; червендалестият Фридман носеше на кръста си колан от звезди и двамата със Секула наричаха Пеща световен град, в който локалите изникват с темпо, на което може да завиди и Сан Франциско, и в който си дават среща танцьори негри и всякакви чуждестранни артисти; „Към древната крепост“ — казваха

хората и в представите им се явяваше целият разкош на Изтока и Запада, аз демимонденките, които дотогава вършеха любовните си похождения скрито, сега изведнъж плъзнаха и покриха като пролетни цветя всичко пред очите на удивения град (техните домашни адреси и имена бяха грижливо отбелязвани със златен молив в подвързаното с фина марокенена кожа тефтерче на капитан Капи, роднина на английския крал, почитател и покровител на женския свят и голям гастроном, така че в библиотеката му навярно по-късно можеше да се открие къде преди двадесет години е живяла драгоценната Мици Шварц); глухият дядо Фриц готвеше бобена чорба в своя „локал“ на улица „Пал Вашвари“, където файтонджии, господа от казиното и нощни момичета танцуваха през целия преди обед около пианото на охтичавия Брайнер, който вмъкваше в песните си такива безсрамни и цинични думи, че човек настръхваше само като го слушаше, а от черната паст на разтворената му чак до ушите уста зееше мракът на разкопан стар гроб и често, в най-големия разгар на веселието, от дробовете му започваше да блика кръв (а у дома го очакваха болна жена и дете); когато истински лумпени и любители на пиански оргии, господа, които диреха живота в опиянението, когато виенските момичета бяха оскотели и паднали до самото дъно, като Фифи, която, запушваше мястото на счупения си преден зъб с парче восъчна свещ, като налудничавата Грета, която, обезумяла, късаше дрехите върху себе си, или като Мици, която всяка сутрин искаше да сложи край на живота си, в тези именно времена дори и господата Рьодерер и Помери от земята на франките много добре знаеха, че в Пеща сега е май и има конни надбягвания. Преди да приеме ухажванията на своите любовници — артисти и файтонджии, — червенокосата милионерска дъщеря Флора Фрайстедлер най-напред ги изкъпваше в искрящото злато на шампанското. Героични времена, когато само за една нощ в пещенските гуляи се стопяваха цели състояния, пропилявани за шампанско, цветя и музика, която често се заглушаваше от пианските викове на виенските момичета.

Орфеум!

Как, топло, мелодично, бих, казал, омайно, звучеше тази дума в ония времена, времената на нашата младост! В заляната от розова електрическа светлина зала имаше танцьорки и херцогини, ризите на господата блестяха от белота, носеше се уханието на цветя, княз

Владимир седеше в ложата си в партера, на подиума чуруликаше малка субретка францужойка в къса поличка, келнерите с плешиви глави и изпити лица с достойнството на погребални уредници разнасяха в кофичките с лед вината на френските хълмове, а оркестърът разливаше вълшебната си музика. Широкият свят — Париж и Ница — ни правеше визита за една вечер... Но... отиде си Цецилия, след нея и другите. Някои от тях отвориха будки за цигари или салони за шапки на Ринга във Виена и само спомените им ги връщаха в Пеща през май, когато започват конните надбягвания, наричани някога майски тържества.

Тогава вестниците се пълнеха със съобщения за пристигането на изтъкнати представители на висшето общество в Будапеща.

Госпожица Хорват никога досега не беше ходила на конни надбягвания, като мъничка само бе виждала как препускат по булевард „Шугар“ огромната ловна кола на Гейза Андраши, лекият фиакър с червени колела, който кавалерът Варман си бе изписал от Виена, и каретата на Блашкович. В продължение на десет-петнадесет минути пред погледа на удивените пешеходци профуча знатната върхушка на Унгария. Наклонил напред глава с огромни бакенбарди, куцийт вестникар Несмени поздравяваше всеки познат с патериците си. Файтонджиите караха късопашатите си коне с такова самочувствие, като че ли всеки от тях бе спечелил на надбягванията. Воалите на дамите се развяваха весело, а мъжете подръпваха пепитените си панталони на коленете. Ах, лъчезарен, прекрасен свят!

Госпожа Урбанович изпрати нова помощ на дамите от улица „Патантюш“ и цялото красноречие на бедния Резеда отиде на пусто. След като си ушиха нови дрехи (госпожица Хорват — пепитен костюм, а Силвия — по-младежки тоалет от материя на сини и бели точки), в един от следобедите на надбягванията актрисите извикаха файтон.

— Мои мили дами, делничен ден на хиподрума ходят само касиерките на локалите и нощните пеперуди — каза господин Резеда.

Но актрисите посрещнаха думите му със смях.

— Ако се срамувате, да ни придружите, не идвайте — остро рече Клара.

Печалният мъж се примири със съдбата си.

— Честна дума — мърмореше той, — чувствавам се като търговец на бели робини, който води познатите си на панаир.

Разбира се, госпожиците бяха любопитни да видят най-напред графините. Господин Резеда им показва няколко магнатски жени, които бе виждал и друг път. Разположени в креслата си, младите графини напомняха пастелни картини. С деликатна, необикновено нежна кожа на лицето, в елегантни тапети, ръкавици и обувки, те седяха в оградената с червен шнур част от трибуните като някакви оранжерийни цветя. Откъде графините купуват шапките си, които по изящество и форма винаги се отличават от шапките на другите богаташки жени? Нима майсторът на ръкавици шие по специален начин на контеса Андраши? А нима тези млади дами, израснали безгрижно в разкошни дворци, пълни с антични предмети, художествени картини и азиатски килими действително се различават от останалите жени? Откъде вземат те розовите дантели за долните си дрехи и панделките за обувките си, на какво се дължат тези свежи вълни в косите им, този чуден блясък в техните очи, които и най-изкусната и заможна еврейка не е в състояние да постигне? Дали наистина гъвкавостта на телата им — дори и при по-възрастните дами — не е резултат на префиненото кръвосмешение през столетията! „Синя кръв!“ — казваха старите романисти. И обикновеният буржоа въздиша, че никога няма да може да опознае по-отблизо жените със синя кръв.

При една от обиколките им (госпожиците постоянно се разхождаха напред-назад, за да не пропуснат нищо) отнякъде се появи чернобрадият Алвинци с бяла шапка на главата. Движеше се с бавни, едва ли не отегчени стъпки, на ръката му се люлееше бинокъл.

— Да вървим! — нервно каза господин Резеда.

Госпожица Хорват обаче спря и впери поглед в лицето на Алвинци с усмивка, която обикновено се появява върху лицата на опитни куртизанки или на съвсем невинни жени, за да прикрият с нея своето вълнение.

Алвинци загледа объркано дамата, сякаш се ровеше в спомените си.

— Добър ден, Алвинци! — обади се госпожица Хорват, като присви очи дяволито. — Не си спомняте за мене, нали? Аз обаче не съм ви забравила!

(Господин Резеда помисли, че ще потъне вдън земя от срам.)
Азиатският хан повдигна шапка с ръка в бяла ръкавица.

— Моите почитания — каза той колебливо и хвърли бегъл и въпросителен поглед към господин Резеда.

Господин Резеда сви рамене и смотоледи през зъби:

— При мадам Луиза... на приема...

Алвинци се усмихна кисело. Извади носната си кърпичка и се изкашля.

— Да... Мога да ви дам някои добри съвети... — продължи той припряно, но доста сърдечно. — Навярно дамите искат да спечелят, макар че ако слушате мене, не залагайте. На конни надбягвания не може да се спечели. Но за да вземете участие и вие в забавлението, ще ви подсказва някои идеи. Ако позволите... Довиждане. Бързам, вече дадох старт.

Той леко вдигна шапка, ръкува се небрежно с госпожица Хорват и изчезна по стълбите към букмейкъра. Тълпата почтително се отдръпваше пред него. Тук той залагаше най-много. Беше некоронованият крал Алвинци на градчето на конните надбягвания.

Господин Резеда, чието лице бе станало тъмнорвено, хвана госпожица Хорват под ръка.

— Скъпа моя — поде той с една задържан гняв, — държите се като същинска селяндурка. Да не си въобразявате, че се намирате в Кишварда, където всеки общарски калфа познава драматичната наивка на трупата? Ние сме в Пеща, скъпа моя, където не е прието жените да заговарят мъжете.

— Действително Алвинци не се показва много възпитан — отговори Клара, станала изведнъж много сериозна. — Бях глупава, признавам. Понеже този човек заема голяма част от мислите ми, струваше ми се съвсем естествено и той да ме познае, когато се срещнем... Простете ми, Резеда.

Но господин Резеда не прости.

— Огледайте се наоколо — продължи той строго. — Виждате ли тази тълпа от жени с причудливи шапки, екстравагантни тоалети и решителни лица? Всички те са тук, за да се запознаят с Алвинци или с някой друг мъж, който има кесия като неговата. Но дори и те не смеят да заговорят никого.

— Колко глупаво постъпих наистина — промърмори Клара, огорчена до сълзи.

Разнесе се продължителен звън.

От навалищата излезе белобрад господин с контешка шапка и червена жилетка и се насочи към компанията. Беше облечен в кафяв редингот и им махаше със стария си бастун.

— Госпожице!

Беше господин Силвестър, секретарят на Алвинци. Той приближи и тикна в ръцете на госпожица Хорват няколко от кафявите картони, които държеше.

— Изпраца ви ги господарят — каза старият човек, задъхан от бързината.

— Как сте, чичо Силвестър? — запита Клара меко.

— Бързам! Бързам! Трябва да дам талони още на графиня Х., на старата госпожа баронеса В. и на вдовицата на Абранди. А надбягванията вече започнаха.

— Защо ги приехте? — мрачно запита господин Резеда.

Госпожица Хорват гледаше развълнувано картончетата.

— Десет форинта единият. Три пъти по десет форинта. За шести номер. Я вижте бързо, господин Резеда, кой кон е номер шест?

— Конят на Алвинци — Игнац.

Изведнъж над хиподрума се понесоха диви викове. Сякаш хилядите хора, които изпълваха трибуните, бяха обезумели. Скачаха по пейките и столовете. Крещяха имена на коне. Очите им изпъкваха. Жените пищяха истерично.

— Оттук няма да видим нищо от надбягванията — каза господин Резеда. — Обърнете се, госпожици. На трибуната седи господин Алвинци. По неговото лице ще познаем дали Игнац ще спечели надбягването.

Господин Алвинци седеше в ложата, запазена за членовете на жокейклуба, и наблюдаваше надпрепускването на конете през един от най-хубавите бинокли на света.

Отначало той следеше надбягването неподвижно, облегнат на мястото си.

После внезапно се наведе напред, като че ли с това енергично движение можеше да повлияе върху изхода на надбягването.

Бинокълът замря в ръцете му, докато от високата трибуна наблюдаваше препускането на конете в последните метри преди финиша.

После го свали от очите си.

Тъмното му, печално лице се озари от щастлива, по детски щастлива, тържествуваща усмивка, сякаш коледен ангелски звън бе огласил хиподрума... Седящите около него му протягаха ръце.

— Игнац! — ревяха хиляди гърла.

— Спечелихме! — извика и самозабравилата се, почти с насълзени очи госпожица Хорват. — Игнац. Скъпи Игнац.

— Дяволът да го беше отнесъл! — изсумтя господин Резеда.

Когато доведоха коня победител, госпожица Хорват изтича към белия парапет и щастливо заръкопляска с белите си ръкавици на дребното на ръст, доресто конче.

— Игнац! — промълви тя влюбено и нежно.

... Колкото и да се опитваше през този следобед госпожица Хорват отново да срещне господин Алвинци, това вече не ѝ се удаде.

— Защо Алвинци ме отбягва? — запита госпожица Хорват, когато най-после уморени и прашни тръгнаха към дома си.

Господин Резеда поклати сърдито глава:

Госпожице, запомнете: човек, който се мъчи да даде израз на чувството си на благодарност, представлява най-неудобното същество. Не знаеш какво да правиш с него. Впрочем Алвинци е суеверен; заложи ли някоя по-крупна сума на даден кон, започва да раздава талони на бедните си приятели и познати. Но има и други познати, за които в същото време залага на други коне, не на тези, на които е заложил за себе си. Можете да се радвате, нас той причислява към щастливите познати.

— Прекрасен човек.

— Нещо повече, ако на вас той помогна да спечелите двеста форинта (за да измолите победата на коня му, както старите магнатски жени, на които дава помощи, за да ходят в деня на надбягванията във франциансканската църква да се молят за щастието му), то самият Алвинци — както научих от един познат, вещ в тези работи — от победата на Игнац е прибрал в джоба си почти сто хиляди форинта. Ето източника на смятаното за неизчерпаемо богатство на Алвинци. Затова го наричат Монте Кристо.

Клара плесна с ръце.
— Обожавам го! — заяви тя.

ОСМА ГЛАВА

МЕЧТИ И КАРТИ

В следобедните часове на един от тези пролетни дни господин Резеда четеше романи и стихове на дамите от улица „Патантюш“

Редакторът Резеда от край време действуваше така: в ухажването на жените прибягваше към помощта на поетите. Всички свои възлюбени (цирковата ездачка от трупата „Хенри“, момичето от старата провинциална сладкарница, по чиито прозорци се вееха розови перденца, а върху етикетите на ликьорените шишета по лавиците се виждаха кошници цветя, дори и сърдечно болната вдовица на търговеца, в големите очи на която понякога така странно блестеше копнежът по небитието) той дължеше предимно на стиховете на Байрон и Пушкин. Като някой бидермайеров младеж Резеда винаги носеше в джоба си фино подвързана стихосбирка и щом останеше на четири очи с дамите, започваше пламенно и изразително, нежно и унесено да нашепва в ушите им подходящи за случая куплети. Понякога жените му разрешаваха да им целуне ръката, друг път леко погалваха челото му и го наричаха „драги Резеда“, изсушаваха цветята му между страниците на някоя стихосбирка, после се сбогуваха с редактора, който поемаше с наведена глава и мислеше за самоубилия се Хенрик Клайст. Така господин Резеда живееше във всяка своя любов, без да може да се добере до спалнята дори на попрецьфтялата вдовица на търговеца — закръглена матрона с гъсти руси коси, дълги мигли и склучени вежди. Спомняше си само за бледолилавата панделка, която заместваше жартиера на прекрасния ѝ крак, а дадената му за спомен кърпичка държеше под възглавницата си. Проучим ли частния живот на господин Резеда, ще стигнем до заключението, че жените са скъсвали с унесения мечтателен младеж в последното действие. Той никога не бе успял да докосне с устни жените по онова място на тила, където една целувка би могла да подлуди и монахиня с живот на светица... Пръстите му стигаха най-много до ръцете им и той се чувствуваше много неловко, ако трябваше да върви подир тях,

когато в дъждовно време те вдигаха поли и откриваха глезените си. В един летен следобед вдовицата — нека още веднъж, за последен път, споменем тази възпъльничка жена — го посрещна в цветната градина, облечена само в тъничък пенъоар, през който слънчевите лъчи очертаваха със сенки скритите под дрехата форми. Господин Резеда с разтуптяно сърце разпитваше за имената на цветята, без да смее да отвори очите си напълно. Женичката нарочно мина два-три пъти по огрените от слънцето места, остави вятърът да надува пенъоара и често вдигаше двете си ръце с къси ръкави към кока си, така че дрехата ѝ се вдигаше, кажи-речи, до кръста... „А синьото, госпожо, което е като Рихепинов стих, как се нарича?“

Така че не е за учудване, дето господин Резеда (който нощем в леглото си бе по-решителен и от Синята брада и разсъбличаше подред голи всички свои познати жени, като ту впиваше зъби в шията им, ту ги обсипваше с целувки) прекарваше пролетните си следобеди в малкото жилище на улица „Патантюш“ — където благоуханието на двете млади жени се смесваше с мириса на цветята от саксиите, бродираната възглавничка на дивана излъчваше дъх на женски коси, изпод покривалото на леглото излизаха незрими женски сънища, от червените домашни чехли, от гънките на кърпите за лице, от гребените за коса, от меките мъхести шалове се носеше ароматът на двете родени за любов млади жени — и четеше стиховете на куция лорд. Един цял предпразничен майски следобед той посвети на Лермонтовия „Герой на нашето време“.

— Утре ще ви донеса Бокачио — всяка вечер заплашваше с меланхолична усмивка господин Резеда. — Може би флорентинските братя и лекомислени млади жени ще окажат някакво въздействие върху моите дами.

— Донесете го, драги — мечтателно отвърщаше Силвия.

Но на господин Резеда не му достигна куражът да донесе най-хубавата книга на света. Може би се боеше за морала на актрисите.

Друг път в тясното преддверие застана тъй близо до Силвия, че усети под леката рокля нежните форми на топлата плът на момичето. Силвия гледаше спокойно с ясните си полуюеврейски, полуцигански кестеняви очи сантименталния млад човек.

— Простете — промълви господин Резеда. — Без да искам...

Но още същата нощ (в своето усамотение) той свали дори и чорапите на Силвия.

Пак бе следобед и цветята в саксиите по прозорците протягаха листа към слънцето, а белите, кичести цветове на люляка потръпваха нежно, както отправената към небето девича молитва трепетно се възнеса към тамяновия свод на катедралата. Слънцето хвърляше върху гъстата черна коса на Силвия, завита на масури като косата на някоя испанска сеньора, огнени стрели и я караше да блести. Златисти космици покриваха високата ѝ шия, а върху нежния синкав мъх над горната ѝ устна, като че ли се бяха настанили печални мисли, докато тя едва чуто си подсвиркваше тъжна унгарска песен. Господин Резеда четеше „Записките на ловеца“ от Тургенев, от които особено наблегна на тъжния разказ на шчигринският Хамлет. При всяко обръщане на страниците Силвия вдигаше очи към Клара, сякаш самата тя бе преследваният от съдбата Василий Василиевич, който се радва, че е достигнал последната степен на нещастиято.

Силвия престана да подсвирква.

— Докога ще трае това? — обади се тя, без да погледне господин Резеда или Клара.

Клара (която пак изкърпваше бельо) сви рамене, а господин Резеда довърши изречението, после затвори книгата.

— Попитахте ли нещо, Силвия? — завита той, любезно наведен напред.

Силвия въздъхна:

— О, не, нищо не съм питала. За какво ли и да питам, когато никой не може да ми отговори... Искам да зная защо съм тук, на улица „Патантюш“, и какво ми пречи да сключа договор в провинцията. Когато дойдохме в Пеща, ние си мислехме, че ще започнем някакъв чудесен, забавен, светски живот. Тайно се надявах, че ще се случи нещо изключително, когато аз, не обикновено, а хубаво, талантливо, умно и добро същество, се установя в Пеща. Но ето, нищо не се случва. А дните отминават един след друг. Сутрин слънцето грее в леглото ми, а аз продължавам да лежа... Боя се да стана, защото зная: започва нов скупен, дълъг ден. Докато лежа, все ми се струва, че като стана, непременно ще се случи нещо неочаквано, нещо изключително... Ще дойде някой... или ще получа писмо, което ще ми достави радост. Ще почувствувам нещо неизпитано досега... ще чуя

име, на което ще се зарадвам. Че някой следобед господин Резеда ще донесе стихосбирка, в която най-сетне ще намеря стихотворението, за което мечтая цял живот, без да помня нито ред от него... Много отдавна, тогава бях петнадесетгодишна, едно момче, наричаше се Медве, ми го каза на площад „Калвария“. Повече не видях Медве и сега, колкото и да насилвам паметта си, не мога да си спомня стихотворението. Понякога ми се струва, че съм омагьосана и ще се освободя от магията само ако си спомня това отдавна чуто стихотворение и го кажа в сърцето си така, както тогава на площад „Калвария“...

— Какво стихотворение може да е то? — сериозно попита господин Резеда.

Силвия тъжно поклати глава:

— Не зная. Дори насън не си спомням, макар че понякога нощем като в полудрямка ми идват наум такива незначителни неща от моето детство, за които никога не бих допуснала, че могат да се запомнят. В душата ми очертанията им се появяват съвсем неочаквано, като някаква картина или мелодия. Из онези дни например си спомних карираното палто на латернаджията, който идваше да свири в нашия двор, когато бях дете. Точно тогава се преселихме в Пеща. Майка си вече почти не си спомням, помня само баща си, който внимателно разрязваше късата си пура през средата, за да му остане още една. Но стихотворението, което тогава ми каза Медве, никога няма да си спомня.

— Кой е този Медве? — продължаваше да се интересува любезният господин Резеда.

— И това не зная — отчаяно отвърна Силвия. — Спомням си една малка сладкарница, там пихме кафе със сметана, в сладкарницата имаше клетка с черен кос, на закачалката висеше френският вестник „Фру-Фру“ и... бяхме с Медве... Ето само какво си спомням с положителност. Дори и очите му са избледнели в паметта ми. Сякаш се е отдалечил от мене толкова, колкото щастието от моя живот. Струва ми се, че ако си спомня стихотворението и ако намеря Медве, отново ще бъда щастлива както на петнадесетгодишната си възраст.

— Бедната — съчувствено каза господин Резеда, — и аз ще търся Медве...

Нежното носле на Силвия се зачерви.

— Господин Резеда, вие сте толкова добро момче, но това е вече направо скандално.

Госпожица Хорват тихо се засмя.

— Аз мисля, че Медве изобщо не съществува. Просто си го сънувала някой път. Когато бях по-млада, аз толкова често сънувах един поручик, той всяка нощ ме посещаваше в синя парадна униформа и лачени ботуши. Резеда, вие никога ли не сънувате момичета?

Деликатният младеж махна с бялата си ръка.

— Сънувам — отговори той с горчива ирония. — Всяка нощ имам по две жени. Вас двете.

Силвия отчаяно подпря брадичка на дланите си.

— Всяка жена е била щастлива някога. Една, защото е станала нещастна, друга е скътала в сърцето си някакъв образ и очаква неговата поява, трета пък се надява да дойде мъжът, който ще се ожени за нея... Аз на нищо не се надявам, в нищо не вярвам. Неотдавна зърнах на двора един амбулантен търговец на платове. Мина ми през ум, че щях да бъда по-щастлива, ако се омъжа за такъв продавач. Имаше хубав бял панталон.

Господин Резеда се засмя тихо, а госпожица Хорват — високо.

— А ти не се смей, Клара — продължи с упрек Силвия, — защото на света не е имало по-безумна жена от тебе. Да бъдеш влюбена в един мираж, в Едуард Алвинци! Наистина сега остава всяка вечер да се молиш за него.

Челото на госпожица Хорват почервения.

— Ти не знаеш за кого се моля.

— Изобщо не се молиш.

Госпожица Хорват прекъсна кърпенето.

— Напротив. Нощем в леглото склучвам ръце за молитва над сърцето си и притварям очи, за да не ме безпокои светлината на уличния фенер. И винаги повтарям в сърцето си: господи Исусе Христе и ти, Богородице! Направете така, че в живота си винаги да бъда така щастлива, както сега. Никога да не бъда по-влюбена. Да нямам друга любов освен него, човека, когото почти не виждам. Нека никога да не му принадлежа, никога да не държи ръката ми! Нека не ме среща, да не мисли за мен... Само аз винаги да го обичам и да не бъда разочарована от него, както монахините никога не оздравяват от съкровената си любов към свети Георги. Не е ли по-добре и по-хубаво

така, отколкото всеки ден да се бием с някой пиян съпруг или любовник.

Силвия упорито поклати глава.

— Госпожа Петери, съпругата на суфльора, бе най-щастливата жена, която някога съм срещала, макар че мъжът ѝ всеки ден беше пиян, а през следобедите ходеше в публичния дом да пуши лула и преписва пиеси. Винаги се биеха, мизерствуваха, гладуваха!... И въпреки това жената бе щастлива, защото, когато Петери заспиваше, тя можеше да седи до леглото му и да се вслушва в неговото дишане. Следователно все едно е дали любимият на една жена е граф или продавач на платове!

— Понеже суфльорът беше убедил тази добра и наивна женица, че той не ходи при нощните пеперуди, а просто организъмът му се нуждаел от необикновената атмосфера на публичния дом като от опий. Можел да преписва добре ролите само там, където нощем танцуват пияни хора и блъскат пианото до изнемога. Понякога той водеше със себе си и техния десетгодишен син, който четеше книжките си с приказки, седнал върху килима. За пребиване беше този Петери! — строго заяви Клара. — Никой от трупата не говореше с него. Дали още прекарва следобедите си на улица „Ерусалим“?

— Навярно — шеговито отговори господин Резеда, на когото разказаното хареса. — У дома веднага го заболява главата, очите, гърбът, както обикновено говорят такива негодяи. Пъшка, оплаква се, докато жена му сама рече: „Хайде, иди, мили... но гледай да си дойдеш по-рано.“

— Силвия тъжно добави:

— Излиза, че няма никаква разлика между Алвинци и суфльора Петери. Възлюбеният на Клара също ходи по чужди жени.

Отначало госпожица Хорват се засмя, после стана сериозна.

— Мило дете — каза тя с развълнуван глас, — да оставим настрана моето сърце! Аз наистина съм много щастлива, че най-последно любя някого. Приличам на онези жени, които цял живот плетат чорапи и в техните бримки вплитат всяка своя мисъл, блян, копнеж. Те никога не престават да плетат и не отиват при съседите, където любимият мъж пуши лула или пие вино.

Краткият спор замря неусетно, както кръглите вълнички по огледалната повърхност на езеро. Господин Резеда вдигна книгата, за

да прочете нещо от чудесния Чертафонов и неговия добър приятел, когато пред къщата спря някаква кола и из коридора проехтя войнственият глас на госпожа Урбанович.

Вдовицата хърватка бе по-цветуща от когато и да било, полите на сивото ѝ манто от естествена коприна се развяваха подир нея. На шапката ѝ бяха забодени три пера от златен фазан.

— Деца, дойдох в Пеща само за един ден за един час. У дома, у нас край Сава, строя дъскорезница, трябва от сутрин до вечер да съм там, иначе ще ме ограбят. Един път вече откраднаха гвоздеите... Но сега се налага да посетя госпожа Торич.

Актрисите угоднически милваха мантото на богатата жена.

— Колко сте прекрасна, лельо!

— Я не се занасяйте. Шапката ми е от миналата година, роклята също. Селянка като мен не е длъжна да следи последната мода. Аз се различавам от пещенските чиновнически жени само по това, че винаги купувам най-доброто, най-скъпото. Купувам по дванадесет чифта ръкавици наведнъж, та поне един да се запазят с години в добро състояние. Хайде да тръгва ме при госпожа Торич, защото искам да се върна с вечерния влак.

— Коя е тази госпожа Торич?

— Не разпитвайте много. За нея ми разказа съседът, моят „Миклош Зрини“, с когото вечер разговарям по телефона през Драва. Тази пролет му бе тръгнало зле. Работата му замря, банките отказаха да му дадат кредит, адвокатите взеха да споменават за търг и моят съсед с отчаяние гледаше в утрешния ден, а той, може да се каже, беше изряден като швейцарски часовник. Понякога търговците в нашия край фалират без особени причини. Работата им забира като парче скала сред Сава. Трябва да придойде голяма вода, за да мръдне камъкът в реката. И селяните златотърсачи често с месеци промиват речния пясък на Сава, без в ситата им да останат дори и пращинки злато. Друг път реката полудява и смъква от планините шепи злато. Затова нашите търговци знаят: и с краката нагоре да застанат, пак не могат направи нищо. Трябва да изчакаат да отмине треската... И спокойно да посрещнат разорението си, защото съдбата е отредила тъй. Кой знае как, но в своята беда моят съсед се отнесъл към госпожа Торич, гледачка от Буда. Като християнин католик той не можеше да пише на равина и да иска от него съвет, затова бе принуден да се задоволи с

гледачката. И така, размени съседът няколко писма с нея, тайничко замина за Пеща и я посети. Какво се е случило, не знам. Но клюмналата от мъка глава на съседа изведнъж взе да се изправя, банката в Есек му даде пари и той прави-струва, но до май западналото му предприятие се оправи. Оттогава нищо му няма. Дори и черният му дроб не се обажда, макар че по-рано го болеше.

Госпожа Урбанович разказваше така увлечено, че не забеляза кога госпожиците се бяха облекли и чакаха, готови за път.

— Дойдох с голяма, четириместна кола, всички ще се съберем в нея — каза вдовицата и натисна шапката върху главата на господин Резеда.

Гледачката живееше в покрайнините на Буда, дотам колата не можа да стигне. Стръмна уличка нагоре към хълма, тайнствено заключена врата на къща, която, изглежда, е била нова по времето на турското нашествие. Коридор, приличащ на лабиринт, а в дъното му стая със спуснати пердета: тук се бе настанила госпожа Торич. Тя бе жена със спокоен поглед и сресани назад коси. Лицето ѝ бе гладко и румено, на времето навярно е било хубаво. Преди да заговори, облиза устни с език.

— Вие, госпожо, искате да се посъветвате с мен, по делова работа, нали? — запита тя и за миг вдигна черните си, будни очи. — Заповядайте, седнете тук, до мен, другите не бива да слушат какво ще ви кажа.

Цялата обърната в слух, госпожа Урбанович се настани малко развълнувано. Жената я погледна спокойно и сериозно в лицето.

— Е, какво има? — попита тя с приглушен глас, като че ли от много отдавна познаваше госпожа Урбанович. — Влюбена ли сте?

— Има и такова нещо — смутено отвърна вдовицата. — Но повече ме интересуват търговските ми дела. Не, зная какво ще стане, как ще се развият нещата. Вложих много пари в една работа и сега не мога да спя нощем.

Гледачката поклати равнодушно глава.

— Влюбена сте. Често ви се случва да се влюбвате. Но не се срамувайте от това, тук идват и белокози графини със същите тревоги. Неотдавна дойде една баба. Влюбила се в съученика на внука си. Заради любовта не бива да се тъгува. Всички сме хора. А любовта не пита човека на колко години е. Спохожда го и в църквата, изненадва го

по време на молитва, насън и когато върши неща, които никого не интересуват... Не се срамувайте. При мен идват високопоставени дами от Пеща. Мнозина са намерили щастието си в тази къща.

Гледачката говореше спокойно, без патос и без да спира, а в същото време внимателно разучаваше актрисите и господин Резеда.

— Кажете ми, какво ще стане? — попита госпожа Урбанович.

— Моля ви, не ме питайте такива неща, не съм врачка. Всички врачки лъжат и живеят от вярата на хората в глупостите им. Мога да ви кажа само онова, което ме е научил насъбраният през дългия ми живот опит. И само толкова! Нека ваша милост винаги слуша сърцето си и ще има щастие във всички свои сделки. Заможна жена сте, не се лишавайте от нищо, което е необходимо на сърцето и тялото както всекидневният хляб. Вие сте усърдна, работлива и добра; здрава и със силна кръв. Повтарям ви, не се лишавайте от онова, от което изпитвате нужда, и щастието ще ви придружи във всяко ваше начинание. Нямам какво повече да ви кажа. Е, госпожици! Русата госпожица, я елате по-близо!

Госпожа Урбанович искаше да я запита още нещо, но госпожа Торич отмести поглед от нея и тя трябваше да стане и отстъпи мястото си на Клара, която се отпусна на стола с известна боязън. Госпожа Торич хвърли бърз поглед към девойката.

— Вие сте дошли при мен, за да ви кажа дали ще принадлежите на тоя, когото обичате?

— Не — отвърна Клара. — Аз знам, че никога няма да бъда негова.

— Само не ми възразявайте, любезна. Не можете ме измами. Тук идват целомъдрени светици, които дори на улицата не смеят да излязат сами, а в сърцата им живее дяволът. Не се бойте, и вие не сте различна от останалите. Бихте се отдали на онзи мъж, без да се замисляте какво ще стане утре, вдругиден... И недейте мисли. Вие никога няма да принадлежите на човека, когото обичате. По-добре избийте тази мисъл от главата си. Младо, хубаво момиче, не е много далеч от вас човекът, който ви обича истински и всичките му мисли са все за вас. Обичайте него и ще бъдете много щастлива в любовта си. Черноока хубава госпожице! На вас ще хвърля карти.

От чекмеджето на масата тя извади колода карти, тъй изтъркани и неясни, сякаш още Ленорманд е предсказвала бъдещето с тях. Накара

Силвия да сече, погледна замислено подредените карти, събра ги, отново ги разбърка, пак и ги подаде да сече и накрая взе да подрежда избелелите фигури, отляво надясно. Силвия гледаше усмихната интересните картинки: пясъчен часовник, танцьорки, скелет, старци — истински гадателски карти.

— Ето, вижте тук — взе да шепне госпожа Торич, — всичко ще стане съвсем скоро. Странно, може би още днес, преди слънцето да залезе, ще срещнете този, в ръцете на когото е бъдещето и щастието ви. Госпожице, аз мога да ви кажа само това, което показват картите. Съвсем близко е времето, когато вие ще бъдете много щастлива, някой постоянно мисли за вас, той вече е на път... Тръгнал е, идва, скоро ще бъде тук.

Тя бързо събра картите, като че ли тайнствените фигури и така бяха издали твърде много, извади една дълга връвчица и взе бавно и мълчаливо да превързва колодата. Заклучи ги в чекмеджето и въпросително погледна гостите си, учудена, че те, все още са в стаята.

Излязоха тихо, като преди това госпожа Урбанович постави една банкнота върху масата. Гледачката не посегна към парите, не поблагодари, само кимна с глава и остана неподвижна на мястото си.

Компанията слезе мълчаливо по тясната уличка на Буда, чиито къщи бяха стари-стари, като приказките. Всички се бяха замислили над думите на гледачката. Само господин Резеда се усмихваше тихо на себе си.

Влязоха в една малка сладкарничка, разположена на тесния площад, където имаше място само за стария кладенец. Закусиха кафе със сметана и козунак. Силвия озадачена се оглеждаше.

— Струва ми се, че някога вече съм била тук — рече тя, — само че не мога да си спомня кога. Тогава тези тапицирани в жълта коприна столове не бяха толкова износени, а и кафето бе по-хубаво.

— По-рано този сладкар е бил прочут в Буда. В сладкарничката му са си правили срещи влюбените пещенци — обясни господин Резеда. — Тук е царяла любовта, в старите огледала са се оглеждали щастливи лица. Как ли са се сбръчкали, преситени от живота, свежите тогава лица, как ли са помръкнали лъчезарните погледи! Сега малката сладкарница е овехтяла като стар споменик, всички страници на който отдавна са изписани. А някога, с настъпването на вечерта, влюбените са ставали от жълтите столове и са се прибирали в Пеща, след като са

били казани хиляди малки, но прекрасни неща. След тях е загасвала и лампата в сладкарницата! Такъв е животът!

— Не виждам клетката с черния кос! — мислеше гласно Силвия.
— И вестник „Фру-Фру“ висеше тук някъде, с натруфените си парижки дами и кавалери във фракове!

В ъгъла четеше вестник скромнен, облечен в черни дрехи младеж. Сега той свали вестника, който откри една къдрокоса глава и бръснато лице. Носеше очила. Бавно обърна към компанията високото си, бледо чело.

В същия миг Силвия безмълвно впери удивения си и премрежен от сълзи поглед в бледия младеж. После тихичко, тайнствено се засмя и щастливо махна на съседа им.

— Медве! — викна тя. — Какво правиш тук, Медве!

Младежът се изчерви и стана от мястото си.

— Отдавна те наблюдавам, но не смея да те заговоря! — отвърна с нежен, боязлив глас Медве. — Станала си много красива, откакто те видях за последен път.

— Ти също си се променил! И промяната е в твоя полза.

При представянето стана ясно, че са имали щастието да се запознаят с диригента Медве.

Диригентът бе сериозен и мълчалив млад човек. Затова пък Силвия непрекъснато и весело бърбеше:

— Днес следобед — говорихме за тебе. Спомняш ли си, веднъж ходихме на сладкарница... Как живееш? Какво правиш? Къде си бил, откакто не съм те виждала?

Медве едва смогваше да отговаря на всичките ѝ въпроси, беше твърде тих младеж. Само очите му гледаха учудено и от време на време той смутено пригладваше с ръка косите си.

— Медве, мили Медве! — повтаряше Силвия.

Когато вечерта вървяха към дома си, господин Резеда насмешливо попита Силвия:

— Е, госпожице, спомнихте ли си стихотворението, онова, някогашното стихотворение?

Актрисата се засмя тихо и щастливо:

— Да. Но няма да го кажа на никого.

ДЕВЕТА ГЛАВА

ОНЕГИН

*След любовта яви се муза,
ума ми мрачен просветли.
Свободен търся аз съюза
на дивни звуци и мечти.*

*Творя, сърцето не тъгува,
перото мече не рисува
край стиховете ми така
ни женски профил, ни крачка;
и няма пепелта да пламне,
тъгувам, ала без сълза.^[1]*

„Онегин

“

Господин Резеда живееше в Буда, на Крепостния хълм, и нощем на път за дома си често виждаше от каменните зидове да излизат древни крале. Резеда почтително сваляше шапка на учения Матяш или на мрачния, чернобрад Жигмонд и стоеше с наведена глава край крепостта, докато призрачните сенки на някогашните крале, изтъкани от мъглите на есенната нощ, от среброто на бледата луна и от отекващия в древните кули глух камбанен звън, отново изчезнат някъде покрай крепостната стена. Друг път се спираше в някоя дълбоко заспала улица и се ослушваше: изпод земята, от крепостните изби и сводести тунели, се носеше глъч на пиршества. От дълбините долиташе звук на лагерна тръба, дрънченето на металически чаши за вино, а пиянските песни на пируващите се носеха надалеч, както нощем в равнината се чува песента на войниците, които влакът с

грохот отнася на война. Не се знае витязите на кой дъвен крал са пирували в избата под крепостта, чиято врата е била заключена отвън и сводът над входа се е срутил, затваряйки завинаги пътя им нагоре... Друг път, наметнати с пелерини и качулки дворцови дами се промъкваша покрай него в безмълвната нощ, със стъпки, по-безшумни от нощния полъх на вятъра в гробище. Обувките на някои от тях бяха с позлатени токчета. Развяващите им се пелерини докосваша рамото на господин Резеда, но неговото кавалерско чувство не му позволяваше скрито да проследи загадъчните нощни дами, появили се от древността. Златните токчета на пантофките им тайнствено отнасяха господарките си из криволичещите улици на крепостния хълм в някоя старинна сграда, където сигурно вече ги очакваше дъвен като тях рицар.

Навярно нашият тъжен герой си беше наел квартира в Крепостната част само защото е искал неговите среднощни разходки да се различават от тези на пещенските младежи. Господин Резеда обичаше нощите и мистериите.

Някога той беше един от веселите и жизнерадостни младежи на градовете на Алфолдската степ и Северна Унгария, където бе прекарал рано отминалата си младост. В Кешмарк, в градината Мейза, пред чаша бира в едно с другите той пеше ученически песни и носеше бяла, английска тропическа каска, обувки с високи токове и дебел бастун (дръжката на който закачаше в джоба на самото си). Беше влюбен в Хермина Щолц, защото всички ученици в Кешмарк бяха влюбени в нея, и първият му дуел бе заради тази скъпа на сърцето му дама. В пустия павилион за танци в народния парк двама голи до кръста юноши кръстосаха криви, смъртоносни саби от времето на Имре Тьокьоли. Но богът на младостта бдеше над размахваните саби, поради което само един напръстник кръв бе пролята върху пода, по който неотдавна под звуците на полска полка бе танцувала Хермина Щолц с белите си обувки с панделки. Но вестта за дуела се разнесе и преди още нашият ликуващ герой да получи наградата си от Хермина (една усмивка, топло ръкостискане или целунато преди това от нея цвете), строгият учителски съвет изключи от лица участниците в дуела. Сините очи на Хермина и буйния ѝ смях дълго преследваша в тракането на колелетата на влака господин Резеда, който досега не беше чел друг достоен за внимание поет освен Хораций.

Гимназията в града на Равнината се издигаше сред горичка от зелени дървета и със своите готически прозорци и открити арки приличаше повече на кокетен ловджийски замък, отколкото на храм на науката. По-младите преподаватели ходеха да гуляят в съседните курорти заедно с големите ученици. Всеки ученик бе готов да даде живота си за учителя по рисуване Пицца Гро. Господин Резеда взимаше участие в тези гуляи, препускаше лудо с двуколката си, пиеше брудершафт с циганите, но никога не отиваше да прави серенади под прозорците. Разхождаше се из малкото градче на Равнината печален, обзет от тайнствената тъга, като преоблечен царски син, дошъл от царството на скръбта. Въпреки че на никого не бе говорил за героичния си дуел в древния Кешмарк, от Северна Унгария скоро долетяха писма, които разкриха прегрешението на Резеда. И постъпката, която според разбиранията на хората от Северна Унгария за малко не прекъсна кариерата на един достоен за по-добра участ млад човек, тук, в Равнината край Тиса, превърна нашия младеж в най-чествувания герой. В края на блестящия урок за Ягелоните учителят по унгарска история Пал Порубски (той говореше така, както можеха да говорят само някогашните провинциални преподаватели, които възпитаваха истински унгарци) намекна, че герои има не само в историята, а и в живота около нас... (По-късно същият Пал Порубски, който преподаваше и унгарска литература, приключи прекрасното животоописание на гвардейския поручик Бешенеи, като добави, че и в наше време има поети, чиито талант се развива с нас, край нас, пред нашия поглед... И този поет беше пак господин Резеда, който след претърпяното разочарование в любовта бе решил да пише стихове. Така учителите по онова време даваха криле на младежта!)

Мрачният и печален юноша, снажен и напет като витязите на Мария-Терезия, обичаше да броди самотен из парковете и градините и лицето му посветваше само когато съзреше някоя влюбена двойка в изоставеното гробище Марго или под лешниковите храсти в гората Буйдош... А в града жените и мъжете се любеха по същия начин, както и в другите градове, дори и с по голяма пламенност, защото тук бе прието да се прощава на момичетата, ако изпаднат в беда.

Странен бе този град. По склоновете на песъчливите хълмове живееха хора, родени от прегръдките на унгарци със славяни. Напети тирпаки^[2] летяха с прекрасните си карети, а жените носеха копринени

тоалети, разкошни като тоалетите на придворните дами на Сватоплук. Мъжете имаха благородна осанка, бяха смели, трезви, пестеливи и горди, като че ли и те бяха дошли от Дон. На върха на хълма се издигаше руска черква, в която пееха слезлите от Унг и Берг униати, девойките им бяха руси и мечтателни, като техните песни. Тирпаките се раждаха и умираха с вярата на Мартин Лютер, а унгарците — с тази на Дева Мария. В лоното на еврейската вяра пък живееха млади хора, които ходеха с ботуши и камшици за ловджийски кучета и лепяха стотарките върху челото на Бенци, жените им се криеха, като че ли току-що са се върнали от Лембергското гето, а ако все пак някоя се появеше, мъжете полудяваха при вина ѝ. Прелестни еврейки! Очите на будкаджийката ти откриват звездното небе на Андалузия, жената на аптекаря е мечтателна и тиха, сякаш излязла от приказките на „Хиляда и една нощ“. Докторицата пък е руса и къдрокоса и с гъстите си вежди, с покритата с нежен мъх шия и шал, наметнат върху раменете ѝ, когато отива при съседите, тя напомня трептящия над еврейските къщи камбанен звън от краковската кула на Ягелоните.

Един ден свенливият господин Резеда се запозна с Берта, младата съпруга на ветеринарния лекар, красива като Естер и добродетелна като Сузана. Живеещият, без да се оплаква, меланхоличен и самотен младеж заинтригува Берта, прекарала като ученичка една година в някакъв пещенски девически пансион. Може би този шестнадесетгодишен, рано развит юноша възбуди интереса ѝ заради историята му с една госпожица от Кешмарк!... Берта бе светската дама на града на тирпаките: платовете за тоалетите си изписваше от парижкия „Бон марше“, френският ток на обувките ѝ правеше реклама на майсторската ръка на пещенския ѝ обушар, а по бледото ѝ изящно лице се беше отпечатала някаква скрита тъга, като че ли мислите ѝ блуждаеха някъде далеч отгук и Берта дори не забелязваше витрините на новооткрития моден магазин на братя Ружони. Знаеше доста френски думи, които умело вмъкваше в речта си, любимият ѝ писател беше Мопасан. В градската библиотека, ръководена от госпожиците Розенфелд — едната с криви рамене, а другата с лунички, — тя трябваше седмици наред да чака, за да вземе някоя книга от любимия писател. Беше абонирана за списанията „Парижка мода“ и „Седмица“. През ученическите си години в Пеща се бе запознала с Йеньо Хелтай. Изобщо тя беше културна жена и

християнките и еврейките правеха гримаси, когато я виждаха да се разхожда сам-сама по обяд из корзото. Свиреше прекрасно на пиано романсите на Чайковски, а вечер мечтаеше за пещенската опера, където веднъж бе гледала балета „Виенски валс“. Ноктите ѝ бяха блестящи и чисти като на френска херцогиня, говореше се, че си водела дневник, но не е изключено да го е вършила само за да ядосва градските дами. Обичаше да прави със спортна цел дълги разходки из околностите на града, при които в джоба на дългата си пелерина винаги носеше малък пистолет със седефена дръжка. От ръката ѝ никога не изчезваше една френска книга с жълта обложка.

Господин Резеда често я придружаваше в дългите ѝ разходки и в повечето случаи пристъпваше мълчаливо до строгата женичка, обувките на която оставяха леки следи върху пътечката. Който по онова време е познавал по-отблизо господин Резеда, може почти със сигурност да твърди, че при разходките си в парка и извън града рамо до рамо с елегантната дама преждевременно остарелият юноша, замечтано си е спомнял за своята първа любов, за Хермина Щолц, макар че в сърцето му още не е трептяла нито една рима освен тези на изучаваните в училището поети.

Веднъж по здрач, когато се бяха разходили чак до далечната вятърна мелница и из пътя бяха слушали песента на странстващ певец, госпожата рече на младежа:

— Млади момко, вие сте твърде некултурен. Един ден ще ви поникнат мустаци и ще дойде време да се ожените, тогава госпожица Хермина отдавна ще е омъжена и ще къпе мръсните си хлапета. Вие трябва да се позамислите как ще покорявате други жени. Кажете, за какво можете да говорите на една жена, на която искате да се харесате?

Резеда сви рамене:

— Аз не искам да се харесвам.

— Приказвате глупости, млади момко — съвсем сериозно заяви Берта. — Мъжете и жените са на земята, за да се харесват един на друг. Нали затова жените кичат шапките си с птичи пера. Ще ви дам една книжка от библиотеката си. От нея ще научите някои неща за живота. Обещайте ми да я прочетете.

— Обещавам — отговори след известно колебание героичният момък.

Вечерта Берта (в момента в устата ѝ димеше тънко цигаре) подаде през прозореца си на господин Резеда малка книжка, подвързана с марокенена кожа. Книжката носеше заглавието „Евгений Онегин“. Но ученикът дни наред не я погледна, защото по това време пишеше завещанието си. Разпореждаше се с майчиния си дял, който още не бе негов. Завещаваше всичко — любимите кучета, коне, имения — на момичето от Кешмарк. Жалко, че нямаше под ръка доверен стар слуга, който на кон да отнесе написаното. Несигурно бе да се повери такъв важен документ на пощата.

На третия ден, отпуснал се в леглото си, той отвори, книгата и понеже в биографичните данни за поета (дадени в предговора) прочете, че Пушкин е бил убит на дуел от красивия офицер гвардеец, с интерес се зае да чете дългата поема, която обещавахе да бъде интересна.

Онегин! Колко хубаво би било отново да се върнем в ученическите си години и седнали на пейката в изоставения парк, между дърветата с издълбани в стволите им женски сърца и инициали, отново да прочетем „Евгений Онегин“! Да заминем за Москва и ръкопляскаме на балета, да четем писмото на Татяна и да се разхождаме по брега на Нева! На младини всички сме били Евгенийонегиновци. А кой ли не е проронвал сълзи върху скръбния гроб на Ленски?

Берта бе улучила добре. Четенето на Онегин изведнъж разкри пред господин Резеда чудесата на един непознат свят. И той реши да започне нов живот, да стане поет и вестникар. Да стане Александър Пушкин. И реши всичко в тази нощ, когато с горещо чело и препълнено сърце четеше звучните стихове на руския поет. На другия ден, по време на разходката към старите гробища, господин Резеда смело и с насълзени очи хвана ръката на Берта.

— Татяна! — каза той.

Жената погали лицето на момъка.

— Радвам се, че ви разбудих, момчето ми. „Но не бързайте да живеете и препускате чувствата си...“ Почакайте, по-кротко. Довечера на прозореца ми ще намерите друга книга, ще се запознаете с нов, чуден свят.

— Обичам ви.

— Значи, Онегин ви научи, драги, да любите, да покорявате и да бъдете смел? — отвърна с усмивка жената. — О, вие сте чудесен ученик. Надявам се, че някога ще поискате да умрете за мен, както Алфред дьо Мюсе. И така, довечера книгата ще бъде на мястото си, а сега да не говорим повече за тези неща.

Другата книга, която господин Резеда прочете благодарение на Берта, бе „Домби и син“ от английския разказвач Дикенс. Никой по-красиво и вярно от него не е описал Англия, Лондон, английските младежи и старци, синкавата мъгла върху уелските ливади и премятащите се из сърцата на англичанките пухкави облачета. Господин Резеда за малко не обля в сълзи ръката на скъпата дама, а после, по време на разходката към оршките лозя, те подробно обсъдиха живота и смъртта на малкия Домби.

— Вие сте моята мис Флорентин, госпожо — промълви прочувствено господин Резеда.

— Благодаря ви, задето ме сравнявате с героиня от роман — весело отговори Берта, — защото в града ми се подиграват, че съм била само една суетна кокона.

Третата книга, с която господин Резеда се запозна, бяха Андерсеновите приказки. И от този ден двамата вървяха озарени от особено вдъхновение по пътя край старата вятърна мелница в края на града и вече се вглеждаха внимателно във всичко, дори и в старите водосточни тръби, които досега не бяха и забелязвали.

В четвъртата книга бяха новелите на Бокачио... И именно прочутият флорентинец стана причина хубавият роман неочаквано да прекъсне.

Една нощ — беше през май, — следвайки съвета на Бокачио, господин Резеда отвори откъм улицата прозореца, който водеше към стаята на Берта. Запристъпва на пръсти, като за посоката се ориентираше по тихото дишане, което се долавяше в тъмната стая. Предварително бе разучил къде спи Берта и вече му се струваше, че долавя аромата на тялото ѝ, че лекото ѝ дишане докосва главата му като венец от чайни рози. И изведнъж в мрака прогърмя дълбок бас:

— Кой е тук?

Господин Резеда скочи към прозореца, като събаряше по пътя си столовете и масата, запалената електрическа лампа освети не само неговия път, но и този на ветеринарния лекар, който изпрати подир

спасяващия се арслан един револверен куршум. Куршумът изпищя край ухото на Резеда, сякаш смъртта бе изтръгнала протяжен стон от някаква безкрайна струна. Още същата нощ той събра малкия си багаж и избяга от града... Проектите на заможните родители на господин Резеда за бъдещето на техния син — Оксфорд, дипломатическа кариера и всичко друго — се превърнаха в разбити илюзии.

Такава бе историята на младежките години на господин Резеда. След тази нощ той стана странствуващ поет и вестникар из провинцията, после се премести в Буда. Макар и да бе прочел всички достойни за внимание книги, Резеда запази вечно свежа и непокътната пробудената в него любов към нощта, към нейната тайнственост и загадъчност.

С Берта — жената на ветеринарния лекар — господин Резеда кореспондира около година. Дните му преминаваха обикновено в писане на писма в една взета под наем хладна, прихлупена и полутъмна стая, която вероятно някога е била затворническа или монашеска килия. Крачката на писалището му бяха в стил рококо, мастилото си примесваше с бронзов прах, подписваше се с името на някой абат, а лилавия восък върху гърба на плика подпечатваше с един древен папски пръстен. Понякога писмата си до дамите подписваше с паче перо с името на гвардееца Бешенеи, друг път, когато разменяше писма с една госпожица от провинцията под името на рицаря Франкенщайн той украсяваше пергаментата с червени инициали: пишеше като Онегин на Татяна, пишеше като Синдбад моряка от „Хиляда и една нощ“: беше френският крал Хенрих III, когато кореспондираше чрез „пост-рестант“ с „Маргарита Наварска“. Понякога нямаше какво да обядва, но блъскаше глава, за да измисли хубави псевдоними, с които да подписва писмата си до жените. С особен успех имитираше подписа на Дьорд Запоя, който бе видял върху старинен пергамент. Резеда разменяше с романтичните дами от района Табан и Крепостния хълм дълги-предълги писма, без да познава лично нито една от тези „скъпи“ жени. Вечер или през нощта плъзваше писмата си през забравените отворени прозорци, порти или врати, като доверяваше на тях тайните си, а жените никога не се сърдеха, че той дава израз на сърдечните си чувства от името на някой древен рицар. Грижа му създаваше само Изаура, малката слугиня, която не знаеше да чете.

Берта отдавна му бе простила нощното посещение, та има ли на света жена, която да не прости такава постъпка? Държеше да получава писмата си до „пост-рестант“ в провинциалната поща, на името на Жужана Борнемиса, и в отговорите си до господин Резеда често подчертаваше, че храни към него чувства на майка или по-голяма сестра, която ръководи домакинството в старинен трансилвански замък, докато брат ѝ служи в кралския двор. Изпращаше му книги и в тях отбелязваше пасажите, които най-много ѝ бяха харесали: понякога косъм от главата, друг път белег от молив посочваше къде са се спирали замечтаните очи в провинцията. Така господин Резеда се запозна с Текери и Достоевски. От френските автори Берта обожаваше Мопасан, а от испанските най-много я забавляваха Сервантес и Петър Аларгон. Амедей Хофман и прекрасният Чехов пристигнаха едновременно в Буда, а кралските идилии на Тенисън дадоха повод за размяна на много писма. Така отдалеко Берта развиваше и обогатяваше културата на господин Резеда, докато един ден му съобщи, че пристига в Пеща с мъжа си и на Петдесетница следобед ще потърси своя брат-рицар в двора на кралицата. Него ден господин Резеда избяга от дома си, скита до късна вечер сред възвишенията на Буда, лежа в тревата, плака, писа стихове, чувствуваше се ужасно нещастен, мислеше за самоубийство и чак през нощта се промъкна на пръсти в стаята си, която в писмата си винаги бе описвал като разкошна рицарска зала, където той се разхожда, облечен в украсена със злато копринена пурпурна мантия и кардиналска шапка, в ъгъла голям часовник свири в полунощ църковна музика от Хайдн, а на столчето за молитва лежи средновековно разпятие, пред което той се моли за Берта... (може би господин Резеда избяга от дома си от срам или защото беше чудак и не смееше да се срещне с жената, която — по негово мнение — обичаше най-много?...) На масата лежеше една жълта роза. Това бе известието на Берта. Никога повече не си писаха.

Беше лято и господин Резеда се пренесе от Буда в Пеща — в Йожефварош, където дворовете бяха пълни със сенчести дървета, а прозорците на едноетажните къщи стояха отворени и нощем и нашият герой често спираше под тях и със затаен дъх слушаше дишането на спящите жени. Сдружи се с малките шивачки, понякога през следобедите ходеше в кафенето, стоеше там, скрит зад вестника, самотен и непознат, и се обръщаше към келнерите с „гарсон“.

Престана да пише писма, вече не измисляше красиви псевдоними, не определяше срещи на непознати жени по Крепостния хълм, престана да заплашва девойките от Буда, че ще ги грабне от тихия им дом. Копнееше за компанията на живи същества и в неделя следобед водеше гръдоболната си приятелка — малка модистка — на сладкарница, но, уви, вече не се чувствуваше щастлив в компанията на обикновените момичета. В сънищата му се явяваха образите на демонични жени, вариететни дами, шансонетки, френски субретки. Увеличаха го танцовачките, които идваха в Будапеща от Канада, във въображението си виждаше циркова ездачка, която усмихната го фиксира с поглед от седлото, докато конят ѝ пристъпва в танцова стъпка под такта на музиката. Мамеше го широкият свят и той дълго се застояваше пред афишите на вариететата. Сомнамбулата мис Флоранс или испанската танцьорка Сена Фраскита забавляваха цяла вечер господин Резеда, без изобщо да беше ги виждал. Мис Флоранс той с лекота пренесе в хола на старинен шотландски ловен замък, сред жени с червеникаворуси коси, с нежни лица и лъчезарни очи. Червеният костюм за езда прилепва към тънката ѝ снага, в ръката си държи камшик. Сеньората пък изпращаше в сърцето на нашия самотен мечтател стрелите на опияняващата грациозност на севилските жени и огъня на хереските вина. Запозна се с една цветопродавачка — Хортензия, заради която прекарваше нощите си из кафене-вариететата, в зори придружаваше младата еврейка до дома ѝ, като в пустите улици вземаше от ръцете ѝ кошницата с цветя. Сред прекрасните актриси, на чиито имена галантните градинари наричат рози, ябълки и круши, Хортензия бе единствената, която разказваше на господин Резеда за широкия свят, за руски князе, за покерджии и користолюбиви разсипници, когато на разсъмване сядаха в някое пусто кафене и жената пиеше кафе, а той си поръчваше чаша сливова.

— А какви са новините в балета, мила? — питаше господин Резеда повехналата Хортензия.

... След много месеци намираме господин Резеда в малката канцелария на един илюстриран седмичник, където той още от ранни зори, сред спарения и отровен от оловото въздух, коригира влажните колони на вестника, нарича се вестникар и когато веднъж успя, да се сдобие с билет за театър, взе, че се влюби в една фея със зелени дрехи, която пееше в първия ред на хора. Ходеше в кафене „Ню Йорк“ и

искаше съвети от Господин Хирш какъв да стане: критик или поет. По онова време — така разправяше дядо ми — господата Хирш били възторжени почитатели на литературата.

Тъй живееше господин Резеда до момента, когато от провинцията пристигнаха двете познати актриси и той започна да ходи на улица „Патантюш“ и да им чете романите и стихосбирките, подарени му някога от Берта. Живееше в Центъра и нощем заставаше под отворените прозорци с надеждата, че някоя жена ще застане там, за да погледа звездите, луната или облаците върху нощния небосклон, обаче никой не се показваше в часовете, когато господин Резеда едва-едва се влачеше към дома си. Срещу Великден в цяла Будапеща той единствен осъмна прав пред прозореца си, за да може като Фауст да приветствува настъпващия ден, казваше си наум стихове и бе готов с удоволствие да продаде душата си на дявола, стига той да поиска да я купи.

Едно от последствията от срещата в сладкарницата на Буда бе, че господин Резеда вече нямаше да има възможност да им чете чудесната история на Чертафонов и неговия приятел, настъпи край на спокойните безоблачни следобеди, когато в малкото жилище тъй романтично отекваха ударите на камбаните от църковните кули в Центъра, отмерващи часовете, когато в пролетния ден ароматът на цветята в саксиите се смесваше с уханието на госпожиците. След тази среща Силвия се приготвяше още рано следобед и излизаше от дома им като независима дама, без придружител, от бързане дори и ръкавиците си закопчаваше на стълбището. Един-два дни госпожица Хорват се чувствуваше оскърбена от измяната на приятелката си.

— Къде ли ходи? — питаше тя господин Резеда, който вървеше с наведена глава, като че ли в къщата имаше мъртвец.

Господин Резеда не отговаряше, само вдигаше рамене с болка и негодувание. Влачеше, се напред-назад из стаята, понякога се усмихваше с горчивина.

— Къде? — повтаряше госпожица Хорват.

Веднъж господин Резеда иронично се засмя:

— Ваша милост мен ли пита? Та вие по-добре би трябвало да знаете тайните на своята приятелка. Освен това вие също принадлежите към женския пол, а жените по-лесно разбират постъпките на другите жени! Стриндберг има право: жените са

особени създания, с тях не бива да се отнасяме като с възрастни хора. Достатъчен е само един малък знак или сигнал, за да се разклатят устоите им и те да прескочат границата на почтеността. Мъжете трябва да наказват жените, отново да ги превърнат в робини. Ако зависеше от мен, бих изгорил на клада всяка втора жена в Пеща...

— Заради Силвия ли? — попита Клара и погледна лукаво господин Резеда.

— И заради Силвия, и заради другите — отвърна господин Резеда. — Не е ли странна и смешна вашата приятелка, мила? Среща един тъпоумен диригент, който надали схваща, че живее, той едва ли изобщо знае какво значи да живееш, и тозчас обърква досегашния си спокоен и тих живот... Ходи по сладкарниците в Буда, като онези, готови да пристъпят границите на приличието пещенки, които се носят из безлюдните и тихи улици на Крепостния хълм в затворени карети с някой войник или рошав музикант... Любовта е прекрасно чувство, само да не беше свързано с толкова комични и неловки положения! Гъстите воали, които дамите спускат над лицата си, когато отиват в Буда, чистото и напарфюмирано бельо и новите ръкавици, нали всичко това са средства за съблазняване? Трябва да се издаде закон: мине ли някоя пещенска дама по моста в нови чорапи, да бъде изгорена на клада под хълма Гелерт. И зная, боже мили, тогава ще мине желанието на дамичките да се подвизават из сладкарниците на Буда, ще се откажат от романтичните си разходки с коли, от тъпоумните войници и смахнатите музиканти... Силвия никога по-рано не е украсявала ризата си с розови панделки!

Госпожица Хорват поклати глава удивена:

— Откъде знаете, господине?

— Защото по-рано в къщата нямаше розови панделки. Защо го прави? На глупавия диригент ли иска да се хареса? Кой е, какъв е този Медве? Никаквец, безделник, женкар. И тогава в сладкарницата навярно е очаквал някоя истерична госпожица, която да слиса с приказките си за музика, изкуство и други поразяващи извезните жени „чудеса“. Драга Клара, трябва да се направи нещо, не бива да оставяме Силвия да стане жертва на един глупав каприз, на едно противно настроение в някаква сладкарница в Буда, където часовникът свири интересна Моцартова музика, а по жълтите тапети се разхождат натруфени кавалери и дами, където изобщо всичко е направено така,

че да докарва женичките до състояние да се плъзнат по паркета на живота.

Клара се засмя с пълен глас.

— Вие сте най-забавният човек, господин Резеда — провикна се тя. — Веднъж един ваш познат ни разказа, че когато сте решили да преминете от вярата на Мартин Лютер към католическата, вие сте отишли в манастира на йезуитите на улица „Мария“ и сте замолили куция градинар да ви стане кръстник. Е, сега вие отново се обръщате към куция градинар... Какво общо имам аз със сладкаря в Буда и с разходките на Силвия? Навярно тя е много по-щастлива от нас двамата. Има ли по-голямо щастие от това да бъдеш обичана, влюбена, да се разхождаш ръка в ръка с любимия през хубав пролетен следобед из Буда, където няма опасност човек да срещне познати? Старинните къщи, криволическите улици ви кимат като съучастници; църквата в Табан е отворена и следобед, пред олтара на светата Дева цъфтят майски цветя, ароматът им се смесва с миризмата на тамяна и седнал на задните редове на пейките, можеш да размениш клетва за вярност. Вие сигурно никога не сте били с любима жена в някоя забравена тиха църквичка и затова не сте виждали как образът на Дева Мария по иконите се смекчава и става насърчаващ, а мустакатите светии се навеждат от потъмнелите платна по стените, когато край последния ред коленичат младеж и неговата любима... Впрочем вие ходили ли сте на църква?

— Ходил съм — ядосано отвърна господин Резеда. — В параклиса „Рокуц“, в ранна пролет, още в тъмни зори, когато църквичката се изпълва с измъчени и кашлящи монахини, които навярно дотогава са бдели над някой умиращ и сега са дошли да се молят за спасението на душата му. Ходех там, защото и аз агонизирах и исках монахините да затворят очите ми. Защо Силвия не стане монахиня?

Госпожица Хорват стана тихо и сложи ръка върху рамото на господин Резеда. Дълго се вира в лицето му.

— Послушайте, господин Резеда. Стига сме се оплаквали тук един друг. Навън е пролет и слънце. Сега вие ще слезете на улицата, аз ще се облека, а после ще отидем на разходка, ако щете и в Буда дори. Където никой няма да види, че съм се притиснала, към вас.

Господин Резеда целуна ръката на Клара. Актрисата нежно погали лицето му, а той се усмихна стеснително.

— Трябва да ви направя едно признание, драги — каза малко разчувствувано Клара. — Аз съм голяма грешница. Възпитана съм във вярата на Калвин и не мога като католичките да отида при йезуитите да се изповядам. Ще разкрия всичко на вас.

Господин Резеда пребледня:

— Какво се е случило?

— Не се плашете, нищо не се е случило. Обичате ли червения цвят? Ще си сложа червена шапка.

---

[1] Стиховете преведе М. Исаев. — Б.пр. ↑

[2] Малка поунгарчена народностна група от словашки произход, населяваща района на Ниредъхаза. — Б.пр. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

ЕСТЕЛА

Господин Резеда (който сега живееше в една кула, обитавана преди него от някакъв побъркан старик, през последните дни — точно сега четеше романа на един бивш лондонски вестникар — често си представяше, че е Хенрих Есмонд, полковник на нейно величество кралица Ана) мълчаливо крачеше до госпожица Хорват в този пролетен следобед на път за Буда. Само при Верижния мост бащински й каза:

— Клара, духа вятър, пазете шапката си.

Изобщо господин Резеда се държеше така, като че ли в семейството бе станало някакво нещастие. (В романа си лондонският вестникар описваше как баща му, голям приятел на Оливер Кромвел, е бил пронизан в сърцето на дуел, състоял се в цветната градина на Англия, а майка му, най-прекрасният и незабравим образ на земята, печално гледала в далечината от кулата на Уелския замък и леки облачета помрачавали най-красивите очи в страната на кралицата...) А може би госпожица Хорват на дело или мислено е изневерила на верния си кавалер и сега те са тръгнали към полето на преподобния Мартинович да погребат скъпия мъртвец, наречен любов, приятелство, великденско утро, слънчев лъч, проникващ през клонките на тополата, сън в зимна нощ (навън, около старинната кула бушува снежна виелица, върху отрупаното с хубави и стари книги писалище пуншът гори със синкава светлина, някой седи до огъня и вперил поглед в пламъците, мисли за една жена;)

— По този път е минал освободеният от затвора Михай Танчич — каза той с потракващи зъби, но високомерно усмихнат, като че ли сега този спомен запълваше изцяло мислите му, а не ужасът и страхът от думите, които щеше да му каже госпожица Хорват.

Стигнаха до Верижния мост и тръгнаха по него към хълма, наречен на името на светия епископ. Господи, какви ли ужасни неща ще му изповяда! Във френските романи, на мода в средата на века,

измамените съпрузи стискат устни в безсилно отчаяние, когато мадам, смазана под тежестта на доказателствата, тихо мълви: Monsieur, всичко ще ви призная... О, всемогъщи боже, по-добре нищо да не му казва! Нека го лъже безочливо и дръзко, да му сваля слънцето от небето, да изкарва черното бяло, да го заблуждава... Още бяха на моста и господин Резеда хвърли поглед към широката река, в хладните обятия на която мнозина са намерили успокоение, и понеже никои не са били открити в тръстиките на крайбрежните селища, достигнали са чак до Черно море. И сега там, в компанията на едроглави морски паяци и странни охлюви плува набитото от господарката си пещенско слугинче. Господин Резеда бавно и замислено каза:

— Сигурно дунавските риби добре се забавляват край Пеща. Докато в огледалната повърхност на бистрите води край Вишеград, където реката прави тъй красивия си завой, още се оглеждат крале и кралици от анжуйската династия, при Пеща тя гъмжи от престъпления, трупове, смрад и мръсотия и навярно сама изпитва отвращение от себе си. Омотана в черни дрипи, сред реката плува холерата, а скарлатината, свряла се между гъбичките по прогнилите дъски, обича да си почива край малките селца, затова спира във върбите, до близката поляна, на която си играят деца. В разпенените води се носят кореняци пещенци, които живи може да не са ходили и до Буда, а сега пътят им ги води след парахода, който отива за Мохач. Маркировачката от едно кафене си бе наумила да отиде в Комарно, дето бе гарнизонът на нейния любим, поручик от пехотата, и скочи в Дунава. Бедната, тя никога не беше ходила на училище. Не знаеше в коя посока тече Дунав. И едва ли щеше да загине, ако и беше известно, че трупът ѝ няма да отплува срещу течението до Комарно.

Стигнаха края на Верижния мост.

— А сега стига вече празни приказки, господин Резеда — заяви госпожица Хорват със строг тон, с който се говори на дете, изгубило родната си майка. — Оставете ме да си помисля малко и да реша откъде да започна, какво да скрия и да ви излъжа ли нещо?

— Кралице на моето сърце — смотолеве господин Резеда, — излишно е да си блъскате главата, за да съчинявате лъжи. Можете смело да кажете истината: кога и къде, с кого и колко пъти ми изневерихте? Аз съм болен и уморен от живота мъж, с жените се забавлявам само във въображението си, сковава ме някакъв

неестествен страх, който не ми дава дори да докосна дрехите им, макар че в среднощните си мисли аз си представям как всеки следобед се боричкам с ваша милост в малкото ви жилище, както селският момък с жетварката в сламата. В сънищата ми вие стоите срещу мен, хапете брадичката ми, кръстът ви се извива и през стиснатите си зъби стенете: „Не, не, не!“, но не успявате да се освободите, защото на младини аз бях добър борец... Сега съм като стария аристократ, който намира радост в болестта си, защото тя е спомен от младежките му години, когато е обичал безнадеждно.

Очите на госпожица Хорват блеснаха.

— Имахме един музикант, един блед флейтист, който често, — е когато партитурата му даваше възможност — се държеше безсрамно долу, в оркестъра, откъдето можеше да гледа под полите на актрисите. Напразно състрадателните актриси-майки се опитваха да го поправят: накрая директорът ни бе принуден да го изгони. И откакто спря да свири в театъра, стана порядъчен човек. Но да оставим настрана тези младежки прегрешения! Приятелките ми в училището гледаха най-различни снимки и бяха много щастливи, от вестниците изрязваха букви и съставяха неприлични думи, криеха стихове в чорапите или в корсета си. Много от тях сега са щастливи майки. Не се тревожете, господин Резеда, може и вие да станете щастлив и спокоен мъж.

— Не се тревожа, господарко моя, за себе си аз никога не се тревожа... Но какво се е случило, каква е тази промяна, която от дълго време наблюдавам у вас?...

Седнаха на една каменна пейка под паметника на епископа Гелерт. Господин Резеда заби поглед в земята, а госпожица Хорват замислено гледаше пещенската панорама.

— Естела е град в Навара, но така се наричаше и една моя приятелка от младежките ми години, която в театралната школа носеше най-хубавите шапки — поде госпожица Хорват с унесен глас, сякаш разказваше не за себе си, а за някой друг. — Естела бе синеоко, червенокосо и доста порочно момиче, веднъж ухапа ръката на Уйhazi, наричаше Маркуш херцогиня най-безочливо я питаше откъде купува парфюма си с дъх на сено. Не остана дълго в школата, животът я отнесе нанякъде, за известно време от погледа ми изчезнаха хубавите й шапки, фини чорапи и красиви обувки.

Преди няколко седмици, в един пролетен преди обед, срещнах Естела на корзото. „Боже мой, колко вулгарна е станала!“ — помислих си аз в първия момент, когато я забелязах. А всъщност Естела не бе променена, беше си същата, каквато и в школата — демонична жена, само моята мярка вече бе друга, по-различна от преди; така, привидно се изменят къщите и дърветата, които, докато сме деца, ни се струват огромни, а когато ги видим като възрастни, ни изглеждат като храсти. Естела и сега обичаше да носи зелени дрехи и раирани чорапи. Беше обута в половинки с дебели подметки, с каквито англичанките правят околосветските си пътешествия, лицето ѝ бе покрито с ръждивочервен воал, а от едната страна на шапката ѝ бе забодено перо от крило на синя врана. По мъжки раздруса ръката ми и ме нарече милейди. Предложи да влезем в едно кафене на дунавския бряг и там Естела веднага огледа старите господа, които четяха вестници. Седнахме в един ъгъл, приятелката ми поръча на келнера студено птиче месо, после внезапно ме погледна засмяно:

— Сега аз съм англичанка, скъпа, това харесва на мъжете в Пеща!

Свикнала бях колегите ми да имат по-свободни възгледи от мен и нравственият им живот невинаги да е безупречен, нали бях актриса в провинцията, господине, а там старият ни директор хапеше раменете на всяка новопостъпила актриса. Знаех, че Естела не е добродетелна и се упреквах, задето седнах с нея в това крайбрежно кафене.

— Вземам уроци по английски език, вече зная не по-малко от триста думи — продължи Естела, като в същото време си похапваше с апетит. — Най-примамливото злато на света е британското. В Англия се произвежда най-финото дамско бельо и щом в Пеща пристигнат англичани, госпожа Щайн незабавно праща портиерката да ме повика. Имам вземане-даване само с чужденци, пещенските мъже са покварени тъпаци, не умеят да пазят тайна и на корзото или по улица „Ващи“ открито сочат жените, при които са ходили. Достатъчно е само да се запознаеш с някого в Пеща, и на другия ден целият град знае цвета на жартиерите ти. Обичам и германците, макар че те са малко груби и с часове измъчват човека, понякога правят опит и да се пазарят, но за щастие госпожа Щайн е енергична жена, не признава никакви шеги по отношение на парите. За французите, които посещават Пеща, не си струва да се говори. По-големи

нехранимайковци са и от пещенци, затова, заговорят ли те на френски по улицата, пази добре колието си. Докато беше жив старият Бараняи, при госпожа Щайн често идваха господата от казиното, графове, барони, дядо Бараняи ги водеше при дебелия госпожа Щайн, за да им разреши да погалят веднъж-дваж нейните момичета. Бяха аристократи, за тях научих една-две френски песнички, които пеех, като си съпровождах сама на пианото, докато се изстудяваше шампанското. Портфейлите в копринените фракове бяха издути от едри банкноти, а веднъж херцог Т., след като изпи много шампанско, ми подари кърпичката си, на която бе избродирана херцогска корона. (По-късно с тази кърпичка аз произвеждах истински фурор сред господата израилтяните.) Но Бараняи се парализира, а от някогашните аристократи при госпожа Щайн понякога идва само Едуард Алвинци, изпушва по една хубава пура и изслушва с известно съмнение нейните уж взети от живота историйки, след което на жената вече изобщо не ѝ идва на ум да му предложи стоката си. „Няма жени в Пеща!“ — въздишат — някогашните бохеми...

Естела си беше приказлива още в училище, но оттогава се бе научила да бърбри още повече. Непрекъснатото дърдорене е свързано с нейната професия да забавлява мъжете. Навярно има и няколко дежурни истории, анекдоти и шеги, които разказва нощем по пеньоар... Вие разбирате, драги приятелю, че когато Естела произнесе онова име, сърцето ми трепна три пъти едно след друго, както в мрака на зимната нощ, сред безмълвието на пограничните гори прозвучават ударите на сигналната камбана на железопътния кантон, за да уведомят за приближаването на влака. Почувствувах се нещастна, завист, мъка и гняв стиснаха гърлото ми. Може би на тая пачавра се бе отдало да ограби някои свободен час на Алвинци!... Искаше ми се да ударя мръсницата в лицето.

— Е, а Алвинци проявява ли интерес към тебе? — запитах аз със сдържан глас.

— Мен всички ме обичат — с дръзка усмивка отговори тя и очите ѝ светнаха с някакъв странен, фалшив блясък и аз тозчас разбрах, че Естела лъже. Сърцето престана да ме боли.

Естела си поръча сушени плодове и смукна веднъж-дваж от цигарето с корков мундщук.

— Щастлива ли си? — запитах аз.

— Та какво значи думата щастие!

Погледна ме, сви рамене, после, малко натъжена, отвърна глава встрани.

— Понякога ми се струва, че съм много болна — промълви тя. — А по-рано костите ми бяха железни, орехи можеха да трошат върху гърдите ми. Налага се да се лекувам, ще ходя в Дрезден, там живеел някакъв прочут лекар... но засега в спестовната си книжка имам само седем хиляди форинта. Когато станат десет, ще отида да се лекувам, да почивам, може и да се омъжа за някой порядъчен германец... Макар че мъжете ме отвращават.

— Не се ли влюбваш?

— Понякога... Не бива да слушам сърцето си. Достатъчно бе веднъж, бях тринадесетгодишна, когато пих кибрит заради един каналай. Да не мислиш, че събирам грош по грош, за да ги дам на някой мошеник, който да отмъкне, да проиграе на карти или пръсне по жени спестяванията ми, добити с такъв горчив труд. А хитреци има, всеки ден се явяват... Гледат — облечена съм добре, почтена жена съм, защото аз още преди четири години — когато събрах първите хиляда форинта — забраних на госпожа Щайн да ме представя на местните контета. Как не, да стана уличница заради кефа на тези пещенски нехранимайковци! Дори и на оня от тях, който има най-лъскав цилиндър, не бих позволила да завърже панделките на обувките им. Няма да допусна в кафенето или по улицата да сочат след мен: „Ето я, дъртата Естела, която тогава и тогава, там и там, за толкова и толкова...“ Господ да ги убие тези бърбиви, подли мъже!

И елегантната англичанка тъй ядосано хвърли цигарата си на пода, та чак келнерите погледнаха към нас. Спусна воала върху лицето си и продължи да говори по-приглушено:

— Ех, истина е, вече не съм млада, признавам, днес по улиците се разхождат по-красиви и по-млади от мен, нали всяка дошла от село слугиня става кокотка. Дотегне ли на шапкарката да мъкне кутиите с шапки — отива при госпожа Щайн да се изкъпе и облече нови дрехи. На машинописката ѝ се прииска хубава рокля — след работа тича при госпожа Щайн. Жената на инженера и адвоката със златен кръст на шията, невестите от Буда, всички те бягат по здрач в кухнята на госпожа Щайн и от нищо не ги е страх, освен да не би влезият мъж случайно да се окаже техен познат, който ги е ухаждал на бал или на

концерт и на когото те иззад ветрилото са казвали: „Чайковски! Обожавам музиката му...“ Но повечето от тях са решени на всичко, защото ето, пролетта е вече тук, трябва нова рокля. Всички мъже в този град работят, крадат, мамят, грабят, играят на карти, за да имат уличниците нова пролетна шапка. Мъжете се хвърлят в Дунав, пускат куршуми в главата си, лежат в затворите заради пещенките. Бедните, те дори не могат да си представят, че надвечер обожаваната от тях, жена дебне през кухненското перде на госпожа Щайн как нагоре по стълбите се препъва някой пиян германец или файтонджия с гуша, спечелил на конните надбягвания, който щедро подарява и за копринени чорапи... Цяла Пеща е един огромен публичен дом, портиерката на госпожа Щайн навярно ходи и в църквата, за да покани при господарката си току-що венчалата се млада жена... И да остарее, да се разболея, своята почтеност аз няма да продам за никакви пари. При госпожа Щайн до мен никога не се е докосвал пияният цигански диригент или крупнето от казиното... Гарсон, моля чаша коняк. Две.

— Благодаря — отказах аз, — не обичам алкохол.

— Лесно ти е на тебе, здрава си, а аз вече се чувствавам добре само когато обърна няколко чашки. Разбира се, много внимавам питието да е скъпо, първо качество и приятно. Германският чичо напразно се опитва да прекара икономично с мен, унгарското шампанско е за кочияшите, моята марка е „Помери и Грено“. Но и от него само най-хубавото. Госпожа Щайн знае, в салона ли съм, не може да поднася евтино вино в скъпи бутилки, защото ще ги захвърля върху главата ѝ: пия ли, понякога ставам буйна.

— Ужасно — рекох аз.

— Много съм нещастна! — добави тихо Естела и замълча.

Такова бе признанието на Естела, тя сподели с мен и други неща, които вече не си спомням или нямам желание да ви разкажа.

По-късно Естела ми разправи и за детските си години: живеели на село, в едноетажна къща, дърветата наоколо шумели високо над покрива, а нощем в двора лаели верни кучета. Тя била мечтателно момиче, винаги печална привечер, когато всичко наоколо затихвало, а между дърветата тъжно се промъквал здрачът. Без сърце е онзи, който не се разчувствува по здрач. Една есен заминала за Пеща, в късните следобедни часове над града се носел черен дим от близкия фабричен комин, в сгъстените около него къщи живеели все тъжни хора. В

далечината се очертавали силуетите на възвишенията, изтъкани сякаш от мъгла и сумрак, на гарата светели фенери. Естела била още невинна.

Тръгнахме да се разходим из Буда, Естела продължи да изплаква нещастieto си! Може би защото чувствуваше, че аз я обичам именно защото е нещастна. Повече не стана дума за мъже, за госпожа Щайн, за развратните жени...

— Близо до нас живееше един кралски лесничей, който често заявяваше, че ще се ожени за мен. Лицето му бе червено като оципано от студа, той сам караше буйните си, впрегнати в шейната коне — поде отново Естела.

Разправи ми за молитвеника си, за своя дневник, за очилатата си възпитателка.

— Всички беди идваха от това, че моята майка не обичаше баща ми!

Спомни си за някакво голямо пране, за гроздобер и за една сватба, на която била шаферка и носела върху косата си венец от дребни диви рози.

Минахме край малко кафене, в градинката му се припичаше една възрастна двойка. В дъното, отгатък стария тих площад, започваше хълмът. Собственикът на кафенето стоеше на вратата с вехта кадифена шапка на главата. Естела докосна лакътя ми:

— Погледни тези почтени старци.

Старицата бе облечена в късо палто, старомодна шапка и плетени ръкавици, в ръцете си държеше илюстрирано виенско списание. Старицата, който приличаше на пенсиониран чиновник, изучаваше голямо внимание вечерния вестник през кръглите си очила. И двамата бяха в черни дрехи, ръцете на мъжа бяха отрупани с пръстени, повече, отколкото е прието, да се носят, на единия му пръст проблясваше червеният пламък на огромен рубин. На краката си жената имаше хубави обувки, каквито рядко се срещат в Буда. Половинките бяха с висок ток, а панделките им — красиво завързани върху сивите чорапи.

— Е? — попитах аз Естела, когато отминахме.

Приятелката ми сведе очи. Копринената теменужка на гърдите ѝ трепна.

— При тези ходех най-напред, още когато бях в театралната школа. Живееха в Пеща, на улица „Аранъкейз“, щом в дома му дойдеха

гости, чичо Рокаши вземаше тичешком етажите със старческите си крака: бързаше за момичетата. В салона имаше малко пиано, на него старикът свиреше с треперещите си ръце стари валсове... По-късно жената лежа два месеца в затвора — това често се случва при този занаят, — после се оттеглиха.

Продължихме нататък, а аз все си мислех за старика, който така нежно гледаше жената през очилата си. Господи, ще има ли кой да гледа и мен така, когато остарeya, погрознаeya и седя в късото си палтенце в някое кафене на Буда?

Седнахме на една пейка в пуста градинка и дълго мълчахме. Изведнъж Естела се разплака и отпусна глава на рамото ми, аз също взех да роня сълзи, макар че обикновено не рева, дори когато ме боли зъб.

Вечерта, преди да се разделим, ние се уговорихме Естела да дойде и ме вземе веднага щом Едуард Алвинци се накани отново да посети госпожа Щайн и да въздиша в салона ѝ: „Няма вече жени в Пеща!“

Цяла нощ сънувах Естела, старците от Буда, старицата с лачените обувки, през заснежено поле се носеше шейна със звънчета и лесничейт на Естела, с побелели от скреж мустаци, облечен в червена полушубка, идваше да ме вземе.

Привечер стар носач с дълга бяла брада — навярно най-старият пещенски носач — тайнствено ме повика в коридора и тикна в ръката ми парче хартия: „Довечера в 8. Улица «Араньфацан» 3, III ет, 1. Е“. Докато се огледам, старият носач бе изчезнал като привидение. Започнах бързо да се обличам, обух най-хубавите си чорапи, дълго лъсках ноктите си и накрая, навървих панделка в ризата си, лилава панделка.

За какво мислех през това време? За нищо.

Исках да се харесам на Едуард Алвинци, да го накарам да се откаже да казва: „Няма истински жени в Пеща!“ А какво щеше да стане дотогава и по-късно, ми беше съвсем безразлично, като че ли ми предстояха неща, които отдавна бях преживяла. И аз вече съм Естела, преди обед ще се разхождам по корзото, за да завързвам познанства, а после ще ридая самотна из затъntenите градинки на Буда. Какво ще бъде утре... Най-главното е сега обувките ми да са лъснати добре.

Стигнах до сива пещенска сграда, покрай която навярно бях минавала и друг път, без тя да ми е правила впечатление. При входа имаше една от онези странни табели с имената на наемателите, които винаги съм разучавала с особено удоволствие при внезапните проливни дъждове. Но сега сърцето ми заби силно, когато в списъка зърнах името на госпожа О. Щайн. Изкачих етажа малко замаяна и натиснах копчето на звънеца.

Трябваше да почакам една минута, като че ли зад перденцето на антрето прибягнаха по чехли, на пръсти, полуголи жени. Един глас извика „Мамо!“ На откренатата врата застана едра жена в червен пеньоар и ме изгледа от главата до петите със студените си сиви очи.

— А, вие ли сте? — запита тя строго и неприветливо.

Кимнах.

— Влезте — равнодушно рече жената. — Ще трябва да почакаете... Но Естела е тук.

Някъде от полумрака на преддверието се появи Естела. Хвана ръката ми с двете си ръце, в очите ѝ блестяха сълзи.

— Божичко, нима дойде? — промълви тя задавено.

Госпожа Щайн се обади със студен и заповеднически глас:

— Госпожици, не бива да оставате в преддверието, излишно е да ви вижда всеки, който идва или си отива.

Естела ме улови под ръка:

— Да идем в кухнята.

В тясната кухня светеше газена лампа, докато в останалите помещения на апартамента видях да блестят електрически крушки. Вместо червения килим и зелените тапети на преддверието тук имаше само голи стени и циментов под.

Във въздуха се носеше миризма на ядене и лук, в ъгъла стара слугиня миеше съдове и ругаеше по словашки. Под прозореца, на ниско трикрако столче, седеше дама с голяма шапка и копринена рокля. Беше с ръкавици, в ръцете си държеше елегантен чадър за слънце. Тя ме измери със студен поглед, извърна отново глава и през пролуката под розовите пердета загледа към мрачния коридор.

Седнахме близко една до друга върху голям пътнически сандък, сърцето ми биеше до пръсване, страхувах се да не припадна. Естела стискаше ръката ми, когато я погледнах отстрани, забелязах, че блузата ѝ е разкопчана на шията, а косата ѝ е подозрително разбъркана. Боже

мой, защо това момиче е така разчорлено? Студени тръпки полазиха по гърба ми, мълчаливо изтеглих ръката си от ръката на Естела.

От време на време дамата с голямата шапка хвърляше враждебен поглед към мен, изглежда, не ѝ харесваха обувките ми, които имаха пепитена гарнитура и малко жени в Пеща носеха такива. Тя наблюдаваше Естела с ирония, със съжалителна усмивка, както обикновено почтените жени оглеждат натруфените момичета по улицата. Имаше руси коси, сини очи и лице на котка, от черната ѝ копринена рокля се излъчваше лек аромат на теменуги. Жената извади малко огледалце от чантата си, в която прошумоля броеница от дребни бели зърна.

Внезапно по коридора се разнесоха стъпки, седналата на столчето дама бързо се извърна и леко повдигна перденцето. В антрето се чу кратко позвъняване.

Дамата възбудено се изправи. Опъна полата и палтенцето си, оправи воала си, мушна чадъра под мишница и наострила слух, зачака пред затворената врата, както ние, актрисите, изчакваме последната реплика зад кулисите.

Отново погледна обувките ми. Навярно предполагаше, че няма да се срещнем пак, защото запита с леден глас:

— Госпожице, откъде купувате обувките си?

Душевното ми състояние бе тъй потиснато, че не ми беше до въпроса ѝ. Жената ме гледаше втренчено и в очакване, когато вратата безшумно се отвори и един тих глас съобщи:

— Русата жена!

Дамата веднага поде някаква игра: започна да се усмихва тайнствено, боязливо и развълнувано, като жена, която скрито се вмъква в някой хотел на Буда, отстъпила най-послед след дълги молби и увещания да отиде на среща. Дори уж от вълнение се закашля, мръсницата. И със ситни крачки се измъкна от кухнята, като шумолеше с копринената си пола.

— Добре направи, че не отговори на русокосата — обади се до мен Естела. В гласа ѝ се чувствуваше възмущение. — Тази жена е най-подлото същество в Пеща, но понеже си има законен съпруг, към всички нас се отнася с презрение. Рожи Кишфуварош вече я заплаши, че ще я залее с витриол. Но госпожа Щайн умира за стотинката, а русокосата се разхожда по улицата с едно момченце.

— Къде е то? — запитах аз смаяна.

— Долу, при портиерката. Момченцето е приятел на нейния син.

Словачката ругаеше ядосано и хвърляше приборите за ядене в някаква нощница... Замълчахме, аз ясно чувах ударите на сърцето на Естела. Или може би отекваха ударите на моето сърце!

— Госпожици, на карти може да се играе и в кухнята, няма защо да заемате стаята ми! — дочу се гласи на госпожа Щайн и тя наблъска през вратата две рошави момичета и шеговито плесна отзад попълното от тях. Малката полутъмна кухня изведнъж се изпълни с настроението на селските седенки.

Захапала цигара, обхваната от весело настроение, госпожа Щайн сложи ръце на кръста си и започна през смях да ругае старата слугиня:

— Ах, дяволите да те вземат, дърта к---о! Още ли не си измила съдовете от обяда? Отсега нататък сама ще върша тази работа. Ще ти покажа аз как се мият съдове. Виж, да се мъкнеш подир нехранимайковците, знаеш!

Старата жена псуваше, рошавите момичета се смееха. Госпожа Щайн отпусна огромното си тяло върху трикракото столче и дълбоко смукна от цигарата си:

— Мислех, че столът ще се счупи под мен.

Разбърка картите, а момичетата клекнаха на земята до нея.

— Ще играе на мариаж, мизата е пет гроша. Имаш ли пет гроша, цуцулано? — попита госпожа Щайн по-дебелото момиче.

— Мамичка ще ни заеме.

— Дума да не става.

Изпод червената копринена блуза на дебелото момиче се появи портмоне.

Играха известно време сериозно и съсредоточено. Струва ми се, че нито една от тях не се опитваше да хитрува в играта, защото иначе госпожа Щайн навярно би пребила измамницата.

Внезапно госпожа Щайн остави картите.

— Дойде ми на ум, трябва да събудя негово превъзходителство стария господин. Само на моя диван може да спи, затова идва тук.

Стана, протегна се, прозина се и захвърли цигарата в ъгъла.

— Боже мой, как ненавиждам живота си!

По красивото ѝ някога лице премина сянката на искрена тъга, както тъмните дъждовни облаци преминават над гладката огледална

повърхност на застояла вода. Все още огнените и дълбоки, кафяви и големи очи се изпълниха с печал, меланхолия, „унгарска мъка“, каквато веднъж гледахме да ни показва на сцената госпожа Блаха.

Затананика стара унгарска мелодия и излезе от кухнята, а песента „Хайде, неспокойно момиче, към Тихан...“ продължаваше да се чува чак от преддверието... Сякаш искаше да разбуди негово превъзходителство с песен.

След няколко минути госпожа Щайн се завърна с клетка от жълта медна тел в ръката. В клетката имаше само една малка птичка, навярно щиглец, която се бе свила тихо в ъгъла. Жената коленичи на пода и започна лекичко да подсвирква. Малката птичка настръхна и скоро отговори. Госпожа, Щайн вдигна показалец:

— Чувате ли? Като великденски звънчета. Моя скъпа птичко!

Вратата се отвори сама, по-точно отвори я едно пъргаво и весело куче мишелов. На главата си имаше малко черно петно, в очите му блестеше веселото настроение, което обикновено се чете само в очите на верни и добри кучета. То прескочи няколко пъти клетката, после започна с дива радост и опиянение да подскача около господарката си. Най-после госпожа Щайн благоволи да му протегне ръка, кучето я целуна и доволно се изтегна на земята.

— Господинчо! — посочи госпожа Щайн кучето. — Двеста форинта глоба съм платила вече за него, защото къса полите на жените по улицата.

— Госпожа Щайн си поигра още малко със своите любимци: изглежда, нея нищо друго на света не я интересуваше, освен кучето и птичката.

По коридора се чува стъпки, а после кратко позвъняване. Госпожа Щайн забърза към преддверието и скоро се върна със зачервено лице.

— Госпожици, бързо, идете в синята стая. Дойде барон Йеньо, иска да яде пържени яйца... Почувствуваха глад на улицата и решил да се качи при мен, за да си похапне.

Естела ме улови за ръката и през една странична врата ме поведе към стаята. Дочухме бърбренето на госта и шумното му сядане върху сандъка в кухнята.

— Ще видиш колко побъркани мъже има по света — каза Естела, когато седнахме в синята стая. — Почти всички мъже са малко

откачени. Някои обичат хубавия чорап, други държат на обувките, на трети им доставя удоволствие да ги пляскаш по лицето, четвърти пък са щастливи, ако им завържеш ръцете и краката с тънки връвчици, друг хленчи за жена си и трябва да му искаш пари за обувки на собствените му деца... Един много богат и изискан млад човек — красив почти като херцог Рохан — обича жените само когато са с кални обувки, а към мургавия, истеричен поет трябва да се обръщаш с титлата херцог Бурбон, понеже някога, в Мадрид, баба му била любовница на френския крал... Идват тъжни младежи, които най-напред изплакват любовната си мъка върху рамото на госпожа Щайн и искат от майчето, съвет и лек против безсъние и сърдечни болки; старчоци със засукани мустаци молят да ги наричат Янчи и Пища и да ги наказват като децата в ъгъла. Тук се мъкнат и сериозни господа, оставили у дома прекрасните си чисти съпруги и се интересуват при мамчето за някоя повлекана. Идват вестникари, които в кухнята четат на госпожата статиите си за следващия брой и искат нейното мнение. Побъркан свят се навърта тук — цяла нощ идват и си отиват жалки и окаяни мъже и всички се надяват, че добросърдечната госпожа Щайн ще ги утеша с някоя дума, съвет или момиче. Господи, колко красиви и нещастни господа има в Пеща! Хилядите болки, стенания и злини на големия град гъмжат нощем в кухнята на госпожа Щайн... Мъжете, които денем вървят по улицата с високо вдигната глава, тук доверчиво разкриват сърдечните си рани. Годеници искат съвети за първата брачна нощ, а солидни семейни господа — чудодейно средство за възстановяване на мъжката им сила. Разкриват се тайни, които обикновено се шепнат само в ухото на йезуитския изповедник или се мъльват на колене върху каменния под на църквата в Мариапоч, пред чудотворната икона на светата Дева. **Животът** посещава този дом всеки ден. За четене разполагаме с един еврейски молитвеник и книга за приключенията на рицаря Фоблас. Нощем, докато чакат в тишината, дамите въртят из ръцете си ту молитвеника, ту томчето с приключенията... Дъщерята на госпожа Щайн расте в един виенски манастир, а мъжът ѝ е кръчмар в Канада. Ето, така живеем тук, миличка.

Кимнах, бях дълбоко потресена, в синята стая цареше тишина, струваше ми се, че съм се откъснала напълно от живота, от Будапеща, че седя в някаква омагьосана къща и нищо от това, което се разиграва

около мен, не е реално. Естела е някаква странна фигура от куклен театър, а изрязаната от тънка хартия балерина върху стената ей сега ще затанцува. В стаята мирише на цигари с опий, върху една позлатена масичка в стил рококо са разпръснати карти за пасианс, на полилея окачени билети от конни надбягвания и бални програми. От фигурата върху пепелника блестят стъклените очи на жена с черна маска, на стената висят две картини: едната — в старинен салон пируват стройни дами и кавалери в червени дрехи и напудрени коси, а слугата негър им поднася кафе, по-нататък — портрет на възрастен човек с шапка, видът му напомня старите селски кръчмари.

— Бащата на госпожа Щайн! — обясни Естела. До портрета на стария кръчмар бе окачена гравюрата на Йокаи.

В стаята влезе госпожа Щайн със запретнати до лактите ръкави. Лицето ѝ бе зачервено от огъня, очите ѝ блестяха дяволито.

— Момичета, омръзнете ли ми някога, ще стана икономка в имението на барон Йеньо. Ангажира ме. Ще отглеждам малки прасенца, пухкави жълти патенца и клатушкаци се юрдечета, пролет ще препуска с колата из раззеленените поля, а през зимата снегът в двора стига до кръста... За това мечтая аз, нали съм си от село. Баща ми отмерваше вино в един затънтен хан край Шайо, през зимните нощи в околностите се носеше воят на вълците и лаят на лисиците в тръстиките отвъд реката... Госпожице, ще трябва да почакате още! Естела, покажи на дамата албума със снимките.

И госпожа Щайн в своя червен пенъоар и чехли с висок ток бързо излезе от стаята.

Естела извади от чекмеджето албум, подвързан с червено кадифе. Беше пълен със снимките на мъже. Млади, стари, цивилни, свещеници и войници, Имре Сирмаи и Еде Уйхази, Шандор Броди с паднал върху челото му кичур коса като на някой герой от роман, един княз в униформа на полковник; малко момче, яхнало дървен кон, Гюла Ревецки с подпряна на ръката глава, на една снимка в градския парк се виждаше вестникарят Лазар с двете си дъщери, а ето и един свещеник със златен кръст; по-нататък следваха най-харесваните от жените пещенски красавци: Мор Тилер с дългата си брада и хубавецът Бела Фаркаш, Ференц Кошут и Вилмош Тарйан, директорът на цирка — Бекетов, и народният певец Карчи Бауман, Корнел Абрани с лъвската глава и чичо Келемен, стар вестникар („Навярно само от уважение е

попаднал в редицата на красивите мъже, защото той не е кой знае какъв хубавец и нощем пуши своите цигари «Вирджиния» сред вариететните дами“ — помисли господин Резеда); мили, харесващи се на жените лица: хубавият Самори и Йеньо Иванфи, Виктор Молнар и Калман Галоши, Шандор Хадик и Микша Маркуш, снимките на които бяха изложени във витрината на Калдерони и някога момичетата ги бяха купили за спомен, по-нататък следваха множество жени, облечени модно и демодне, до снимките на някои от тях бяха поставени парчета креп, може би в знак, че са починали. Естела отгърна нов лист: на голяма снимка, в костюм на Миклош Зрини, Едуард Алвинци стоеше изправен на един балкон.

От наблюдателния пост се чу предупредителен сигнал.

— Пст! — рече изведнъж Естела.

От съседната стая долети нервният смях на жена, след малко тя взе да гука като гълъб, нададе истерични викове и накрая думите ѝ се задавиха в сълзи, ридания и стенания.

— Пепита, мръсницата — с ненавист рече Естела. — Симулира лудост, за да възбужда мъжете. Преди няколко дни тук спа един мой познат англичанин, треньор, щеше да си заминава със сутрешния влак. Пепита цяла нощ буйствува в съседната стая, англичанинът постоянно се будеше, събуждаше и мен. Поне десет пъти се събуди, този смахнат англичанин. Господи, каква мъчителна нощ беше.

Скочих на крака. Слепешката, замаяна и извън себе си полетях към вратата. Не помня как съм излязла. На улицата вече цареше мрак, валеше студен дъжд, по лицето ми се стичаха сълзи, блъснах се в гърдите на един младеж.

По време на разказа господин Резеда държеше двете ръце на госпожица Хорват.

Той бе потопил плувналия си в сълзи взор в помръкналите очи на момичето.

— Така ли се случи наистина? — тихичко попита мъжът.

— Честна дума!

Господин Резеда се наведе и целуна ръката на госпожицата.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

МИГНОВЕНО УМОПОМРАЧЕНИЕ

Вторник, 6 часа сутринта

Господарко моя, стоя на колене и отдавам душата си на всевишния. На дивана лежи старата ми пушка „Верндл“ и ако съжалявам за нещо, то е, че ще напусна този свят в грозна поза, когато с пръстите на крака си дръпна спусъка. Според любимите ми писатели, а това е и мое убеждение, на мен могат да ми помогнат само малко барут и сто грама олово. Отивам си, а така ми се живее, както прочувствено пее в своята ария и тенорът от „Тоска“. (Жалко, че артистът бе толкова скован.) Спомняте ли си Жак Манхайт в ролята на граф Алмавива? Бяхме седнали един до друг в зрителната зала, „Тоска“ обаче слушах много отдавна, сам, в дъното на салона и бях решил, че ако някога бог отреди така, да накарам някой виолончелист да ми изсвири проникновено мелодията на „В крепостта се зазорява“ и на разсъмване да умира. Ще дръпна пердетата на осиротелия ми в нощната тишина прозорец (под него никои не е въздишал: „Обичам те, обичам те, за тебе копнея, моя любов!“ и балконът ми е оставал пуст, както в севилските романи, докато луната безмълвно наблюдава отгоре, неподвижна като окачена над стария покрив приказна значка), слънчевите лъчи игриво ще блеснат откъм Ракош, долу ще препускат коли, хора ще се щурат насам-натам, а от височината на четирите етажа аз ще си спомням за едно нощно пътуване, бързият влак ме отнасяше някъде на север или на юг и цяла нощ се унасях от тракането на колелетата и дрънченето на веригите при сблъскването и разделянето на вагоните и когато като някой криещ се от болестта аристократ се мушнах в леглото си в спалния вагон, макар

че покрай купето мина по долна фуста една белолика румънка с възбудено разпилени коси... Трябваше да я заговоря на френска, да ѝ се представя за наварски граф, да ѝ разкажа за благочестивата си сестричка, постъпила послушница в женския манастир в Авињон от мъка, че не може да намери мъж, достоен за нейния ранг, да намекна за дедите си, за Филип Безумния, да ѝ разправа преданията за водачите на сеченските разбойнически шайки; да спомена куция лорд, Орлеанския дом, за тайнствените възвишения, дивните степи и долините по течението на Хернад, преди разсъмване да ѝ покажа огнедишащата чугунолеярна и накрая да прелъстя тази замаяна от стихове и любов красива румънка, тръгнала да търси кондуктора, който имаше брада а ла Хенрих IV. Но аз останах неподвижен върху тясното си легло и непрекъснато мислех само за вас, за непознатата, за единствената, за кралицата на моето сърце... Явиха се и други жени в жълти копринени рокли, еврейки, които с предизвикателните си движения и погледи, с високата си шия, със сладострастните си ноздри и дебели устни, постоянно навлажнявани от червения им език, с пълната си с неџа полюляваща се походка, със съблазнително извиващия се гръб минаваха пред младия поет... Съжалявам, господарко моя, че написах това. (Но живея с надеждата, че „Седмица“ ще публикува, последното ми писмо!) Истината е, че никой не ме е поглеждал. Агонизирах, като гледах прекрасните жени покрай мен на улицата, в кафенетата или в театъра. Те пристъпваха до мъже с големи кореми и мазни физиономии, които денем поставят подметки в отвратително миришещите магазини на улица „Андрaши“ и „Кирай“, откъдето си докарват тлъсти печалби, или отминаваха с лекари на бедняците, докато аз отчаяно гледах номера на къщата, в която те влизаха. Понякога жените, които бях видял през деня, нощем ме навеждаха на мисълта за убийство. Тогава се чувствавах най-щастлив. Ще забия с все сила ножа в лявото му око, куршума на пистолета си ще изпратя точно между двете му очи.

Коравият ми юмрук ще се стовари право в корема и нова му. Или ще се дуелирам със сабя с непознатите кавалери на непознатите жени: пълна увереност в победата ми даваше мисълта за полския княз и майстор на танците Казмер. А., мой приятел от детинство, който учеше младите хора да насочват ударите си само между ребрата, в корема и коляното. Някога тънката сабя играеше в ръката ми като фина цигара, а с пистолета си бях свикнал да се прицелвам в краката на противника. Да извършиш убийство, да причиниш смърт, да погубиш някого, дори с риск да влезеш в затвора, да те осъдят на обесване, с едно леко движение да вкараш в действие браунинга, да се биеш, да отхапеш нос, да откъснеш уши, да разбиеш зъби — някога това ми изглеждаше в реда на нещата. Обичах да укротявам изплашени, галопиращи коне, да заставам с голи ръце срещу въоръжени със саби поручици, десетте ми силни пръста можеха да удушат и бик — а сега пиша на вас, господарко моя, докато в сърцето ми звучи прочутата ария от „Тоска“, защото на сутринта трябва да умра.

Прощавам на всички, прощавам и на вас, господарко моя. С благоговение и ниско преклонена глава се освободих от неудържимите си пориви и с вяра в оловото признавам: не мога повече да любя.

Някога бях герой от роман, сега съм само един отегчен, песимистично настроен и уморен джентълмен. А може би щяха да се намерят жени, които и аз да прегърна?... Не, вие сте единствената, която някога съм обичал. Преди малко плаках, за да ме дарите с милостта си. Странно е, че точно на вас искам да обясня постъпката си. Какво общо имате вие с тази история?

Съмна. Слънце, живот, ваша милост и всичко друго... Ще чета стихове от „Онегин“, Бала или Пролетта. Нека бог бди над вас, моя кралице!

Госпожица Хорват получи писмото надвечер. Веднага седна в една кола и нареди да я откарат при господин Резеда. Но когато

пристигна, бърза помощ вече бе отнесла вестникаря. Военното оръжие му бе направило порядъчна дупка над сърцето. Но той беше още жив, в болницата до леглото му седеше стара монахиня, а за нощта бе приготвен параван.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

ЕСЕН В МИНАЛОТО

В Буда беше есен. В една от старинните къщи на Табан, където някога сигурно са живели кралските любовници, има полуразрушен подземен път, който навярно е служил само за нощните посещения на краля при фаворитката му. Тук-таме по вратите се вижда гербът — Корвин, фигурата на гарвана личи дори и върху останките от порутения балкон. Сега старите камъни надничат от стените, сякаш проявяват любопитство към живота, който тече около тях, по подземния коридор самотно се разхожда невестулка, от ветропоказателя е останала само опашката на петела, тя се върти някак странно, комично, като че ли се мъчи да замести невярното петле.

В тази къща господин Резеда бе наел жилище от две стаи: в едната настани госпожица Хорват с кутиите ѝ за шапки, а в другата — своите книги, двата фрака и балната си риза с дантелен пластрон, каквато обичаше да носи романтичният мъж. (Госпожица Хорват прекрасно умееше да глади дантелени ризи!) На тясното легло спеше господин Резеда. Клара бе подредила постелята си върху земята. Под издълбаното в стената разпятие гореше старо кандило, на чиято мъждукаща светлина те разговаряха нощем.

Често посрещаха гост: Бела Бонифац, който след продължителни странствувания пешком, с влак, със сал по Днепър се завърна от Сибир заедно с дъщерите на Дидери-Дир. От другата страна на земното кълбо те донесоха туберкулоза и култа към Буда. Цяла седмица пътуваха с един товарен влак, пълен с овце, изтощени коне и будистки свещеници. По време на пътешествието, някъде към китайската граница, Бела Бонифац и момичетата забавляваха с танци скучаещите офицери в казашките гарнизони. В товарния влак Бела Бонифац се покая, научи една китайска молитва и щом пристигна в Будапеща, веднага се зае да търси нови последователи на Буда в държавата, където и истинският, престар господ вече няма достатъчно почитатели. Източното божество

бе надарило с чудно красноречие своя окаян почитател, който сега бе по-дрипав от когато и да било. Само че сега той знаеше защо е дрипав.

И така, есента бе настъпила и камбаните на табанските кули отмерваха часовете с меланхолични удари. Пред къщата растеше стар явор, посаден навярно, още по времето на крал Жигмонд. През прозореца си господин Резеда виждаше само това дърво. Той наблюдаваше как ден след ден листата му се зачервяват и с детска печал изпращаше всеки паднал лист. В жилището имаше едно голямо кресло. Може би много отдавна в него са седели стари крале и са слушали разказите на младите си любовници — жените умеят да разправят такива чудни приказки! Или там са се разполагали стари херцогини, усмихвали са се на духовитостта и сплетните на младите рицари, а майката на кралицата неодобрително е поклащала глава, когато е ставало дума за ширещата се в съседния кралски двор разпуснатост. Сега в същото кресло седеше господин Резеда, защото раната му заздравяваше трудно, не биваше много да се движи и госпожица Хорват поглеждаше с укор удобно разположилия се в ъгъла на стаята Бела Бонифац при всяко негово всмукване от цигарата. Той седеше в една люлка, забравена тук от предишните наематели. Или може би детето им бе починало и те не са искали да вземат тъжния спомен. Дребничкият Бела Бонифац седмици наред размахваше късите си крака от люлката, без да каже повече от десетина думи на ден. Привечер се надигаше и поемаше нанякъде... Спеше из запустелите градини като божите птички, но никога не приемаше поканата им да остане и през нощта...

Един ден той запита от люлката:

— Вие никога ли не се целувате? Ще отида да се поразходя, нацелувайте се.

Клара тъжно сведе глава и погали лицето на господин Резеда:

— Когато моят добър приятел оздравее и бъде отново бодър и силен, устните ми няма да се отделят от неговите. А сега аз съм само робиня на моя крал.

Бела Бонифац не обичаше споровете. Продължи да люлее крака и да пуши рязания си тютюн, който, за икономия смесваше със сухи акациеве листа. Госпожица Хорват ходеше из стаята с тихите стъпки на превърналата се в светица средновековна монахиня, готвеше, чистеше и разговаряше по коридора със съседката, защото знаеше, че

това доставя удоволствие на господин Резеда. „Забавлява се, миличката...“ И четеше романа-подлистник в илюстрирания вестник, продължението, на който нетърпеливо очакваше всеки ден.

— Господи, какво ли е станало с граф Шорокшари? — питаше понякога тя, защото въпросите ѝ също радваха господин Резеда. „Милата, нека не бъде постоянно потисната от тъга...“ Ходеше с домашна роба и обувки с нисък ток, на шията си носеше малък кръст, на всички кухненски съдове бе дала имена и по цял следобед си играеше с Мици, шестгодишната дъщеря на съседката... Отпуснал клепащи, господин Резеда се усмихваше тихичко. „Не се отегчава, милата...“ Прехвърляха из ръцете си една френска граматика, господин Бонифац се обаждаше от време на време, за да коригира произношението. Един ден Клара донесе от табанския пазар малка, пъргава птичка. Тя живееше в приказна островърха къщичка-клетка и когато есенните лъчи на слънцето проникнеха между клоните на явора, от чудната къщурка се лееха трелите на синигерчето. Клара поставяше пръст на устните си и с неземно щастие гледаше птичката... Господин Резеда притваряше очи. „Господи, има на света нещо, което радва моята мила!“

Така живееха те в Буда, в една стара къща в Табан, където някога крал Жигмонд е криел любовниците си. Листата на явора ставаха все по-червени и по-червени, а ударите, които отмерваха часовете, отекваха все по-силно в тази потънала в есенната тишина част на града. Бела Бонифац се измъкна от люлката.

— Все пак ще основа нова религия! — рече той и на следващия ден не се яви по обичайното време...

Една сутрин те видяха, че жълтите листа на явора на крал Жигмонд са почервенели напълно. В този ден госпожица Хорват купи от табанския пазар две малки котета: едното мъжко, на черти, а другото — женско, на жълти петна. Тя постави мъжкото в скута на господин Резеда.

— За ваша милост е! — рече Клара с тъжната усмивка на добрите майки, с която те се навеждат над оздравяващите си деца. На вратлето на шареното завърза панделка.

— Госпожице! — усмихна се той насълзен.

Господин Резеда притвори очи и започна да гали котето, а в същото време си мислеше, че трябва скоро да извика свещеник. Колко

трудна ще бъде раздялата с любимата! Листата едно след друго се откъсваха от старото кралско дърво и танцуваха из въздуха, а над покривите на къщите се откриваше приказната дълбочина на небето. Комините димяха мрачно като в Андерсенова приказка, а ръждивите драконови глави в края на водосточните тръби мигаха коварно под есенните слънчеви лъчи и се питаха кога най-после дъждовните облаци ще покрият небето със своя плащ, за да могат и те да изпълнят задълженията си. Всички бели кучета от тази част на града забързано тичаха по улиците, сякаш имаха някаква неотложна работа. Само гарваните от време на време тревожно кацаха върху стрехите на къщите и окумени, гледаха от високите си наблюдателници. Беше късна есен, макар че слънцето продължаваше да се разхожда по криволичещите табански улички с вярната любов на румените старци орденоносци, които редовно посещават някогашните си любими, за да разговарят с тях за хубавите минали дни.

Един следобед пред къщата на някогашните кралски метреси спря удобната каляска на мадам Луиза. Мадам бе облечена в сив костюм, а на главата си носеше шапка с малки пера. От капрата скочи Бела Бонифац и влезе при приятеля си натъжен и умислен.

— Жалко е, но аз не мога да седя до Мадам — оплака се той, като че ли продължаваше някаква своя прекрасна мисъл, — защото Мадам е много по-изискано облечена и богата, за да мога аз със своите дрипави дрехи да заема място до нея. Минувачите биха помислили, че охранените коне са ме бутнали случайно при Верижния мост и сега милостивата Мадам ме откарва в болницата. Вие обаче спокойно можете да седнете в каляската, отиваме в квартал „Кристина“, в ресторант „Червеният вълк“, където се дава закуска в чест на господин Силвестър.

— Да не е умрял добрият старик? — запита господин Резеда.

— Още не е, но вече е на път. Дреме сред шипковите храсти на малкия Гелерт, за възглавница му служи един голям камък, много е недоволен, когато трябва да стане от повехналия килим на тревата. Всяка нощ сънува своята самоубила се дъщеря, а привечер дълго гледа слънцето, сякаш на другия ден вече няма да го види. Хайде да отидем и развеселим старика.

Добрата Мадам се погрижи да бъдат завити с шал раменете и коленете на още слабия господин Резеда. Госпожица Хорват бе

сложила на главата си една извехтяла, причудлива шапчица, като че ли взета назаем от някоя дама, живяла в Будапеща през миналия век. Беше закърпила скъсаните си ръкавици, а малко разкривените си обувки криеше смутено под полата си. Мадам огледа актрисата само с един поглед изпод дългите си мигли, въздъхна облекчено и протегна на Клара една червена роза.

— Подхожда на русите! — каза тя, а в гласа ѝ прозвуча извинение.

Дребничкият Бела Бонифац отново зае мястото си и кочияшът с посивелите щръкнали мустаци, печален, като че ли седеше на капрата на погребална кола, подкара с камшик сивите охранени коне. На младини Мадам обичаше да впряга в каляската си най-бързите американски коне, а на капрата поставяше някой тенор с пепитен панталон, по-късно обаче кръвта ѝ се усмири и тя започна да купува от веспремското епископство коне, които дори и старият господин каноник вече не впрягаше.

Поеха по криволичещите улици на Буда ту нагоре по хълма, ту надолу към равнината, сивите жребни пристъпваха упорито, както старите доверени чиновници вършат работата си. Мадам седеше неподвижно и сериозно зад гъстия, син воал на шапчицата си, господин Резеда съзерцаваше красивия есенен пейзаж, който от време на време се разкриваше иззад падналите огради и порутени къщи; на Крепостния хълм ярко аленееше един покрив, сякаш току-що му бяха подменили керемидите, кулите съвсем ясно се открояваха в разредения въздух, над далечните възвишения летяха птици; госпожица Хорват не откъсваше очи от своя любим. Гледаше очите му, лицето и врата му, който бе съвсем блед и изтънял. В погледа ѝ се четеше всеотдайна, самопожертвувателна и свещена любов към младежа, който неотдавна заради нея бе направил опит да се застреля в сърцето. Устните ѝ се свиха, както се събират венчетата на цветята в лошо време, но очите в челото ѝ, репризираните ръкавици и върховете на разкривените ѝ обувки ясно казваха: „Боже мой!“

Удобната каляска се движеше из квартал „Кристина“, колелетата се въртяха бавно, нямаше защо да бързат. От време на време Мадам току възкликваше:

— Я гледай!

Под пожълтелите дървета вървяха влюбени двойки: мъжете сериозни, разсъдливи, в палата а ла Франц Йосиф, някои от тях с руси мустаци, а до тях — пещенка, жена или девойка, недоволно и без настроение пристъпваше край своя покорител. Някои от жените втренчено гледаха дупчиците, които чадърът им правеше в земята, погледът на други се рееше в крайпътните дървета. В облеклото на разхождащите се из Буда дами преобладаваше миналогодишната мода, дори всички те бяха някак еднакви, като че ли се бяха облекли по уговорен в обявлението за запознаване начин. Ето там върви със своя познат пълна дама — „Русата жена от провинцията“ и „Първата крачка“. Във фрапиращите си излезли от мода тоалети те се кълчеха, увиснали на ръцете на мустакатите си кавалери, държаха се така, сякаш никога досега не бяха идвали в Буда и околностите на Вермезьо и може би нямаше и да дойдат, ако не бяха се уговорили чрез обявлението. Кой устройва срещите си в Буда, на Вермезьо? Херцогините положително не се срещат тук със своите рицари, инфантките не препускат насам. Този, който се разхожда с дама из Буда, на Вермезьо, трябва да е или много млад и с препълнено с любов сърце, или преждевременно застарял господин, заклет ерген, или боязлив баща на осем деца, който по време на разходката иска да изплаче всичко, което тежи на сърцето му. На този ден бръснарят погрижливо е боядисал мустациите им, а жените цял следобед са гладили износеното си дантелено бельо.

— Капитанската жена! — рече Мадам. — Вече десет години я виждам тук.

До един сериозен, солиден мъж пристъпваше с подвижността на мишка дребна, суха жена в къса пола. Със святкащите си очи тя хвърли бърз поглед към тях. Мадам едва забележимо помръдна ръката си в ръкавица от кучешка кожа и капитанската жена дружелюбно ѝ кимна с оригиналната си шапчица. Каляската продължи пътя си.

Мадам погледна есенните облаци и тихо въздъхна:

— Ех, в Буда се разхождат все вилхелмтеловци. Всички мъже улучват жените право в сърцата.

Най-после каляската спря пред кръчмата, която се помещаваше в едно приземие. Някъде отблизо, може би от двора на кръчмаря, долиташе звън от ковашки чук. Така пее чукът в малките градчета и тихите селца. В настъпващия здрач от огнището на ковача излизат

сини и червени пламъчета, а старият, сив кон дреме наблизно в очакване да бъде подкован...

— И не пийте много! — прошепна на господин Резеда актрисата, с лице, озарено от някаква вътрешна светлина, като у светиците. Залязващото в късния следобед слънце хвърли върху тъмнорусите ѝ коси последните си отблясъци с цвета на вехнеца иглика. Господин Резеда гледаше с възторг прекрасните коси, които се подаваха изпод шапката на дамата. Те блестяха и сияеха под есенното слънце. Заради такива коси някога са били убивани крале. Кралски дъщери с коси като тези на госпожица Хорват са стояли на колене пред някогашните папи, а залезът мечтателно е надничал в авиньонския замък... Естествено господин Резеда мислеше всичко това в себе си, докато мелодичното звънтене на ковашкия чук се разнасяше надалеч и навяваше селяшка тъга.

— Пристигнахме! — заяви Вела Бонифац и скочи от капрата. Мадам слезе по стъпалата на каляската с достойнство, като че ли очакваше избързал напред лакей да я посрещне. Кочияшът държеше в ръка обшитата си с мушама шапка. Господарката се обърна към него по словашки:

— Ела да ме вземеш след половин час, куме.

(Веднъж, при един разговор, стана ясно, че всички слуги в имението на Мадам на село са нейни по-далечни или по-близки роднини. Беше ги настанила из ратайските сгради, като се утешаваше, че пушената шунка няма да се краде от чужди хора. Възрастният кочияш, баща на шест деца, през лятото копаеше лозето на господарката и едва когато настъпеха студовете, навличаше ливреята.)

В странноприемницата вече цареше весело настроение, за което можеше да се съди от това, че господин Силвестър бе накривил малката си колкото гъба шапка и се беше подпрял на широките рамене на един сляп, дебел мъж, като че ли бе сръбнал повече, отколкото е нужно.

— За съжаление моят приятел Бочкаи не е от истинските Бочкаи, но това не му пречи да е порядъчен човек — каза Силвестър, представяйки приятеля си.

После направи широко движение с ръка:

— Бочкаи е най-прекрасният човек в Буда. На младини е бил театрален музикант, но понеже много поглеждал към сцената, под

роклите на актрисите — ослепял. Постъпил като пианист в едно нощно заведение и не е бил тъжен нито един ден от своя живот. Имал много добра работа на улица „Химзьо“; свирел танцова музика на най-големите господа, на него време там се учили да танцуват младите магнати. Но един ден съдбата се намеси: моят приятел Бочкаи се влюбил в една от съдържателките на дома и трябвало да напусне заведението. Ревнив бил бедният... Сега свири на пиано само на улица „Капаш“.

Слепият човек потвърждаваше описанието на биографията му с одобрително поклащане на главата. На жилетката му висеше дебел меден ланец, а върху черната му връзка бе забодена красива игла. Кой ли снабдяваше слепия човек с тези дреболии?... Ръката на Бочкаи постоянно държеше високото столче на дебела стъклена чаша. От време на време господин Силвестър весело я пълнеше с вино.

— Нощес ще дойда на улица „Капаш“ — обеща той с блеснали очи. — Откакто почина клетата ми жена, не съм прегръщал момиче.

Мадам Луиза високо се засмя:

— Ох, всички така говорите, нехранимайковци такива! С тия думи съблазнявате жените. Откакто... от десет години... от петнадесет години... и много естествено е да се прояви интерес към мъж, живял десет години като отшелник.

Мадам, която бе заела централно място на масата, скоро изгони седналия до нея Бела Бонифац с неговите миризливи цигари.

— Господин Резеда, вие не пушите... седнете до мен.

Кръчмарят донесе салам, лук, люти чушки, червено вино и пушена сланина, господин Силвестър веднага предложи ножчето си, за да я нарежат. Чукна се със слепия:

— Ей така живеехме ние някога с бедния Шандор Балаж. Тогава в Народния театър още имаше актриси, които с удоволствие идваха в малките кръчмици на Буда. Тук някога са пели Луиза Блаха и прелестната Аранка Хедъи, а Ланъи не се е срамувал да удря цимбала. Тук се веселяха старите писатели, братле. Правеха гуляи, каквито някога правеше Лисняи, и поетът никога не тъгуваше за любов. Девойче, излегнато нощем върху софата в салона, четете на госта стиховете на Ревицки, но и дъщерите на еснафите не се плашат от мисълта да протегнат вечер, в полумрака, между саксиите на отворения прозорец белите си ръце навън. Истински светци бяха

поетите. В миналото артисти и поети често не плащаха наем на тогавашните хазайки, собственички на къщи в центъра на града, а девойчето с щръкналите коси — дъщеря на хазайката — държеше под възглавницата си стихосбирка. Тогава и любовта беше по-друга.

Слепият пианист с уверено движение вдигна чашата към устата си. После заговори с мрачен, далечен, глас:

— През делничните дни у нас много се търси книгата. Симона — някогашна възпитателка в знатни домове — сяде под голямата лампа в салона и четеше гласно на момичетата. Неотдавна цялата къща рева над някаква книга, „Ненаписани писма“ от Юго Чергьо. Над едно от тях — „Бялата сватба“ — плакахме всички.

Господин Силвестър буйно махна с ръка:

— Не съм чел тази книга, но мисля, че по-рано из заведенията имаше истински жени, които знаеха наизуст стихосбирката „Пердита“ на Ревилки. А младите писатели спяха, живееха с години в приказния дворец на улица „Химзьо“. На младини и аз бях голям танцьор... А Вилма Цигани учех на песните от пещенската област.

Мадам Луиза хвърли изпитателен поглед към господин Резеда:

— Я ми кажете, млади човече, какво искате от това нещастно момиче?

Господин Резеда се намръщи:

— Щом оздравея, ще се ожена за нея, заслужава го, порядъчно момиче е.

Мадам се усмихна тъжно.

— На колко години сте, приятелю?

— На двадесет и шест. Ще работя.

— Какво? — учудено запита госпожа Луиза. — Може би ще пишете стихове?

Мъжът наведе очи.

— Имам един стар приятел, обеща да ме вземе за коректор в новия „Вестник“. Еден Гаяри се грижи за хората си като за родни братя.

— Коректорът трябва да работи и нощем, а вие имате вид на охтичав. Господин Резеда, ще оставите млада вдовица и дългове към бакалина.

Господин Резеда прекара ръка по челото си.

— Винаги съм мислил, госпожо — започна той със задавен глас, — че вие сте поетична натура. Но ето, оказа се, че сте много по-практична, отколкото допусках. Аз не се боя от смъртта. Все едно е кога ще се мре, след като човек някога трябва да умре. Но искам да бъда щастлив... Госпожо, аз никога досега в живота си не съм прегръщал истински жена.

— А госпожицата?

— Господи! Та аз я обичам много повече... Първо, ще се венчаем в някоя старинна църква, ще поискаме нейният престарял, благочестив свещеник да благослови любовта ни, за свидетел ще вземем черковния клисар, а куцията вратар, който бие камбаната, ще ни пожелае щастие на вратата на църквата. Ако имаме пари, ще накараме някой да изсвири на орган сватбения марш от „Лоенгрин“. Кафявите и лъчезарни очи на очарователната дама ще ме погледнат за миг, неспокойните ѝ бели крака и ръце ще потръпват от страстен порив... Всичко това е само догадки, а аз жадувам да опозная прелестите на младото ѝ тяло. От стената ни гледат светии с кафяви лица, оградени в черни рамки, а Богородица с венец от лилии на главата се усмихва и благославя от олтара. Откакто направих опит да се самоубия, станах религиозен. Научих се да се уповавам на всеблагия господ.

Мадам сбърчи чело:

— Аз също съм набожна. И при мен това дойде, след като направих опит за самоубийство. По-рано... в безгрижната си, разточителна и изпълнена с песни младост, аз никога не чувствавах молитвата в сърцето си. Молах се гласно, бързо, по задължение. Днес дори и при изпълнение на ежедневните си обязанности понякога спирам, замислям се и сърцето ми се изпълва с топлина и щастливо благоговение. Вече съм на петдесет години. Всеки ден се подготвям за часа, когато ще се явя пред всеблагия бог. В родното си село издигнах параклис, претопих старите си златни и сребърни монети, които получавах, когато бях млада, за спомен от графове и крале, и ги смесих с метала за малката камбана, призоваваща сега народа на вечерня близо до селското ми имение. А някога заради един посланик на име Батенберг се къпех в шампанско. В музиката предпочитам най-вече произведенията на Хайди.

Докато говореше, Мадам белеше един портокал, парче от който протегна на господин Резеда.

— Млади приятелю, един набожен човек не може да съсипе живота на друг свой ближен. Оставете госпожицата да си отиде. След вашия опит за самоубийство госпожицата от добрина реши да се грижи за вас, но животът не се състои само от болногледачество. Някога ще настъпи време, когато тя няма да направи скандал у госпожа Щайн, която впрочем познавам още от младини, от старите Шомоши.

— Ваша милост знае? — запита пребледнял господин Резеда.

Мадам поръси портокала със захар.

— Аз зная почти всичко, което става в града. Някога професията ми беда бѣда красива, глупава и да карам мъжете да страдат месеци наред, преди да им позволя да ме докоснат. Сега съм културна и начетена като първата придворна дама, а може би умея и да разбирам хората...

Старите ми приятели, които продължават да ме посещават и се грижат за охолния ми живот, биха се отегчавали, ако, винаги им цитирам само Серсей и Ерньо Шалго, когато трябва да им кажа мнението си за дамите от вечерното представление... Разположилите се на дивана ми стари господа, чиято жизнена дейност се изразява само в отиването им на вечеря в казиното, понякога обичат да чуят нещо за живота, който шуми отвъд моите стени. Трябва да зная, че най-красивата жена в Пеща е Фрида Гомбасьоги, че Ема Маркуш носи палто от тигрова кожа. Какво прави и какво мисли елегантният граф Чеконич? Къде ходи Семере? Давам малки помощи на стари женици, които ми носят новините от града, а някогашните ми приятели, които още не са се отказали от борбата в живота, идват при мене за съвет. Така научих, че госпожицата, която имала желание да се види с прекрасния Алвинци у дома на госпожа Щайн, родена Фани Шварц, смутена от някаква неприятна случка, внезапно побягнала оттам... Но ето каляската ми вече дойде... желая ви приятно забавление, господа.

Скоро след тържественото заминаване на Мадам още едно събитие направи паметна юбилейната закуска на господин Силвестър.

Бела Бонифац, който седеше накрая на масата, внезапно се свлече и започна да повръща кръв. Най-напред дойде лекарят съсед, а след това и бърза помощ от града.

— Последница от недохранване и стара туберкулоза — обясни лекарят на госпожица Хорват, която се бе изплашила много.

После колата тръгна за болницата „Сент Янош“ и отнесе Бела Бонифац, който лежеше върху възглавницата на носилката блед като същински смъртник. И само след седмица благочестивите сестри скръстиха двете му ръце върху гърдите.

Едно дребно, шестгодишно момиченце дойде за пианиста. Улови ръката на слепеца и го поведе — както правеше всеки ден — към заведението на улица „Капаш“, където слоновата кост на клавишите вече очакваше ръцете му.

— Бъди здрав — викна след него господин Силвестър. — Някога, ако съм още жив, ще те посетя.

Запалиха газените лампи и господин Силвестър подпря чело върху ръката си. Стоя така дълги минути, само гърдите му се задъхваха.

После вдигна глава, очите му плуваха в сълзи.

— Целунете се — неочаквано рече той.

Господин Резеда и Госпожица Хорват се подчиниха. Целунаха се тихо, кротко, като деца.

Господин Силвестър вдигна показалец.

— Старите хора са добри хора — заговори той малко несвързано. — Трудно обикват някого, но обикнат ли го, тайно и често мислят за него. Ние, старите, обичаме да се бъркаме в работите на младите си приятели. Господин Резеда, приятелю мой, тази вечер твоята любима ще те напусне.

Госпожица Хорват сведе очи пред уплашения поглед на господин Резеда.

— Срещата ни тук бе в чест на вашата раздяла, защото Бела Бонифац, госпожа Луиза, всички ние, старите, смятаме, че така е по-добре и по-правилно. Багажът на госпожицата вече е на Южната гара, влакът потегля след един час, той ще отведе нейна милост към провинциалната трупа. Огънят в локомотива за пътуването на херцогинята вече е запален — рече господин Силвестър със сериозен глас.

Господин Резеда се държеше разумно, само от изненада известно време не можа да проговори.

— Наистина ли си отивате? — запита внезапно той.

Актрисата седеше върху износеното канапе на старата кръчма със сведени очи. Изглеждаше бледа, унила, бодна. Устните ѝ леко

трепереха. Тя грабна ръката на господин Резеда.

— Не посмях да ти кажа, ти беше още болен... Много ми се иска отново да играя в театър.

— Отиваш ли си?

— Отивам си, не мога да постъпя другояче.

Господин Резеда стисна ръката на актрисата.

— Сбогом!

Тримата още дълго плакаха тази вечер. Най-напред се просълзяваше господин Силвестър, после господин Резеда, а Клара ридаеше с глас, закрила лицето си с ръце. Когато плачеше, едното ѝ око ставаше по-малко от другото. Беше малко кривогледа. Така бе умрял някога монсиньор Рохан...

После се целунаха още веднъж.

Актрисата впи своите устни в устните на господин Резеда. Притискаше горещото си и мокро от сълзите лице към неговото.

— Ако някога в живота си принадлежа някому, то ще бъда само твоя — тихо каза тя. — Кълна се в паметта на покойната си майка.

— Сбогом! — рече господин Резеда.

Тази нощ небето над Табан бе обсипано с безброй звезди. Не беше хладно, като че ли лятото бе използвало тъмнината, за да се върне. Господин Резеда стоя до полунощ край прозореца на стария дом, гледаше звездите и безброй пъти повтаряше в себе си:

— Сбогом! Утре сутринта ще повикам свещеник.

Някъде високо в тъмното небе грачеха диви патици. От далечна табанска кръчма долитаха тихите звуци на тамбура. Злочестият младеж потърси сред вещите си и извади един стар пръстен, който според преданието е носила върху тънките си пръсти една анжуйска кралица. На пръстена блестеше тюркоаз — камъкът на верността. Господин Резеда бе решил да го изпрати на актрисата.

Издание:

Автор: Гюла Круди

Заглавие: Червеният дилижанс

Преводач: Николина Атанасова

Година на превод: 1970

Език, от който е преведено: Унгарски

Издание: първо

Издател: Народна култура

Град на издателя: София

Година на издаване: 1970

Тип: роман

Националност: унгарска

Печатница: ДПК „Димитър Благоев“

Редактор: Спаска Кануркова

Художествен редактор: Васил Йончев

Технически редактор: Радка Пеловска

Художник: Александър Поплилов

Коректор: Лиляна Малякова; Евдокия Попова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/1101>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.